

OKO (5452) *sb n*

Oba o jasne (w tym w pierwszym 1 r., w końcowym 2 r. błędne znakowanie); w G pl wahania.

sg N oko (282). ◇ G oka (148). ◇ D oku (15). ◇ A oko (464). ◇ I okiem (197); -em (38), -ém (2), -(e)m (157); -ém KochMRot; -em : -ém SiebRozmyśl (2:1). ◇ L oku (87). ◇ pl N oka (6) [w znac. 3. i 8.]. ◇ G ok (4); ok (1), ók (1) Mącz (1:1), (o)k (2). ◇ I okami (1) [w znac. 2.]. ◇ L ok(a)ch (1) [w znac. 3.]. ◇ du N oczy (648). ◇ G oczu (637) [w tekstach posiadających oboczną formę nigdy nie w rymie], oczy (21) [w tym: przy liczebniku większym niż 2 (8), w rymie (5)], oczów (4), błędnie: oczą (1); -u : -y BielŻyw (2:1), RejKup (1:1), HistAl (2:1), GliczKsiąż (3:1), RejWiz (10:2), Leop (16:1), BielKron (12:2), RejAp (18:1), RejZwierc (10:1), SkarŻyw (14:1), StryjKron (1:1), WujNT (20:1), SzarzRyt (1:1); -u : -y : -ów Mącz (41:2:1), Calep (5:4:3); ~ -ów (1), -(o)w (3). ◇ D oczóm (105), oczâm (4), oczu (1) BierEz [w rymie]; -óm : -âm FalZioł (15:2), CzechRozm (1:1), ReszPrz (1:1); ~ -óm (10), -om (4), -(o)m (91); -óm Mącz (2), Oczko (2), GórnTroas (2), KochFrag, GosłCast, też SienLek; -om OpecŻyw, KochTr (2); -óm : -om KochPs (1:1); -âm (2), -(a)m (2). ◇ A oczy (1689), oce (1), ocze (1); oczy : oce : ocze GlabGad (14:1(B4v):1(Cv)). ◇ I oczyma (881), oczema (4), oczami (1), okoma (1); -ema KochOdpr; -yma : -ema KochPs (17:1), KochTr (1:1), KochPieś (3:1); -yma : -oma RejPos (171:1); -yma : -ami SzarzRyt (1:1); ~ -ema (2) KochPs, KochTr, -éma (1) KochPieś, -(e)ma (1). ◇ L oczu (135), oczach (75), ocz(o)ch (33); -u Murm, KromRozm I (2), MurzHist, MurzNT, BielKom, LubPs, GroicPorz, Leop (2), CzechRozm, NiemObr, KlonŻal, KochPieś (2), PudłFr (2), ZawJeft (2), GórnTroas, WysKaz, WitośLut, PowodPr (6); -ach OpecŻyw, RejKup, OrzList, OrzQuin (3), SarnUzn, PaprPan, SkarJedn (5), CzechEp, Resz List, WisznTr (4), GórnRozm, ActReg, Calep (3), KochFrag, OrzJan, LatHar, WujNT (4), CiekPotr, GosłCast', -(o)ch PatKaz II (2), RejPs, RejJóz (3), RejWiz (2), RejZwierc (2), RejPos (6), HistLan, RejZwierc (4), RejPosWstaw; -u : -ach : -(o)ch FalZioł (21:2:8), GlabGad (8:1), BibRadz (-:2:2), BielKron (5:2), Mącz (17:4), SienLek (13:-:1), GórnDworz (2:1), BudBib (26:4), KochPs (4:1), SkarŻyw (3:16), KochFr (4:1), ReszPrz (1:1), SkarKaz (1:5), SkarKazSej (2:2); ~ -ach (53), -äch (14), -(a)ch (8); -äch BielKron (2), SarnUzn, GórnDworz, PaprPan, GórnRozm, OrzJan; -ach : -äch BudBib (1:3), SkarJedn (4:1), SkarŻyw (13:3). ◇ V oczy (5).

du w funkcji właściwej (o oczach jednego człowieka) : w funkcji pośredniej między du i pl (o oczach wielu ludzi) : w funkcji pl (np. o wielu oczach fantastycznych): N oczy (467:180:1). G oczu (487:136:14), oczy (11:2:8), oczów (3:1:-). D oczóm, oczâm (91:18:-), oczu (1:-:-). A oczy (1180:504:5), oce, ocze (2:-:-). I oczyma, oczema (561:323:1), oczami (1:-:-), okoma (1:-:-). L oczu (117:18:-), oczach, oczoch (63:45:-). V oczy (4:1:-).

cum nm 2: N oczy (2), G oczu (3), A oczy (13), oce, ocze (2), I oczyma (1); cum nm 6, 7, 100, 1000, wiele: N oczy (1), G oczy (7), ok (2), oczu (1), I oczyma (1).

Przydawka o odmianie przymiotnikowej przy formach wszystkich przypadków du oprócz I w pl; przy I du oczyma przydawka w pl (376), w du (23); du OpecŻyw (5), PatKaz III; pl : du WróbŻółt (1:1), HistRzym (1:2), RejPos (112:1), BudBib (5:11), ModrzBaz (6:1), SkarŻyw (4:1); przy I du oczema przydawka w du.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. Zewnętrzny organ zmysłu wzroku; *oculus Murm, Mymer¹, BartBydg, HistAl, PolAnt, Vulg, Mącz, Modrz, Calag, Calep, Cn; lumen Mącz, Calag, Cn; orbis Mącz; fenestra, lux, porta solis, postis Cn (5423)* : a ny konya schywego yemv ranył pod oko. *ZapWar 1516 nr 2178*; áby párá z moczu/ Nie mogła mi przyść ku oczu. *BierEz B3v*; Bowiem ia w rzyći oczy mam *BierEz E2, Ev, O3, P2v*; Potym mu oczy odwiązáwłfy/ w obliczé plwali *OpecŻyw 115v, 63 [3 r.], 129 [2 r.], 141, 153v, 157v; PatKaz III 119, 120, 145*; Gena folliculus quo oculus integitur. Eyn ougendeckel/ ader augglid. Błónká która oko zákrywa. *Murm 52, 51 [2 r.], 76; Mymer¹ 23, 39; HistJóz Ev; BartBydg 64*; kwiatki rumienkowe bolenie głowy y oczu oddalają. *FalZioł I 26b*; Ieft tha wodka oczom barzo pożyteczna *FalZioł II 19d*; Zołć też z wodą rozmieszana, bielmo z oczu śpądza. *FalZioł IV 27a, ‡3a [2 r.], b [3 r.], c [4 r.], d [3 r.], e [3 r.] (273)*; Tego czału w Rzymie sie vrodziło dzi[ecie] m[aiąc] cztyrzy ręce tak też wiele oczi *BielŻyw 115, 72*; Czemu ieden nos mamy á dwie oce. *GlabGad B4v*; Czemu ludzie maiąci wypukłe oczy mglejłzi wzrok miewają. *GlabGad B6, A7, B2v, B4v [2 r.], B5 [2 r.], B5v (28)*; Człowiek theż ma fiedm wychodow z głowy [...]. Ty fą/ dwie vłzy/ dwie oczi/ dwie nozdrze á iedny vfta. *KłosAlg A3v; LibLeg 10/66; RejPs 184; RejRozpr C, Hv; LibMal 1544/88v, 89, 1550/156*; Oto day gębę wyparzyć Tak y z oczyma za razem *RejJóz H3; RejKup f3v, h6v, k3; HistAl F6v, G7*; Potym zaśię włożył ręce na oczy iego/ i vczynił to że przéirzał *MurzNT Mar 8/25, Matth 6/22, 23, Mar 8/23, Luc 11/34, Ioann 9/11, 15; KromRozm III F7v; BielKom B7v; LubPs V3v; KrowObr 114v*; Iż cudna twarz błyszcząc sie rumianem z białości/ Oczy ktemu okażą rozliczne wdzyęczności. *RejWiz 4, 15, 48v, 64, 118v marg, 126v, 167, Cc7v*; włfyłthko ćiało ich [*cherubinów*]/ y śfyie y ręce/ y skrzydła/ y obrączki/ pełne były oczu *Leop Ez 10/12, Ps 87/10, k. *2v [3 r.], Matth 9/29, Ioann 9/6, 11, 15*; Coś mu w oko wleciało/ álec mu wypáđło *RejFig Aa6v, Aa6v [2 r.], Dd7, Ee2 [2 r.]; RejZwierz 107, 122v*; Oćiec iego ozdrowiał ná oczy. *BibRadz Tob 11 arg, Job 40/19, I 288c marg, Ez 10/12, Dan 7/20, Tob 2/11 (11)*; Wiele inych dziwow álbo wyrodkow od ludzi ná swiecie/ [...] niektorzy co w pierfiach gębá á ná ramięniu oczy *BielKron 8v*; który [*Argus*] miał što oczy álbo što ok *BielKron 20v*; Niewychodzą żony ich áż twarz záłłoniwłzy okrom oczu trochę *BielKron 261, 14 [2 r.], 15 [2 r.], 20v, 21 [2 r.], 54 (28)*; Recessus in oculo, Tá niskość y głębia w którey oko siedzi. *Mącz 43d*; Cilium, Brwi v oczu. *Mącz 53d*; Valetudo oculorum, Bolenie oczów. *Mącz 474c, 4b, 6c, 15b, c [2 r.], 16a (36)*; *OrzQuin I, I2*; Oczu gołymi rękami niethykác *SienLek 63*; wodkę onę ná oczy chore pułzczay *SienLek 69, 10v, 11v [2 r.], 15v, 18v, 19v (123)*; *RejAp 44, 45 [3 r.], 48v, 49, 50 (12)*; śnadź mu sie nieborakowi co w oczu sltháło. *GórnDworz T2v, Gv, T3, Cc4*; A gdyż on lekarz náprawił fwe przyprawy/ áby zálie oczy wprawił/ było tam okno otworzone/ á wleciawłzy tam kruk/ wzięł iedno oko ná ftole *HistRzym 95v, 16v, 95v [6 r.], 96; RejPos 209, 294v, 297, 330v; BielSat Cv; KuczbKat 145, 225; RejZwierz 59v, 61v, 157v, 158, 198v; BielSpr 45; WujJudConf 50; BudBib Gen 29/17, Lev 14/9, 21/20, I 199c marg, 3.Reg 20/42 (13); BudNT Mar 8/23, 25, Ioann 9/16; CzechRozm 6v; PaprPan E2v*; rownieby tak było/ iáko gdyby nogi lekce ważyły oczy/ przeto iż niemogą chodzić/ á oczy lekce ważyły ręce/ że niemogą widzieć *ModrzBaz 57v, 29v [5 r.], 45v [2 r.]; Oczko 14v [3 r.], 34; Calag 45a*; do tak przykowanego/ w oczy mu strzelác kazáli *SkarŻyw 188, 51, 63, 151, 179 [3 r.], 188 [2 r.] (14)*; *StryjKron 110, 792*; ále też o oczy do Otyliey/ o zęby do Apoloniey/ [...] o ogień do Wawrzyńcá włzyłcy sie vćiekają *CzechEp 83, 84, 298, 371, 374; NiemObr 24, 47; WerGość 243*; Oczy

dziwnéy piękności [...]. Dzień to błogofławiony/ Kiedym ia wálzym sídłem vpleciony. *KochPieś* 53, 22; *GórnRozm* I4; Myopes – Czi ktorzi mewidzą [!] az blisko do oczow przízożą. *Calep* 685a, 216b, 450a, 457b, 484b, [723]b [2 r.]; *Phil* I3 [2 r.], M2; *GórnTroas* 13; *LatHar* [+11]; *RybGęśli* Bv; w pośrzodku *onych* ftárźyżych/ báránek ftał iáko zábity/ máiąc siedm rogow y oczy siedm *WujNT Apoc* 5/6, *Matth* 5 arg, 6/22, 23, 9/29, 20/34 (21); *JanNKar* G2v; *JanNKarKoch* Fv; *KmitaSpit* B3v, C4v; To iest pániénká [...] wzroftu Xtałtnego, oczu cudnych (–) Te cię to oczy fynu podobno záwodżą. *CiekPotr* 27; Niech ręká oku piękności iego nie zayrzy. *SkarKazSej* 677a, 676a [3 r.], 677a [2 r.]; Názyč ty mnie zdrowych nog: ia názyčę tobie Oczu miáfto pochodnie *KlonWor* 51, **2v.

I du w funkcji okolicznika sposobu: »oczyma [do kogo, do czego a. ku czemu]« = *twarżą w jakimś kierunku* (8): Pothym gdy czas ku porodzeniu przychodzi: [...] oczyma ku żywotowi matczynemu fie obraca *FalZioł* V 16c, IV 17b, V 16c; *KrowObr* 196; wládzą ią ná oślá obrociwfyzy ią oczymá do ogoná ośłowi *BielKron* 261, 22, 120v; *RejZwierc* 33v.

W połączeniu z określeniem koloru [oko, oczy + określenie (17), określenie + oczy (7)] (24): *OpecŻywList* C; *PatKaz III* 120 [2 r.], 121; *FalZioł* IV 25d; Oczy żóltawe, zmyfloná pokorę y obłudne naboženftwo vkazuią *GlabGad* N7, B5 [2 r.], N6, N6v [2 r.]; Był Alexander ftanu fředniego/ dłudiey [!] lzynie/ oczy iáfnyż *HistAl* N4v; *BielKron* 387; *Caesuliae*, Którzi błękitne á yákoby fzare oczu máyą. *Mącz* 30c, 30c, 146b, c, 246d, 348a; Phlegmátyk/ biały/ blády/ [...] oczu wpádłych przymódrz *Oczko* 34, 34; *KochFr* 82; Lyká z czarnym wlošem y z czarnémá Spiewał oczémá. *KochPieś* 53; *Glauciolus* – Kon fzarichoczi. *Calep* 457b.

W połączeniu z przymiotnikiem od rzeczownika żywotnego (też od rzeczownika „anjoł”) [oko + przymiotnik (8), przymiotnik + oko (7)] (15): Kyedy anyely [...] anyelfkyemy oczyma yą [pannę] ufrzely *PatKaz II* 52; *FalZioł* I 94b; Ta troiaka wilgoć czyni też rozności oczu człowieczyż *GlabGad* B5; iako bywa w oczu kotowych albo infzich zwierżąt. *GlabGad* B5; *BibRadz Cant* 1/14, *Dan* 7/8; Przezwaná iest po Grecku Sauromácią od ludzi z Iáfczorcżemi oczymá *BielKron* 335; *Mącz* 26b; Oczy końfkie choré léczyč *SienLek* Aaaav, 165v, 166; *HistRzym* 96v; *BudBib Dan* 7/8; *StryjKron* 110; *CzechEp* 371.

W połączeniach szeregowych (22): obliczé iego/ glowę/ vfta/ oczy/ ij ijnífte wlfytki członki tzałowala *OpecŻyw* 88v, 102, 128; *KromRozm III* F7v; *GroicPorz* k3; *Nogi/ oczy/ y ręce/ y brzuch* chłopu puchnie *RejWiz* 66v, 119; *BielKron* 433v; iż [śmiech] wnidzie w twarż/ w oczy/ w vftá/ w żyły/ w boki/ iákoby tedyż człowiek fpukác fie miał *GórnDworz* O2v; *KuczbKat* 145; *BudBib* b2; *ModrzBaz* 3, 24v, 99v; lepiej [...] y oko/ y rękę/ y nogę vtrácić: niźli iákie vbliżenie ná zbáwieniu [...] odnošić. *SkarŻyw* 59, 4; *NiemObr* 47; *ReszHoz* 120; *WujNT* 471; *SkarKaz* 39a; ftan krolewíki iest iáko głowá/ w ktorey fá do rżądu członkow wfzytkich/ oczy/ vfzy/ y inne fmyflły powierzchne *SkarKazSej* 689a, 676a.

W porównaniach (76):

~ *Jako comparatum [w tym: porównywane są błyszczące oczy (28)] (36):* Oczy gich iakoby fwieczki fwieczą w noczy *FalZioł* IV 30a; *HistAl* A6v, Mv; A tá karmia káždemu żołądkowi zdrowa/ Nie zádnie po niey oczu pewnie iáko Sowá. *RejWiz* 48v; v Lwá by dwie fwiocy thák fie blyfzcżą oczy. *RejWiz* 108v; oczy iego by kágániec goráiący *Leop Dan* 10/6; oczy iego fá iáko zarżá. *BibRadz Iob*

41/9; oczy twoie fą iáko gołębicze. *BibRadz Cant* 1/14, *Apoc* 2/18; oczy iego pięknieyſze fą nád wino *BielKron* 18v; *RejAp* 12, 14, 28v, 29, 160; A ty przedfię iáko pyes kryiefz przed fłońcem oczy twoie *RejPos* 166; oczy fie iáko v fczurká kiedy z máki wylezie blyſzczą *RejZwierc* 62; oczy mu fie zápalą iáko pochodnie *RejZwierc* 75; gdy go vŕrzyſz z zápalonemi oczymá iáko pfa wciekłego *RejZwierc* 81, 75v; *BudBib Cant* 4/1, *Apoc* 1/14, 19/12; *SkarŻyw* 552; *StryjKron* 351; *KochFr* 106; oczy dwa węglá práwé. *KochSob* 68; Tyś lámá oczy moie gwiazdóm więc równála *PudlFr* 32, 70; Oczy co wŕzytko/ widzą, iáfnieyſze niż fłońce/ záwiązáli *ArtKanc* E9; Oczy/ iákby z iámy ftráfzney wygládály *GrabowSet* R4v; *KochFrag* 27; oczy iego iáko płomień ognia. *WujNT Apoc* 1/14, *Apoc* 2/18, 19/12, Aaaaaa3.

Jako comparandum (40): przeto fie ona [światłość] ta^m iawniey vkazuje, iakoby im fwieczki z oczu pochodzilli [!]. *GlabGad* B6v; ták mu yęzyk ſchorzeye/ by chore oczy ná flońcu. *GliczKsiqz* K7, K7; będą [mieszkańcy w tej ziemi] iáko żądla w oczoch wálznych *BibRadz Num* 33/55; Iáko chorem oczom przykre ieft słońce [...]/ thákże rozumowi ludzkiemu prawdziwa ſwiáthłość [!] słowa Bożego ieft przykra. *BibRadz I* 356b *marg*; *BielKron* 43v; ále ia zgoła kęs naymnieyſzy nie widzę/ nie ináczey iedno iákobych teſz oczu/ w głowie niemiał. *GórnDworz* T3; muſi Dworzánin/ nigdy około poczciwoſci biálychglów nie ſzermowác/ bo to/ iáko oko/ naymnieyſzego profzku nie círpi. *GórnDworz* T8v; bo w ten czás ieden drugiego miłofciá záraza/ ták/ iáko niezdrawe oko/ vprzeimie we zdrowe pátrząc/ záraza ie chorobą. *GórnDworz* Cc4; kthoryby [...] ział z vmyſłu ták iáko z oczu bielmo/ zaſtonę głuptwá/ á nieumieiętnoſci *GórnDworz* Ff3; ták ono [miasto Rzym] ma dwie wielkie iáfne/ iákoby oczy/ tych to dwu ſwiętych zacnych Apoſtołow ciála *ReszList* 180; *ActReg* 14; Ták potrzebne fą Státuty w káżdey Rzeczypoſp: iáko potrzebne fą oczy w cieie. *SkarKazSej* 697b. Cf »jako w Argu oczu«, »jako sol w oku«, »jako źrzenica w oku«, »jakoby z oczu źrzenice stracić«. ~

W charakterystycznych połączeniach: oczy (oko) błoną zasze, bolące (7), chore (28), cudne (2), jaskrowate, mdle (3), miekące się, nadęte, nieroztworne, obrażone, okrągłe (2), opuchłe (napuchłe, podpuchłe, spuchłe) (7), piękne, pochmurne (2), poczesne, proste (5), przezroczyſte (2), przezrzyſte, przyjemne, słabe, słucone, subtylne, szczere [= zdrowe] (4), ſrzednie, ſwierzbujące (3), ſwięte [Chryſtusa], wypukłe (4), zanieczyſcione, zapaliste (3), zazięble (2), (nie)zdrawe (5), złe [= chore] (2), zmartwiałe; o kolorze: oczy biáie (3), blaskie (2), błękitne, czarn(aw)e (9), jasne (3), płowe, przymodrz, siwe (2), szare, żólt(aw)e (4); błonka oczu, boleſć (bol(enie), bolączka) (24), choroba (3), chrobaki, gorącoſć (2), leczenie, makula, mdłoſć (4), napuchnienie (opuchlina) (2), niedostatek (niedostatecznoſć) (3), niemoc (2), obrażenie, pomazowanie, posilenie, powłoka, ranienie, siepanie, suchoſć (2), ſwierzb(ienie) (4), zapalenie (2), zmaza, żółknienie; oczy bolą (8), ciemnieją, naprostają się, opadły, opuchły ((w)spuchły, zapuchły, puchną) (8), podsinieją (zasiniały) (2), przepukły się, strętwieją, ſwierzbiją (2), zchorzały, zmartwieją, żółkną; całować oczy (2), chodzić (4), (o)czyſcić (wyczyſciáć) (13), (z)lezyć (10), maczać (7), naprawiać, omy(wa)ć (wymiwać, umy(wa)ć) (9), pomaz(ow)ać (mazać) (21), posilać (6), twierdzić (potwierdzać) (3), uzdrawiać, wspomagać, wypłokać, zogrz(ew)ać (2), zakrapiać (3), zaſłaniać, zaſtrzykać; chronić oczu, pomazać, potrzeb, szanować; oczom pomoc (pomagać, pomocny) (6), poprawa, pożyteczny (2), ſzkodzić (ſzkodliwy) (2), wadzić; z oczu [co] oddalać (2), odejmować, otrzeć (ocierać, ſcierać) (6), ſpądzać (rozpędzać, ſpędzić) (28), ſciągać (wyciągać) (4), wysuszać, zganiać

(wyganiać, zegnać, zegnanie) (10); chory (chorzejący, (za)chorzeć) na oczy (5), (nie)dobry (9), lekarstwo (8), plastr (2), pomagać (2), pomazać (pomazany) (5), przyłożyć (przykładać, przyłożony, przykładany) (23), ułomny, wodka (7); (w)puszczać (wpuścić, zapuścić, wpuszczony, wpuszczany) na oczy (w oczy, do oczu) (45).

Przysłowia: bibl. Ale czamu [!] widziłz trzálkę woku brata śwego/ a trámú woku twoiém nieobáczálz? abo iako rzeczełz bratu twému Dáici wyimę trzálke zoka twého a ono trám woku twoiém? *MurzNT Matth 7/3–4, Matth 7/5* [2 r.]; Lepyey łoby napirwey wyymi birzmo z oká *BielKom E3v*; Y nie trzeba pázdzyorká áni prochu w oku Mieć *RejWiz 2; RejFig Aa3; RejPos 170* [6 r.]; co też drugie karzą á w cudzym oku pázdziorká łzukáią *RejZwierc 77v, 99, 185, 219, 267*; łpytay oká twego niemáłz li w nim bierzmná *BiałKaz K2v; BudNT Matth 7/4* [2 r.], 5 [2 r.], *Luc 6/41* [2 r.], 42 [4 r.]; *ModrzBaz 50v* [2 r.]; Dobrzeby byłó/ gdyby w tey mierze z oká śwego tram fwoy łobie wyięli. *CzechEp 56*; Wyymi/ nieboże/ biérzmo piérwéy z oká śwého/ A potym ździebłká sięgay w oczách v drugiego. *KochFr 103; WujNT Matth 7/3* [2 r.], 4 [2 r.], 5 [2 r.], *Luc 6 arg, 41* [2 r.] (15); *WysKaz 18* [2 r.]; Pierwey z oká śwego wyrzuc/ coć do twego wzroku wádzi: toż drugiemu oko oczyściay. *SkarKaz 279b, 313a* [2 r.]. [Ogółem 57 r.]

krvk krvkowi oka niewiklvie. *SeklWyzn a3; GroicPorz 11*.

Oko sławá y wiará nie chcą ćirpyeć śmiechu. *BielKom C5v*; [i u nas w Polsce ona pospolita przypowieść to pokazuje: „Sławą, wiarą a okiem nie graj, bo te trzy rzeczy bez naruszenia dotykane być nie mogą”. *PismaPolit 568*].

bo niech on [król] będzie nadobrotliwfy/ przedię ma coś Bożego a stráźnego w łobie/ á pewnie iáko ono powiedáią iż muśi mieć wilcze włofy między oczymá *RejZwierc 41v*.

Frazy: bibl. »oko za oko« = *oculum pro oculo PolAnt, Vulg (10)*: *SeklKat I4, I4v; MurzNT 21; KromRozm II 13v; GroicPorz k4v; Leop Lev 24/20*; Talio, [...] Równa pomstá/ gdy oko za oko ręká zá rękę/ głowá zá głowę/ wedle zakonu Moyżefzowego ydźie. *Mącz 438d; CzechEp 280*; Słyszeliście iż powiedźiano: Oko zá oko/ á ząb zá ząb. *WujNT Matth 5/39; SkarKaz 311b*.

»oczy się błyszczą, świecą (się) (a. oświeciły się); świecić oczyma« = *oculi fulgurantes Modrz* [szyk zmienny] (3;3;1): Koza lepiej widzi w noczy niżli we dnie/ przetho łie iey też oczy świeczą *FalZiol IV 5d; GlabGad B6v*; Pyány mu [opilcowi] z gęby płyną/ á błyszczą łie oczy. *RejWiz 166v; RejFig Bb2; BibRadz I 288d marg; BielKron 64v; ModrzBaz 80v*.

»oczy pałają; z oczu iskry pałające pochodzą; oczy ogniste, zapalone, pałające, iskry wypuszczające« = *oculi scintillas emittentes Vulg; ferventes oculi Mącz* [szyk zmienny] (1;1;2:2:1:1): ich [smoków] tchnienie było łmrodliwe á łmiertelne/ á z oczu ich iskry pałáiące ogniłte pochodziły [de oculis eorum flammae ferventissime scintillabant]. *HistAl H6; Leop Sap 11/19; BielKron 295; Mącz 121a; RejAp 14 marg; RejZwierc 75v, 81*; Dym łye kurzył z nołá iego/ oczy pałáły zywym ogniem *KochPs 23*.

»oczy płaczą [= łzawią się]« (1): Lippus, Któremu oczy płaczą/ álbo łzámí záciekáyá/ Sliep. *Mącz 195a*.

»oczy płyną (a. zapływają, a. zapłynęły), cieką; ociekłość (a. cieczenie, a. zaciekanie), płynienie oczu; cieczenie, płynienie z oczu; oczy ciekące, płynące, pociekłe« = *lippitudo, ophtalmia Mącz*,

Calep; *epiphora*, *gramiae*, *humescentes oculi*, *lachrima Mącz* [w tym: *płynienie albo zaciekanie (1)*] [szyk zmienny] (3;2;5;5;1;1;16:12:2): *March*¹ A2 [2 r.]; Lippus, eyner dem die augen trieffen. Ktory cýekące oczy ma. *Murm*, 66, 76; Na oczy płynące lekarzstwo. *FalZioł* ‡3d, ‡3d, I 35a, 87c, 91c, 118c (12); *GlabGad* B6v, N7; *March*³ T7 [2 r.]; Ano mu ręce gęda/ zápłynęły oczy *RejWiz* 93; Lema [...], Płákánie álbo cýeczenie vřtáviczne z oczu. *Mącz* 188b, 148b, 159d, 188c, 265b; Iefli mu [koniowi] oczy cýeką/ álbo puchną/ záthni mu żyły nád oczymá *SienLek* 165, 29v, 35, 36, 66 [6 r.], 66v [3 r.], 67v [2 r.], S[ss]3v; *Calep* 607a [3 r.], 732b.

»płyną, idą łzy z oczu; oczy łzami zaciekają; łzy z oczu płynące; oczy we łzach pływające; płynienie łez z oczu; zaciekanie, zalewanie oczu (oczow) łzami; oczy płynące łzami« [*dolegliwość oczu*] = *ophthalmia Mącz*; *hypochysis Calep* [szyk zmienny] (4;1;2;2;1;2;2;1;1): [*wodka bukwiczana*] Lzy ktore z oczu płyną žalthanawia *FalZioł* II 4b, II 15d, 19d, V 58, 78v [2 r.]; *GlabGad* N7; Lippio, Bolą mie oczy/ záciekáyą mi łzami. *Mącz* 195b, 106d, 195a, 265b; *SienLek* 22v, 63v, 64v [2 r.]; *Hypochysis* – Łzami zaliewanie oczow. *Calep* 495a.

»poszło oko« (1): Laborat glaucomate, Pořzło mu oko/ Białkiem mu zářzło. *Mącz* 146c.

»wiatr w oczy« (1): gdy wiatr w oczy/ bárzo przekáza/ wřzyřthki prochy y przeciwności idą ná cie *BielSpr* 16v.

»oczy się wiercą; oczy wierzące się« [szyk zmienny] (3;1): *FalZioł* V 13v; Oczy nie vřtawicne ale tam y lam fie wierzące znamio(nują) nie ftatek *GlabGad* N6v; Oczy zmartwiále/ á gdy fye trzęłą á wiercą: źle. *SienLek* 22v; *RejZwierc* 75v.

»co by w oko włożyć, skryć« = *bardzo mało (2;1)*: niemáią kácerze przeciwko Kápłanom prawdy tylko coby w oko włożyć *OrzRozm* H2; *OrzQuin* G3; *ActReg* 155.

»oczy wpadną (a. wpadają); oczy wpadłe« = *compressi oculi Mącz* [szyk zmienny] (5;5): *BierEz* A2; Iefli twarz zcieńczeie, á oczí wpadną *FalZioł* V 13v, V 32v, 41v; *BielKom* C7v; *Mącz* 320d; *SienLek* 22, 103; *Oczko* 34; *Ocellatus* – Wpadłich oczí. *Calep* [723]b.

»oczy (oko) wyciekły(-o), wypłyną; oczy wypłynęłe« (2;1;1): oczy ich wypłyną z dołkow řwych [*oculi eius liquefient in foraminibus suis*] *BibRadz Zach* 14/12; vkazał pálczem [...] ono mieyfce řkad oko wyciekło. *GórnDworz* Q; *RejZwierc* 151v; *SkarŻyw* 403.

»oczy (oko) (wy)lązą (wylezie) (ze łba, z głowy)« (6): A nielmie fię podnieřcz głowa. Y oczy my lażą řniey přeć *RejKup* Hv; *KromRozm* I Nv; *BielKron* 298; *RejPos* 225v; iř dzbanem leie w fię ář mu po vřzoch ciecze/ á oczy ze łbá dobrze nie wyláżą. *RejZwierc* 59v [*idem*] *WerGoř* 241.

»oczy zagniją; zagnojenie oczu; oczy zagnojone (a. gnojące); gnoj w oczach« = *lema Calep* (1;1;2;1): Oczy zagnojone wyřufza. *FalZioł* ‡3e, I 146a, III 39d; *BielSjem* 23; *Calep* 590a.

»oko jest zamarszczone« (1): oko tve niechay nie będzie zámarřczzone [*non invideat tuus oculus*] przy dáwaniu iey [*jałmuřna*]. *BudBib Tob* 4/17.

»oczy się zlipają; oczy lipkie« [szyk zmienny] (1;2): *FalZioł* III 39d; iáko fie im [*ořralcom*] oczy zlipáią/ nogi puchną/ ręce fie trzęłą *RejZwierc* 194; Gramosus – Lipkich oczí. *Calep* 461b.

»by złoto z oczu płynęło« (1): By więc y złoto z oczu nam płynęło/ Nie wypláćimy co s cřáfem zginęło. *RejZwierc* 229v.

Zwroty: »miedzy oczy bić, dać [= uderzyć], deptać« [szyk zmienny] (2:1:1): pięściami miedzy iego święte oczy bili *OpecŻyw* 128v, 115, 115v; dał iednemu rycerzowi tłomoczkim miedzy oczy *BielKron* 75.

»oczyma kinąć (a. wskiwać)« = *annuere oculis Vulg* [szyk zmienny] (2): *WróbŻołt* 34/19; *Innuit mihi oculis*, *Kinął ná mię oczimá. Mącz* 255a.

»oczy (sobie a. swoje) kryć (a. zakry(wa)ć), zasłonić (a. zasłaniać)« [szyk zmienny] (5:4): *Prot* D3; *RejPos* 166, 342v; *SkarJedn* 13; bliŕko śmierci będąc/ wołał bárzo odwracáiąc ŕię do ściány y kryáiąc oczy ŕwoie. *SkarŻyw* 333, 118; *KochFr* 25; *KochPieś* 35; *Moyzełz* wyrzawŕzy y poznawŕzy Páná ná krzu onym/ záłłonił oczy *SkarKaz* 278a.

»oczyma (okiem) mrugać (a. pomruǵać); mrugają oczy; mruganie oczyma« = *czasem: dawać znaki mruganiem; teŕ: mruŕżyć; annuere oculis (oculo) Vulg, PolAnt, Mącz; nictare Mącz, Calep; nictus Mącz; innuunt oculi PolAnt* [szyk zmienny] (9;1;1): *RejKup* k8v; *Ktorzy oczymá ŕwemi ná mye pomruǵáją LubPs* I3v; *Leop Prov* 6/13, *Eccli* 27/25; *BibRadz Eccli* 27/24[25]; *Luscus*, *Który [...]* Mdły wzrok ma/ á dla tego muŕi mrugać oczimá áby tym lepiej mogł widzieć. *Mącz* 200b, 248b [2 r.], 254d; *BudBib Iob* 15/12; *Calep* [698]a.

»otworzyć (a. otwarcáć, a. otwieráć), odemknąć oczy; otworzyć oczu; oczy roztworzone (a. odtworzone, a. odewrzone)« = *aperire oculos HistAl, Vulg* [szyk zmienny] (10:1;1;5): *Zafię* oczy bárzo roztworzone, á ŕmiele patrzące [...] znamionu(ją) niewŕtyd *GlabGad* N6v, C2, L2v [2 r.], N6 [2 r.]; *HistAl* K8v, L; *Leop Bar* 2/17; *BielKron* 42v; *GórnDworz* T2; *HistRzym* 17; *RejPos* 282v; *SkarŻyw* 397; *MWilcHist* K3; *Y wŕtał Száweł z ŕiemie/ á otworzywŕzy oczy [apertis ... oculis]* nic nie widział. *WujNT Act* 9/8, *Act* 9/40.

»plunąć (a. plwać) w, miedzy oczy; oczy zaplwać« (2:1;1): *RejZwierz* 34; *BielKron* 458; *rozniewawŕzy ŕię plunął mu Demetrius miedzy oczy. RejZwierc* 81; *PaprpPan* E2.

»oczy podbić; podbite oko« (1;1): *Bo temu oczy ielŕcze z wieczorá podbili RejWiz* 15v; *RejZwierc* 144v.

»rzucić się, miotać się do oczu; [w oczy się rzucić]« (1:1): *BielKron* 298; *Iuŕ mi ŕię ŕnac miecećie áŕ do oczu práwie. GosłCast* 17; [Vt ego unguibus illi in oculos volem. Iákobych mu ŕię ia w oczy rzuciłá. *TerentMatKęł* E4].

»oko (oczy) stracić (a. utracić, a. poutracać); oczu pozbyć« [szyk zmienny] (9;1): *BielKron* 266, 272v *marg*, 273, 327, 351; *GórnDworz* R7v; *HistRzym* 95v; *trzałká iey w czoło w bieŕzáłá/ iŕz mniemiály ŕiołtry áby iuŕz oko ŕtráciłá. SkarŻyw* 226, 59; *ReszHoz* 120.

»jakoby z oczu ŕrzenice stracić« (1): [wysyłając syna i córkę] *Iákoby z oczu ŕrzenice ŕwe obie Miał ŕtrácić oćiec. GrochKal* 8.

»strzec (a. bronić, a. chować, a. pilnować, a. szanować, a. waŕżyć) jak(o) ŕrzenice (a. zrzenicę) w oku (a. oka), jako oka (a. oko) (w głowie, we łbie); jako zrzenica w oku szczycona« = *custodire a. servare ut a. tanquam pupillam oculi (oculorum) Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (19:8;1): *WróbŻołt* 16/8; *RejPs* 22v; *Ktorą [cześć] ioko [!] oko w głowie Ałnadz więczy waŕą łobie RejJóz* F8, L7v; *Rácŕ myę ŕtrzedz moy miły Pánye yák w oku ŕrzenice LubPs* D4, gg4; *RejWiz* 157; *Leop Ps* 16/8, *Prov* 7/2; *BibRadz Ps* 16/8; *OrzRozm* K3; *RejPos* 20, 26v, 330, 341v; *RejZwierc* 25v, 69, 89, 141v,

[203], 238v; Bo iuż Anyołkowie oni [...] Będą go ftrzedz iáko oká *RejZwiercPodw* 183v; *BudBib Ps* 16/8, *Prov* 7/2; *CzechRozm* 230; *GostGosp* 12; *LatHar* 65; Broń Oyczyzny gdzie trzebá/ iák w oku źrzenice. *KlonWor* 31.

»okiem strzyc« (1): Ktora ma te obyczaie [...] Wargi gryzie, okiem ftrzyże Igra przepafką, wierci piętą *GlabGad* P8.

»oczy ścisnąć« (1): Gdy kto patrząc pośpolicie oczy zciłka, też znamio(nuje) mataczá *GlabGad* N6v.

»oczy trzeć (a. otrzeć, a. wytrzeć, a. wyci(e)rać« = *terere oculos Mącz* [szyk zmienny] (7): Oczy też potrzeba chułtą cieniuczką [...] wycierać. *FalZioł* V 35, I 51b; *RejKup* r3; *RejZwierz* 10v; Pomáźże tedy żołcią oczy iego/ kthory gdyć poczuie kałanie żołci/ będzie tharł oczy [oculos ... *compunctus deteret*] *BibRadz Tob* 11/7; *Mącz* 450c; *BudBib Tob* 11/7.

»wej(ź)rzyć (a. poj(ź)rzyć, a. zajrzeć), patrzyć (a. patrzeć) w oczy; weźrzeć na oko« = [szyk zmienny] (15:3;1): Bochmy tobie nigdy w oczy fínadz nie godni poyrzeć *RejJóz* O8, E2v, F5, G8; *BielKom* F4; *BielKron* 124, 248v, 316; *Vultum alicuius sustinere*. Smiało komu w oczy weyźrzeć. *Mącz* 448c; *RejPos* 55; *BielSat* L3v; *RejZwierc* 41v, 170; *PaprPan* V4, X2; Chępliwość z połmiéwaniem [postaci alegoryczne] pátrzą łobie w oczy. *KochMRot* Cv; *BielSjem* 26; *KochPieś* 44; Tedy Száweł [...] weyźrzawłzy mu w oczy [intuens in eum]/ rzekł *WujNT Act* 13/9.

»wybić, wyrazić oko (oczy); wybite oko (oczy)« = *excudere oculos Mącz* [szyk zmienny] (8:1;2): *March*¹ A3v; ktoby komu oko wyraził aby fám obie ftracił. *BielŻyw* 7; *RejWiz* 130; *BielKron* 44v, 272v, 327; *Mącz* 56c, 339b; *GórnDworz* R7v; *RejZwierc* 151v; w onym bićiu kije fię łamiąc/ oko iednemu powinnemu Stárościnemu wybiły. *SkarŻyw* 179.

»wronom oczy wykłóć« (2): *Cornicum oculos configere*, Proverb. Wronóm oczy wykłóć/ to yeft/ Chytróścy [...] czyie odkryć *Mącz* 65d, 126d.

»oczy (oko) wyłupić (a. łupić, a. połupić, a. wyłupować), wyjąć, (wy)kłóć (a. wykalać), wyrwać, wydrzeć, wykłwać, wyrzucić, [wydrapać]; oczy (oko) (są, ma być) wyjęte, wyłupione, wyrwane« = *oculos eruere Vulg, PolAnt, Mącz, Modrz, Calag; oculos effodere Vulg, PolAnt, Mącz, Calag; eripere a. exsculpere oculos, exocularé Mącz, Calep; amputare oculos Vulg; oculos configere a. excudere, excaecare, orbare a. privare oculis, privare aspectu Mącz; adimere a. fodere a. rapere oculos Calag; eluscare Calep* [szyk zmienny] (61:27:16:4:1:1:1;3:1:1): *FalZioł* IV 24d; przeto łobie dał oczy wyjąć aby fię niedziwouał iż zli miełczanie dobro fprawować maią. *BielŻyw* 65, 65, 80; *ZapWar* 1545 nr 2514; *LibLeg* 11/156v; *KromRozm I* M2; *MurzNT Matth* 18/9, *Mar* 9/46; *BielKom* E5v; Sámi fye nąm wtrącáya/ ták iż dobrze nąm [...] oczu nyewykołą. *KromRozm III* C3v; *KrowObr* 144; *Leop Num* 16/14, 1.Reg 11/2, 4.Reg 25/7, *Matth* 18/9, *Mar* 9/44; *RejZwierz* 2v [2 r.]; *BibRadz* 1.Reg 11/2, *Ier* 52/11, *Matth* 18/9, *Gal* 4/15; then dał oczy wyjąć ftryiowi dla chćiwości pánowania. *BielKron* 169, 52, 64, 91, 95v, 152v (30); *Mącz* 29c, 132c, 259b, c [3 r.], 267c (13); *RejAp* 168v [2 r.]; *HistRzym* 95, 95v [2 r.], 96 [2 r.], 114, 114v [2 r.]; *RejPos* 329; *BiałKat* 131v; *KuczbKat* 309; Pátrż gdy fortunny iáko pawik kroczy/ Rádáby zazdrość wydárlá mu oczy. *RejZwierc* 224, 34 [3 r.], 43v, 55v [3 r.], 70, 147v; *RejPosWstaw* [110²]v; *BudNT Gal* 4/15; *PaprPan* Pv, S3v; *ModrzBaz* 13v; *SkarJedn* 257; *Calag* 125b; *SkarŻyw* 161, 277, 441, 493; *StryjKron* 100; *CzechEp* 419; *NiemObr* 11; *ReszPrz* 111; *BielSen* 7; *Calep* 357b, 390a; Oko nas gorłżące ma być wyrwane. *WujNT Aaaaaa3, Matth* 5/30[29],

18/9, *Mar* 9/47, *Gal* 4/15; *SarnStat* 1263; *CiekPotr* 37; [Si illam digito attegerit uno, oculi illico effodientur illi Iefli iey y palcem iednem tknie wnet mu wydrapie oczy. *TerentMatKęł* E6v]. Cf »wronom oczy wykłóć«.

»wytrzeszczyć (a. wytrzeszczać) oczy; wytrzeszczone oczy« = *intendere oculos; rigentes oculi* *Mącz* [szyk zmienny] (8;1): *Mącz* 259b, 356b, 443c, 445a, b; *OrzQuin* F2; gdy [...] bez prześtánku oczy wytrzeszczywłzy ná Biskupá pátrzał/ ípythał go łágodnemi słowy Biskup/ dla czego by mu sie tak pilno przypátrował. *GórnDworz* P, M, T2v.

»oczy wywracać« (1): Drżá ná niey wśzytki człónki/ pierfiámi prácuie/ Oczy wywraca/ głową kręci *KochOdpr* D.

»oczy wyzżec [= wypalić]« (1): profiła zóná zá brátem o kádkę (bo słyfzáła iż mu oczy kazał wyzżec) *BielKron* 241.

»oczy zalać« [szyk zmienny] (6): *BielKron* 123; *GórnDworz* N2v; *BielSat* D2v; Ale to nic v náłzych pánów/ kiedy sie rozigráią ieden drugiemu oczy zalać *RejZwierc* 72v; *PaprPan* S3; *BielRozm* 27.

»oczy (oko) zamrużyć (a. zamrużać, a. mrużyć); oczu zamrużanie; niezmruczone oko« = *perstringere oculos* *Mącz*; *claudere* a. *comprimere* a. *condere* a. *premere* a. *recondere oculos*, *claudere* a. *condere* a. *premere lumina* *Calag* [szyk zmienny] (5;1;1): czemu ítrzelaiąci póspolicie iedno oko zamrużaią. *GlabGad* B5v; *MurzHist* P4; *Mącz* 422a; *ModrzBaz* 66; *Calag* 126a; *LatHar* 419; Abo ow dymny trunek, co go piá káiąć/ Oczy mrużać/ marżcząc się *KlonWor* 69.

»oczy ([komu a. czyje]) zawiązać (a. zawięzować), zakry(wa)ć, zasłonić; oczy [czyje] zakrywający; zawiązane oczy« [szyk zmienny] (10:3:2;1;3): zawiązawłfy iego oczy/ zálfiyę go bito *OpecŻyw* 113, 109v [2 r.], 114, 114v, 115 [2 r.]; *RejWiz* 26; *RejFig* Aa7; gdy iá wiodą ku ślubu dwie iey przyrodzone/ zálłonią iey twarz y oczy *BielKron* 465, 24; *BielKronCies* Mmmm3 [2 r.]; *SienLek* 182; *ArtKanc* D12v, D17, E9; *LatHar* 80, 290.

»zawrzeć (a. zawierać), zamknąć (a. zamykać), zatworzyć (a. zatwierać), zatulać oczy; oczy się stulą; zawrzewanie oczu; (były) oczy zatworzone« = *claudere oculos* *Mącz*, *Calag*; *perstringere* a. *sigillare oculos* *Mącz*; *comprimere* a. *condere* a. *premere* a. *recondere oculos* *Calag*; *claudere* a. *condere* a. *premere lumina* *Calag* [szyk zmienny] (4:3:2:1;1;2): *OpecŻyw* 156; Ten ípi oczu nie zatwieraiąc *FalZioł* IV 11b, IV 32d; Oczy czałem zamykamy czałem odtwieramy *GlabGad* C2; iefzcze tho widamy [...]/ Iż oczy zátulamy gdy co rozmyłamy *RejWiz* 121, 126; *Mącz* 392a, 422a; *RejPos* [105]v; *RejZwierc* 241; *Calag* 126a; *SkarŻyw* 305, 397; *Calep* 1150a.

Wyrażenia: »jak w Argu oczu« = *bardzo dużo* (1): Ze Słońcu rowne/ w tobie cnot promienie/ Ktorych/ iák w Argu/ oczu być náyduię *GrabowSet* Y2v.

»białek oka« (1): gdy [niemocny] ípi/ á białki oczu przes powieki mu widáć/ [...] złe známie iefth. *SienLek* 22v.

»bielmo na oczu; oczy bielmowe; zaszły bilmem oczy; bilmem oczow zajście« = *argema, suffusio* *Calep* (6;1;1;1): Theż pomaga [...] na bielmo na oczu *FalZioł* II 23v, IV 26c, 37b, 39a; Sthárzał fye thedy Izáák/ y zálzły bilmem oczy ie⁸⁰ [*caligaverant oculi eius*] *Leop Gen* 27/1; *BielKron* 97v; *SienLek* 165v; *Calep* 92b, 1027b.

»oczy głębokie, głęboko leżące« [szyk 3:2] (4:1): Czemu ludzie maiąci głębokie oczy oftrzej y daley widzą *GlabGad* B6, N6; *SienLek* 187, 187v [2 r.].

»jedno, drugie oko« [w tym: jedno ... (niż) drugie (5)] [szyk 18:3] (15:11): *PatKaz III* 123 [3 r.], 123v; *Petus*, [...] Ktory iedno oko mnyeyłfe ma nyżly drugye. *Murm* 51; *FalZioł V* 13v, 14v [2 r.], 33v; *GlabGad* B4v, B5v; *BielKron* 273, 327; *Orbus altero lumine*, Nie ma drugiego oká. *Mącz* 267d; *SienLek* 22v; *HistRzym* 96; iřz iey twarz řpuchnęła/ ták iřz iednego oká widác nie było. *SkarŻyw* 193, 16, 454, 593; *KochSz* C2.

»jedno oko [w tym: o jednym oku (7)]; dwie, obie oczy [w tym: jedno ... obie (1)]« = *unus oculus Vulg*; *duo oculi Vulg*, *PolAnt*, *Modrz* (17;8:8): Ieřzce piřali ři to Hiřtorici aby tam rodzili řie ludzie iedno oko w czele maiąci *MiechGlab* *5, 63; *MurzNT Matth* 18/9, *Mar* 9/46; lepiej ři tobie wnidź o iednym oku do kroleřthwá Bożego/ niřli obie máiřc/ być wrzuconym w piekielny ogień *Leop Mar* 9/46, *Matth* 18/9 [2 r.]; *BibRadz Matth* 18/9; *BielKron* 8, 8v, 21, 106, 462; *Mącz* 16a, 76a; *GórnDworz* P8v, R7v, R8, Tv; *HistRzym* 114v; lepiej ři tobie [...] być pod kroleřtwem á pod řtrażą Páná twoiego/ niřli ze dwiemá okomá y z obiemá rękámi á řwowlnem i nogámi dořthác řie ná wieczny vpadek *RejPos* 332, 329 [2 r.]; *ModrzBaz* 30; *SkarŻyw* 453; *NiemObr* 47; *WerGořc* 253; *Calep* 357b [2 r.]; *WujNT Matth* 18/9, *Mar* 9/47[46]; mogli bydz máiřc Obie oczy, ieřli nie, więć choć iednooki. *CiekPotr* 37.

»oczy (oko) krwawe, czyrwone, krwią poszłe (a. zaszłe), zakrwawione; czyrwoność, zakrwawienie, zacieczenie krwią oczu; czyrwoność w oczach; oczy krwią pojďą« = *cruentati oculi Mącz*; *ophtalmia Calep* [szyk 21:21] (14:13:4:3;2:1:1;2;2): *OpecŻyw* 148; *Krew Gołębia* [...] na oczy krwawe barzo pomaga *FalZioł IV* 21a; żyłka ktora ieřt na řamym kończu w pořzodku nořa: puřczádłem otworzona/ cięřzkoć głowy/ y bolenie z czyrwonořciá oczu: oddala *FalZioł V* 58, I 118c, IV 6c, 21c, d, 26c (12); *GlabGad* N7; *Mącz* 69c; *Kořáćieć w winie* [...] wárzony/ ma pić [...] komu oczy krwią pořzły. *SienLek* 51; *Oko z rázu zákrwáwione/ niewieřcim mlekiem zářtrykay SienLek* 67v, 19v, 35, 39v, 63v [2 r.], 64 [2 r.] (24); *ArtKanc* R17v; *Calep* [732]b; *LatHar* 291.

»oczy krzywe, szpotawe, rozokie, zyzowate; oczy się szpocą; wykrzywiać oczy; oczyma nakrzywiać« = *oculos torquere Mącz* [szyk 5:4] (2:2:1:1;1;1;1): A to tak dľugo czyni ć mařz, áże oczy řie řzpotawe naprořtaiř. *FalZioł V* 44v, V 44v [2 r.]; *GlabGad* N6v; *RejZwierz* 76; *Mącz* 459a; *PapřPan* R3; *Brodá czarna/ pľáłki nos/ oczy zyzowáte KlonWor* 54.

»oczy małe« [szyk 2:1] (3): *Lucinus der do kleyne auglin hat. Ktory máłe oczy ma. Murm* 51; *GlabGad* N6v; *BielKron* 387.

»mgnienie oka, okiem; mrugnienie oka« = *zwykle: bardzo krótka chwila; (unum) momentum Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Calag*, *Calep*; *nictus (oculi) Murm*, *Mymer*¹, *BartBydg*; *punctum temporis PolAnt*, *Mącz*, *Calag*; *momentum temporis Vulg*, *Mącz*; *ictus oculi PolAnt*, *Vulg*; *motus palpebrarum BartBydg*; *nutus Vulg*; *coniectus oculorum, horae momentum Mącz*; *pars exigua temporis Calag* [szyk 18:9] (24:2;1): *Murm* 14; *Mymer*¹ 5; *BartBydg* 68b, 98; *MurzNT Luc* 4/5; yřz wiedzny mgnieniu oká/ ktory był naznámiennitľy narod ich/ zářinał. *Leop Sap* 18/12, *Dan* 14/41, *2.Mach* 8/18, *Luc* 4/5, ZZ; gdyř to być niemoře/ áby řię ktora rzecz řtworzona ná oká mgnienie zořtác miáła/ gdyby mocą Bożą záchowáná nie byłá. *BibRadz I* 1a marg, *Is* 54/8, *Thren* 4/6; *Punctum temporis vel horae momentum*,

Chwilká czáfu/ okiem mgnienie. *Mącz* 331c, 162b, 230b [2 r.]; *LeovPrzep* G4v; *BudBib Sap* 18/12; *BudNT 1.Cor* 15/52; *Calag* 45a; *SkarŻyw* 252; *Calep* 671a [2 r.]; *PAnie/* co burzliwe morze/ fłowem fłkromifz/ A vřpokoione oká mgnieniem gromifz *GrabowSet C*; Tyśiác lat [...] Nie więcey iák mrugnienie będzie oká twego *GrabowSet E*; *WujNT 1.Cor* 15/52.

»oczy oparzyste« [szyk 3:3] (6): Wodka dořwiadczona na oczy ktore fą oparzyfte *FalZioł* II 19a, IV 6c, 17b; *SienLek* 63v, 67v, 68 źp.

»prawe, lewe oko« = *oculus dexter a. dextri lateris PolAnt, Vulg; oculus laevis Mącz* [szyk 8:7] (11:4): anym mv zadał [...] trzech [ran] synych yedney pod okem prawym dryghyey sub [!] okyem lewym *ZapWar 1512 nr 1902; FalZioł* V 51, 51v; *LibMal* 1551/160; *MurzNT Matth* 5/29; że káždemu zwas wylupię po práwym oku *Leop 1.Reg* 11/2, *Matth* 5/29; *BibRadz 1.Reg* 11/2; *BielKron* 64, 155, 246v; *Mącz* 183a; *SkarŻyw* 445; *WujNT Matth* 5/30[29].

»jako sol w oku ([oczach])« (1): przetoź to ich gryzie y ták im ieft miłe iáko fol w oku. *SarnUzn* B4; [*Respons Iv*].

»oczy wielkie« [szyk 2:1] (3): *GlabGad* N6; Ktory koń ma wielkie nozdrze á wielkie oczy/ bywa śmiáły. *SienLek* 187, 188.

»jak(o) źrzenica w oku, oka; jako swoje (a. własne) oko« = *oculitus Mącz, Calep* [szyk 20:4] (14:8;2): Qui amat ancillam meam oculitus, Iáko fwoye oko. *Mącz* 259c; W ktorey [opatrności bożej] fą wřzyfcy wybráni iego/ iáko iedná źrzenicá w oku *CzechRozm* 231v; *Calep* [723]b; *PaxLiz* A2. Cf »strzec jak(o) źrzenice w oku«, cf też »jakoby z oczu źrzenice stracić«.

Szereg: »(nie) oczy (oko), (ale, albo, też, a, i, takież) uszy (ucho)« = *oculi et aures PolAnt, Vulg* [szyk 6:3] (9): Czemu człowiek ma dwie vřzy, takież dwie ocze *GlabGad* Cv, B8v, L7; *RejPs* 169v; *RejZwierz* 10v; *OrzQuin* M2v; *BielSpr* 44v; *BudNT Rom* 11/8; Oczy máiac nie widźicie/ y vřzy máiac nie fłyfzyćie? *WujNT Mar* 8/18.

W przen (8) : kaganyecz czyala twego yeft oko twe *PatKaz III* 145 [przekład tego samego tekstu *MurzNT, WujNT*]; *MurzNT Matth* 6/22, *Luc* 11/34; Z iéy oczu [...] oboię Zázégác więc pochodnią zwykła miłość fwoię. *KochEpit* A2v; Swiecą ciáálá twego/ ieft oko twoie. *WujNT Matth* 6/22, s. 24 marg, *Luc* 11/34.

Wyrażenie: hebr. »mężyk corki oka« = *źrzenica* (1): Strzeź mię iáko zrzenicę oka (*marg*) wł: iáko mężyká corki oká/ Ták Hywreyczycy zrzenicę zowá [...] (–) *BudBib Ps* 16/8.

Przen (52) : *GliczKsiąż* B8; Mátheufz/ Márek/ Lukałz/ y Ian/ woz o czterzech koniach Páńfki/ [...] po wřlyftkim cíele pełno oczy máią *Leop* *B4v; *BibRadz Ios* 23/13; A toć ieft wodka oczu nářzych/ komu ią Pan ten z miłofierdzia fwego ná oczy iego będzie wpuścić raczył *RejAp* 45, 45; *CzechEp* 114; *KochFr* 130; Abyście W. M. [...] Naprzod głowę/ będąc iey práwie oczymá y rękámi/ potym y infze członki Rzeczypořp: do tego wiedli *VotSzl* A2v.

oko czego (1): iź ięzyk ich y řpráwy ich (były) przeciw Iehowie/ drazniąc oczy sławy iego. *BudBib Is* 3/8.

W porównaniach (1): Prává iáko oczy Rzeczypořp. *SkarKazSej* 697b marg; [Potrzeba tedy wielkiej i mądrej [...] rady, która jest veluti oculus futurorum, jako oko przyszłych rzeczy. *PismaPolit* 298].

Przysłowia: Będziec tych podobno niemáło co ie tá prawdá będzie w oczy kłóła *RejAp* BB6v, 119v; ták zázwdy być muší/ iż prawdá zázwdy kole w oczy kázdego. *RejPos* 250v, [36], 209, 214v, 250v *marg*; niehcąc go [...] ták iálną prawdą/ ktora w oczy kole/ y nienawiść rodzi/ przerażác. *CzechEp* 426, 9, 326. [Ogólem 10 r.]

bo ftrách wielkie oczy ma *RejZwierc* 168.

Fraza: »ustały (a. ustają), namdlały oczy« = *defecerunt oculi Vulg, PolAnt* [zawsze *Ps* 68/4, 118/82, 123] [szyk *zmienny*] (9:1): *TarDuch* A6; *WróbŻółt* 118/82, 123; Rozrułfył fie Pánye wzrok moy vftáły me oczy/ Czekáyąc zbáwyenya íwego *LubPs* bb5; *BibRadz Ps* 68/4, 118/123; *BudBib Ps* 68/3[4]; *KochPs* 182; bárzo mi námdláły oczy/ wznofząc ie ku Pánu memu *ArtKanc* P18v; *GrabowSet* G4v.

Zwrot: »otrzyć (a. przetrzyć) (sobie) oczy« [szyk *zmienny*] (2): Lecż gdybyś otárł oczy áż do prawdy práwie/ Mogłbyś fie podziwowác dziwney Boskíey ípráwie. *RejWiz* 87v; *RejZwierc* 219v; *LatHar* 567.

Wyrażenia: »krzywe oczy« (1): Krzywe ma fortuná czy *RejRozpr* H4.

»prawe oko« [szyk 2:1] (3): *KrowObr* 33v; Miecż nád rámieniem iego/ y nád práwym okiem [oculum dextrum] iego *Leop Zach* 11/17; *RejPos* 261v.

»trzenie oko« = *ulubieniec* (1): onóz to páńłkie zákochánié? Snać trzenie oko iego y vřzánowanié. *GosłCast* 30.

»zrzenica oka mego« = *ja* (1): bo kto fie dotyka was/ dotyka fie zrzenice oká mego [pupillam oculi eius]. *BudBib Zach* 2/8[12].

peryfr. żart. »zwierzę o jednym oku« = [dwuznaczne] *lufa broni palnej i męski lub żeński organ płciowy* (1): Iełt źwierzę o iednym oku/ Któré zázwdy ítoi w kroku. *KochFr* 129.

a) *W nawiązaniu do Matth 7/3–4 (6)* : iż my vbodzy żebracy iego gmerzemy w oczoch swoich/ á w oczoch bliźnich swoich vpátruiąc prózek ábo páździorko iákie *RejPos* 172v, 172v.

Zwrot: »z oczu wyglądać« [szyk *zmienny*] (2): iáko złości náłze á ony frogie przełthępki/ iáko bierzma wyglądaí z oczu náłzych *RejPos* 172v; *RejZwierc* 185.

Wyrażenie: »wycieranie oczu« (1): widząc też náłze nędzne wycieranie tych plugáwych oczu náłzych/ s tego drobnego prochu á s tych drobnych páździorek ieden v drugiego *RejPos* 172v.

b) *W opisie gwiazdzbioru noszącego nazwę istoty żywej* (1) : Skróń [Smoka] oboiá pała/ Y oczy *KochPhaen* 3.

c) *Najważniejsze miasto [czego]* (1) : Było to miáfto Kártago oko wřzytkíey Afryki *BielKron* 129v.

d) *O słońcu i księżycu* (2) : Słonce iełt oko Boże [...]. Miełiac iełt [...] oko noci *BielŻyw* 135.

a. *W związku z widzeniem (234)* : oczy iego maią ímiertelné wezrzenijé *OpecŻyw* 125v; *FalZioł* IV 37d [2 r.]; Przychodzi to dla zatkania y zakażenia żył przy mozgu w czele, przez ktore moc wzroku od mozgu do oczu przychodzić nie może. *GlabGad* B5v, B4v, B5v, B6, L3; Ínadz iuż podczęćciá y wzrok od oczu moich odchodzi. *RejPs* 57v, 181v; *MurzNT Matth* 18/9; *Leop Matth* 18/9, *Mar* 9/47; *RejZwierc* 79v; *BibRadz Matth* 18/9; Spytam ia Oká/ co to zá Figury íá? Odpowie mi Oko/ íá Elífy/ Dryie/ Quadry/ Cynki/ Zezy/ y iné Figury. *OrzQuin* H4v, H3v, H4v [4 r.], I; *RejAp* 168v; oczy człowiecze siedząc zákrycie/ [...] á óftrem weźrzeniem ítrzeláiac/ rychley vczárowác mogá/ niź ktora bába zioły *Górndworz* Cc4; połóż oko ná Liniéy a.c. pomykayże go ták dłuogo po niéy/ áż przez kóniec lałki [...] vřrzyłz b. kóniec téy dálekości. *GrzepGeom* P3v, P2 [2 r.], P2v, P4v [2 r.];

RejPos 329; *RejZwierc* 153; *ModrzBaz* 45v; *SkarJedn* 58; Gdys my ią vpomináli áby oczom zgadzála/ chowaiąc ie ná czytánie Ewánieliey/ odpowiadála [...] *SkarŻyw* 140; *CzechEp* 269; Sześcią promieni z oká w okrąg [*koło*] rozmierzóné [*tj. mierzone od oka osoby patrzącej*]/ Zámýka w káżdym polu dwa znáki złożóné. Zodiákíem to kóło Grékowie miánuią *KochPhaen* 20; *PudlFr* 50; *WujNT Matth* 5/30, *Mar* 9/47, *1.Cor* 12/16, 17.

W połączeniach szeregowych (2): Pięc [smysłów] zewnętrznych, widzenie w oczu, słuch w wśzu, wonianie w nosie, łmakowanie w ięziku, dotikanie po wśzitkim cieie. *GlabGad* A5v; *WujNT* 155.

W porównaniu (1): iáko rozum który iest iáko oko rozeznawájące swiátłość od ciemności *ModrzBaz* 27v.

[*Przysłowie*: prawdziwa iest oná pópolitha powieść/ iże więcey widzą dwie oczy á niżeli iedno. *GilPos* 26v.]

Frazy: »oczy patrzą; oko widzi« [o funkcji oczu] [szyk zmienny] (3;1): *KromRozm III* F7, *RejWiz* 118v; *RejPos* 281; iáko to że pátrzą oczy/ nie iedno sie do ich włáfnego/ ále do wśyftkich człónkow pópolitego póżytku ściąga *KuczbKat* 225.

»oczy (oko) widzą(-i), patrzą(-y), ogláda(ją) itp.; oczyma (okiem) widzieć, patrzeć, wejrzeć itp.; widzenie oczu« [w tym: czyje, czym(i) (62); *oczy widzą, uszy słyszą itp., oczyma widzieć, uszyna słyszeć itp.* (9)] = *ktoś widzi itp., widzieć (forma od „oko” jest elementem zbędnym znaczeniowo); oculi vident, videre oculis Vulg, PolAnt; oculi conspectant, cernere oculis Vulg; oculus aspicit, oculos ponere, visio oculorum PolAnt; oculis contueri Modrz [szyk zmienny] (106;65;4): BierEz E2; OpecŻyw 25; HistJóz D4v [2 r.]; TarDuch D8v; RejPs 147v; RejJóz P6v, P7, P7v, P8; A wždy by radzy pozarły. Wśytko czo oczyma wydzą *RejKup* c8v; *MurzNT Luc* 10/23; Rádcí widzę piękność twoię okiem/ Lecż przed słowy vciekę precż łkokiem *BielKom* E4v; *LubPs* Pv, X3; *KrowObr* 196, 242; A tu iuż możelz wierzyć/ że tám pewny ogień/ Kiedy oczymá widziłz zápalony płomień. *RejWiz* 151v, 5v, 21, 115v, 118v, 120 (9); Co iest temu płatno który włádnie bogáctwem/ iedno iż pogłęduie oczymá fwoimi ná nie? *Leop Eccle* 5/10, *Iob* 19/27, 29/11, *Matth* 13/16; *RejZwierc* 141v; A tey drogi áni ptak wie/ áni iey ogládało oko łępie. *BibRadz Iob* 28/7, I 21a marg, *Iob* 7/8, 20/9, *Ps* 17/11, *Is* 6/5, 11/3; wśyftcy sie obroćili ná wśchod słóncá pátrzyć oczymá *BielKron* 124v, 82, 265, 456v [2 r.]; *KochSat* B4; *KwiatKsiąż* B2; to tedy Horizon zowá/ yáko dáleko oczymá doyźrzeć możemy. *Mącz* 158b, 28d; *OrzQuin* F4v; *RejAp* AA5v, 7v [2 r.], 9 [4 r.], 186, Ee2v; iż nie będzie mogł áni on áni oná stápić/ álbo iákiego naimnieyźzego znáku pokazać/ áby tyfiácá ludzi oczy tego nie podśtrzegály. *GórnDworz* Dd4, M7, X2v, Cc4v, Mm2, Mm5, Mm6; Ten to Rycerz z Eiptu vkázuie mi wielką przyiaźń/ á nigdym go mymá oczymá niewidziál *HistRzym* 84v; Azálz to iego nie naywiętfza krotochwilá/ co iedno vpátrzy oczymá śwemi/ zábić á zámordowác rękámi śwemi *RejPos* 247, 37, 43v, 63v, 67v, 68 (40); *RejPosWiecz*³ [97]v; *BiałKat* 113v, 311, 313v; Abowiem káżdá ráná álbo wrzod który ná tym mieyfczu będzie gdzie go oczy nie widáią/ [...] wždy nie ták brzydki iest y nie ták ohydny iáko ten czo wśtáwicznie náń oczy pátrzą. *RejZwierc* 267, 1 [2 r.], 8v, 94, 142v, 255; *WujJud* 138v; *BudBib* 4.*Esdr* 1/37, *Eccle* 3/22, *Mich* 7/10; *BudNT Ioann* 12/40; *CzechRozm* 159v, 193v; *ModrzBaz* 2; *KochPs* 26, 89; Bych Biłkupá ábo zakonniká/ czyniącego śprośny vczynek oczymá śwemá widziál: łam bych go śwym płáfczem przykrył *SkarŻyw* 107, 4, 113, 599; *CzechEp* 74, 113, 114, 141, 179; *KochFr**

79, 96, 101; Kiedyż fwego dobrodzieia/ Oko vyrzy nie naddzieia? *KochMRot* B4, Bv; *WisznTr* 22; Nie obyczayne oczy/ czemu tam patrzycie/ Skad niebezpiecznosc y szkode widzicie? *PudlFr* 50, 69; *GornRozm* L3v; *PaprUp* F2; Imie fwe [*Kaliopea*] z tad mam/ ze fwym pieknym okiem/ Patrzę z pilnoscia po swiecie fzerokiem *GrochKal* 3; Oko/ nie widzi czymby fie ciefzylo/ W vcho nie wpada/ coby fercu miło *GrabowSet* N, C, N4v, Q, R2v, S, T2v; *KochFrag* 15; *LatHar* 385, 419; *RybGęśli* D; Błogoflawione oczy ktore widza to wy co widzicie. *WujNT Luc* 10/23, s. 314, 324, *Ioann* 12/40, *Apoc* 1/7; *SarnStat* *8; *SiebRozmysl* F4v; *KlonKr* A, Cv; *PowodPr* 80; *CiekPotr* 66; *GoslCast* 23; *KlonFlis* C3, E3, G4v; *PudlDydo* B3v; *SzarcRyt* A4.

Zwroty: »otrzec (a. ocierac) oczy« [*aby lepiej widziec*] [*szyk zmienny*] (3): *RejKup* i2; *Naydzyefz tham falfz pod blafkiem iedno oczy otrzy RejWiz* 97; *RejFig* Dd7.

»cudzemi, nie swymi oczyma patrzyc (a. patrzac)« = *korzystac z cudzego przekazu* (2:1): ze oni mili Brzefcy tłumacze/ acz w Grecfkim ięzyku nie lada iako byli vczeni/ wfzakte znac to po iych przekladzie/ iz cudzemi oczyma patrzyli. *BudBib* c2, b2; *CzechEp* 221.

»jednym okiem patrzyc; jedno oko patrzy« (1:1): *HistRzym* 96; Na tymze rzędzie tez Krolowa byla/ A iednym okiem na kfiedzä patrzyła. *KochSz* C2.

»jednym okiem patrzyc« = *miec jedno oko* (1): Byly Gorgones trzy fioftry co wfztyki iednym okiem patrzyly *BielKron* 21.

»wytrzeszczac oczy« (1): Głuffy fluchaycie/ a flepi wytrzeffczaycie oczy ku widzeniu [*intuemini ad videndum*]. *Leop Is* 42/18.

Wyrażenia: »cielesne, smiertelne, zewnetrzne, zwirzchnie oczy (oko)« [*zawsze w zwrocie* »oczyma widziec« *itp.*] = *oculi carnales PolAnt* [*szyk 11:8*] (12:5:1:1): iij onij kochaiatz fie w perfonie iego fwiete⁸⁰ czlowiecznieftwa tako wnetrzny^m iako zewnetrzny^m okiem napatrzatz fie go niemogli/ bo [...] nalfliczniefy byl tzudnoscij nad fyny ludfkiami. *OpecŻyw* 25; *KrowObr* 196; smiefzli ty smiertelnymi oczyma weyrzec na grob takiego fwietego przyacielä Bozego. *BielKron* 456v; *GornDworz* Ii8, Mm5; *RejPos* 43v, 78, 209, 275v, 355v; bo fie im to głupftwo zdalo/ wierzyc zeby on chleb byl ciätem/ a wino krwia Pänä Kriufowä/ czego oczyma cielefniemi nie widzieli/ ani fmäkkiem vczuwäli. *RejPosWiecz*³ [97]v; *BialKat* 313v; wybrani Bozy okiem zwirzchnim widziani byc mogä *WujJud* 138v; *BudBib* 4.*Esdr* 1/37; *KochPs* 26; *CzechEp* 141; *WisznTr* 22; *GrabowSet* T2v; *WujNT* 324.

»jedno oko; dwie oczy« (1:1): A iako kazdy wiecey dwiema oczyma vyrzy [*duobus oculis cernit*] [...] nizli kiedyby tylko iednego oka [*uno oculo*] [...] vzywal *ModrzBaz* 24v.

»wzrok oczu« (2): A kto. vij⁸⁰. [= *siódmego*] dnia: pufzczalb y krew/ wzrok oczu fwogich: ftraci. *FalZiol* V 46; *RejPs* 184v.

Szereg: »oko ... ucho« [*szyk 1:1*] (2): *RejZwierc* 15; Vcho dla sluchania/ a oko dla patrzania [*Aurem audientem, et oculum videntem*]/ Iehowä vczynil oboie. *BudBib Prov* 20/12.

W przen (1) : odcinay oko niepatrzac gdzie nietrzeba: odcinay reke niedotykaiać fie co dufzy fzkodzi *SkarŻyw* 321.

Przen (2) :

Zwroty: »zakryć oko« (1): Lecz iefliże iemu [Bogu]/ czymby zákryć oko/ Swiát nie ma/ bo widzi wzdłufz/ y gdzie głęboko/ Głębokość przenika *GrabowSet* C4.

»zatulać oczy [komu]« (1): A ták pocźciwy pan [...] miałby fłufznie zátulać oczy pánu fwemu pocźciwym vpominánim swoim/ áby nie pátrzyły ná próżność *RejZwierc* 47v.

b. *W związku ze ślepotą lub wadami wzroku (186)* : Iezu ienżes zbłota y flińą twoią oczí fleponarodzonemu ípawił. *TarDuch* B3; *FalZioł* I 30c, III 39d; *BibRadz Lev* 26/16; przyfzedł poeł iż fyn przeyrzał/ zdumieli fie z radością. Matká ie⁸⁰ fzłá przyniofłá go między goduiące z dobrimi oczymá *BielKron* 343; *Orbus luminibus*, *Pozbáwiony oczu/ Slipey. Mącz* 267d, 468d; *SienLek* 64 marg; *BudBib* 3.Reg 14/4; *KochPs* 56; Potym vprofiwfzy fobie v Páná Bogá przywrocenie oczu/ iż przeyrzał: wracał fię do Hieruzálem *SkarŻyw* 167, 454 marg, 455 marg.

W połączeniach szeregowych (2): rozmnoży ná cię Pan [!] Bog plagi nagorfze y niemocy/ [...] da wam ferce boiázliwe/ oczy flepe/ fmutną myfl *BielKron* 45; *RejPos* 205.

W porównaniu (1): lámá theż [nauka] z vmyflu yákoby z oczu cyemność/ przecyera *GliczKsiąż* H.

Przysłowie: bo wy zwykli mowić o rzeczách trudnych bez náuki/ ták iáko ślepi mowią o fárbie bez oczu. *OrzRozm* B2.

Frazy: »oczy są ciężkie« (1): A oczy Izráelowe (były) ciężkie [*Oculi Israel graves erant*] od ftárości/ że niemogł pátrzyć *BudBib Gen* 48/10.

»spadły (a. odpadły) łuski z, od oczu« [szyk zmienny] (2:1): *RejPos* 283, 283v; A nátychmiał fpádły z oczu iego iáko łufki [*ceciderunt ab oculis eius tanquam squamae*]/ y przeyrzał *WujNT Act* 9/18.

»przejrzały oczy; na oczy przejrzenie« = *odzyskać wzrok (1;1)*: Kápellan oycá iego ślepy ná oczy nád onym ciálem záwołał: Ieśliś wniebie/ iáko wierzę/ z iednay mi ná oczy przeyrzenie *SkarŻyw* 574; *WujNT* 84 marg.

»przepatrzawają się oczy; przypatrzenie oczu« (1;1): *Habetatur acies oculorum*, *Przepatrzawáją mi fie oczy. Mącz* 153d; *Oculorum habetatio* *Przypatrzenie oczu. Mącz* 153d.

»schną oczy« (1): áby fchły oczy twoie [*ut consumam oculos tuos*]/ á áby boláá dufzá twoią *BudBib* 1.Reg 2/33.

»oczy stępiąły« (1): Bo żył lat fto y dwádzieściá w tákiefy síle y zdrowiu/ iżfz oczy iego nieztpięąły/ áni fię rufzyły zęby iego. *SkarŻyw* 485.

»oczy się zacięły (a. zacimają się, a. poczynały się zacięć, a. cęmięły) (a. oko się zacięło); oczy zacięwać; zacięć (a. cięć) oczu, w oczoch; oczy (będą, bywają) cięćne, zacięćne, zaszłę cięćnością, zacięćniające się« = *oculi caligaverunt (caligavit oculus) Murm, PolAnt; obscurantur oculi PolAnt* [szyk zmienny] (16;3;15:1;12:3:1:1): *BierEz* S2; *Murm* 17; *TarDuch* A7; fók tego niedofpiałku [...] zacięćnie oczu oddala átak wzrok v iafnia. *FalZioł* I 13b; *Stare Orzechy* [...] głowę z gorączofci obciężaią/ oczy zacięćwiaią *FalZioł* III 18d, †3b, I 18d, 22a, 51b, II 4d (20); *RejPs* 100; *RejJóz* B7; *RejKup* I; *LubPs* Qv; *RejWiz* 119v; *BibRadz Ps* 6/8; Cyemnym oczom fłufzy mleko z fálaty *SienLek* 65, 20v, 22v, 36, 65 [2 r.], 65v [5 r.], 66, S[ss]3v; gdyż dymem pófpolicie oczy zacięćne bywaią *RejAp* 132; *BudBib Deut* 34/7, 1.Reg 3/2, *Ps* 68/23[24]; *KochPs* 212; *Calep* [619]a; *Phil* I; *Strách/ ferce przenika/ oczy fię zacięćły GrabowSet* N2v; *LatHar* 159, 611.

Zwroty: «oślnać, oślepić, ślepotę dopuścić, ślep(y), oślepien na oczy (oko); na oczoch zaślepiony, zaślepienie; oczy (oko) (o)ślepić (*a.* zaślepić), ślepiący; oko oślepie; oślepienie oka, ślepoty oczu; zaślepione, ślepe oczy (oko)» = *oculus obscuratur Vulg; caecare oculos PolAnt; eluscare Calep* [szyk zmienny] (2;1:1:4;2;1:1:4;1;1;1:1;2:1): *PatKaz II* 61v, 62v; Gdy łyą panna ukazała yemu ofzlnąwzy nayedno oko drugim patrząc profzyl yfzby łyą mu ukazała *PatKaz III* 123; *GlabGad* B4v; *BielKom* E6; *KrowObr* 33v; *Leop Zach* 11/17; Więc ieden s flepem okiem/ drugi s krzywą nogą *RejZwierz* 103; *BibRadz I* 116b marg; *BielKron* 344; *GórnDworz* P8v; *RejPos* 332; *RejZwierc* 124v; *BudBib Ier* 52/11; *KochPs* 101; ále widzieć (prze wielką światłość/ oczy im ślepiącą [...]) nikogofz niemogły. *SkarŻyw* 589, 82, 167, 453, 574; *Calep* 357b; *WysKaz* 18; oślepienie oká/ także vcięcie nołá ma bydz płáconé/ iáko połowicá głowy *SarnStat* 622.

»oczy oświecić; oświecenie oczu« (1;1): Tha woda dziwney á rozliczney pomoczy iefth ku ofwieszeniu oczu *FalZioł II* 13a; *RejZwierc* 124v.

»otworzyć (*a.* otwierać, *a.* otwierać) oczy [czyje *a.* komu]; otworzą (*a.* otwierają) się oczy; są otworzone oczy« = *przywrócić, odzyskać wzrok; aperire oculos PolAnt, Vulg; aperiantur oculi Vulg* [szyk zmienny] (32;7;2): *OpecŻyw* 63 [2 r.], 63v [3 r.], 64 [2 r.], 68; *MurzNT Ioann* 9/10, 14, 17; *Leop Is* 35/5, 42/6, *Ioann* 9/10, 14, 17 (9); Izali dyabeł flepnych oczy otwárzác może? *BibRadz Ioann* 10/21; *RejPos* 3 [2 r.], *Ooov*; *BudBib Is* 35/5; *BudNT Ioann* 9/17, 21; *CzechRozm* 53v; gdy kładł nań ręce/ otworzyło fię práwe oko iego. *SkarŻyw* 455, 452, 567; Wiemy żeć to iefť fyn náfz/ á iż fię ślepo národził: lecz iáko teraz widzi/ niewiemy: ábo kto otworzył oczy iego/ my niewiemy *WujNT Ioann* 9/21, *Matth* 20/33, *Ioann* 9/10, 14, 17, 26 (10).

»oko (oczy) stracić; oka stradać; oko stracone« [szyk zmienny] (2;1;1): ogládałz yá [*Najświętszą Pannę*] drugyerałz ale oka drugyego ftradałz *PatKaz III* 123v, 123, 123v; *KochFrag* 22.

»nie widzieć na oczy« (1): gdy mu lyná s fwoiey dziwney Boſkiey mocy/ Dáł ktory áni namniey nie widzyał ná oczy. Wízákże rychło ofwiecon *PaprPan* Dd3.

»oczy wyjaśniać; pomagać jasności oczom; oczy jasne« [szyk w wyrażeniu 4:2] (8;1;6): kwas z iabłek Citrinatow [...] bielmo fładza y oczy wyjałnia *FalZioł V* 78v, [*7]v, I 17a, 19d, 35a, 54c (11); Czemu ludzie nie ktorzi maiąc iafne oczy nic nie widzą. *GlabGad* B5v; *RejKup* h8v; Prodest perspicuitati oculorum, Cziścy oczy/ pomaga yásności oczóm. *Mącz* 431b; *SienLek* 64.

Wyrażenia: »mgliste oczy« (4): *FalZioł I* 54c; to mieluchno vtárfzy ná mglifte oczy poſypuy *SienLek* 66, 65 [2 r.].

»oczy naderwane« (1): Póki iefcze oczy tą pracą Státutową náderwáne widzą, [...] chcę fłużyć Rzeczypoſpolitéy *SarnStat* *8.

»zamglenie oczu« (1): Cyęfzkie powieki/ zámglenie oczu/ boleść w głowie [...]. Kiedyć to ták będzie/ Nátychmiałt małz głowę czyścić *SienLek* 15.

Szereg: »(ani) oczy, (ani) uszy« = *oculi et aures Vulg, PolAnt* [szyk 3:1] (4): *RejWiz* 119v; *Leop Is* 35/5; ktory nie może áni flepemu oczu/ áni głuchemu wſzu/ otworzyć *RejPos* 3; *BudBib Is* 35/5.

Przen (18) : Okiemem był flepemu/ á nogą chromemu. *Leop Iob* 29/15.

Fraza: »oczy zaszyły ciemnością, ciemnym obłokiem; oczy ciemnością zakażone, zgwałcone« [szyk zmienny] (1;1;1;1): *GórnDworz* Mm5; którym oczy zaszyły ciemnością krnąbrności *ZawJeft* 35; *GrabowSet* T2v; *LatHar* 567.

Zwroty: »ćmić oczy« (1): Twey zacności wyłoki [= *wysokiej*]/ Nie widzą/ ni dochodzą Nálzych śmyłłow przełkoki: Bo promienie záchodzą Ktore ćmią oczy/ y wzrokowi śzkodzą. *GrabowSet* O.

»przejrzeć oczyma« = *opamiętać się* (1): Da Bog iż kiedy przezyryłz twoimi oczymá. *Prot* Cv.

»stracić oczy« (1): Stráciłém oczy w niebo pátrzájąc [*Ps* 68/4 cf c. »ustały oczy«]. *KochPs* 99.

»oko (oczy) stracić« = *przestać myśleć obiektywnie* [szyk zmienny] (2): *OrzQuin* Aa4v; ítráci kázdzi z nas/ y rozum/ y oczy/ gdy w miłość zaydzie. *GórnDworz* C4.

Wyrażenia: »jasne oczy« (1): Iż ia then lud ślepy co iálne oczy ma wyrzucę precz/ gdyż widzyeć niechce *RejPos* 204v.

»oczy ślepe« (1): iż ia oczy ślepe w oycowłkiey miłości/ Mam do was dziełek śwoich *HistLan* D2v.

»światłość, jasność oczu« = *lumen oculorum Vulg* (3:2): *WróbŻółt* 37/11; Wdzyęcna świátłość oczu moich odemnie zginęła *LubPs* K3v; *Leop Ps* 37/11; *LatHar* 162, 611 [zawsze przekład tego samego tekstu].

a) Metonimicznie: *Człowiek ślepnący* (1) : oczy śchadzájące [*oculi deficientes*]/ á dułlá łączna tá dawa tobie cześć y śpráwiedliwość Pánu. *Leop Bar* 2/18.

c. W związku z płaczem (181) : kto dá zlec oczom moijm iijżbych plakala wednie ij w nocy *OpecŻyw* 111, 141v; łzy iuż wynikały y dobywały śie zotzu iego *HistJóz* Dv; *WróbŻółt* 55/9, 118/136; *RejPs* 171; Oczu wćiągnąć nie mogę aby nie płakały *RejJóz* M6v, G5v, M7v, O2; *LubPs* T3v; *RejWiz* 52; *Leop Ier* 9/1; *BibRadz Ps* 114/8, *Thren* 3/51; *BielKron* 303; Gdyż tám iuż nie ma być áni żadny śmętek/ áni żadna przyczyná do łzy oká namnieyźzego *RejAp* 177, 176; *RejPos* 27, 198; Oko moię zbierało żal dułzy moiey *BudBib Thren* 3/51, *Ps* 114/8; Oczu prze zbytnei śwóy płáčz nie czuię. *KochPs* 131, 82, 188; *SkarŻyw* 195, [237]; *KlonŻal* A3; *KochPieś* 7; Śnadź vplywa śerdeczny ból z oczu wodámi. *GórnTroas* 52; oko łzá źrze/ pierśi targa łkánie *GrabowSet* I2, A4, Dv, L, M4; *LatHar* 154; *KołakCath* B2v; *WitosłLut* A4v; gdy śerce żáłością zięte/ przez oczy nieiáko oddycha y łzámi śię chłodzi. *SkarKaz* 385b; *CzahTr* H3v; *GosłCast* 37, 48; *SkarKazSej* 706a.

Frazy: »łzy z oczu idą (a. poczęły iść), pochodzą« [szyk zmienny] (2:1): Czemu ludziem [...] gdi śie długo śmieią łzi z oczu pochodzą. *GlabGad* B5v; *MurzHist* I4; *RejFig* Bb5v.

»płaczą (a. opłakały) oczy; oczyma płakać; płaczący [jakimi] oczyma; oczy płaczliwe« = *in oculis lacrimari Vulg* [szyk zmienny] (6;2;1;5): *BierRaj* 21v; *OpecŻyw* 102, 148, 151v; Wolę ia iż płaczą oczy gdyby śmiełzno dułzy *RejJóz* F4v, B2v, B4, P8; *Leop Eccli* 12/16; *RejPos* 198; *WisznTr* 17; *KochPieś* 18; chowáłz kropie łez oczu płaczliwych *SzarzRyt* B, B2v.

»łzy (a. śłozy, a. wodności łez), płacz z oczu płynie(-ą) (a. muszą, poczęły, nie przestają płynąć); wypłynęły strumienie, zrzodła wod z oczu; oko płynie (a. opływa); łzami, płaczem wypłyną oczy; łzy w oczoch pływają« = *oculus defluit, rivi aquarum descendunt ex oculo PolAnt* [szyk zmienny] (10:1;1:1;2;1:1;1): *FalZioł* III 33a, IV 39c; ítrugámi łzy płynąć mułlá od trołki z oczu moich. *RejPs* 185v; *RejJóz* B5v; *LubPs* bb5v; *RejWiz* 191v; *RejZwierz* 109v; *BibRadz Ps* 118/136, *Thren* 3/48, 49; *BudBib Thren* 3/49; *KochPs* 9; Włzytkim ná Włofką zdráde z oczu płyną śłozy *StryjKron* 602; *KochFr*

110; Dáléy žal niedopuscił/ y płáč znákomity Który iéy z oczu płynął/ iáko défcz obfity. *KochPam* 82; *GórnTroas* 12; Czyli me oczy łzami wypłynęły? *GrabowSet* M2; *KochFrag* 25.

»wody (a. strumienie wodne) z oka pociekły; z oka łza ciecz; oko łzy toczy; z oka łzę toczyć« = *rivi aquarum descendunt ab oculis PolAnt* [szyk zmienny] (2;1;1;1): *BudBib Ps* 118/136; poćiekłj takie wody z oczu iego/ iłz księgi y korporał polał *SkarŻyw* 580; prozno oko z siebie Lzyby toczyło *GrabowSet* D4v, H2v, L2.

»oczy (oko) puszczają (a. wypuszcza, a. wypuści) łzy, rzeki, strumienie wodne; złyzy (a. strumienie łez, a. zródło łez) z oczu puszczac (a. puścić); łzy się puściły z oczu; łzy puszczone z oczu« = *manant lacrimae Mącz*; *rivi aquarum descendunt ex oculo PolAnt* [szyk zmienny] (2:1:1;3;1;1): oko moje wypuścza łzy obfite [*oculus meus deducens aquas*] *Leop Thren* 1/16; *BielKron* 403v; *Manabant omnibus gaudio lachrymae, Dla rádości/ wšyftkim fie łzy puścziły z oczu. Mącz* 208b; *BudBib Thren* 3/48; *SkarŻyw* 125; RZeki z siebie puścziąia oczy/ Pánie/ moje *GrabowSet* K4, C2v; *GosłCast* 59; *SkarKazSej* 706a.

»rzuciły (a. (wy)rzucają) się, (wy)miotaly (a. wymiatują) się łzy z oczu« = *descidunt a. proflunt ex (a.de) oculis lachrymae Mącz* [szyk zmienny] (8:4): Łzy mu fie z oczu mowiacz z nami wymiotali *RejJóz* N4v, M4, M7v [2 r.], O7v, P7v; *RejWiz* 32v; *Tristis interim nonnunquam collachrymabat, Przes ten czas był łmutny/ pod čás mu fie łzy z oczu rzućiły. Mącz* 181d, 132a, 269b, 365c, 370d.

»łzy w oczach sta(nę)ły« (2): *KochPs* 176; Ná mię pilno pátrząc/ łzy w oczách iey łtały *WisznTr* 30.

»oczy usta(wa)ły, ustawające« (2:1): Oczy me práwye włtały od płáčzu wylkyego *LubPs* P6v, bb3; *BudBib Bar* 2/16.

»po oczach, z oczu łzy się wiercą« [szyk zmienny] (1:1): *RejJóz* G5v; Wiercą mu fie łzy z oczu łmutek okázuiąc *RejWiz* 185.

Zwroty: »osuszyć oczy; oschną oczy; suchym okiem; z suchemi oczyma« [szyk zmienny] (5;3;2;1): *RejJóz* G8; Przez całą noc oczy moye nigdy nye ołchnęły *LubPs* B5; czo ludzi [...] ná pogrzebie było/ tho nie był ten ieden/ kthoryby s łuchemi oczymá/ ołzedeł do domu *GórnDworz* Bb3; *SkarŻyw* 195; *KochTr* 17; *KlonŻal* D4; *WisznTr* 26; *GrabowSet* B2v, D2v, K4v; *SkarKaz* 44a.

»otrzc (z)łzy (łzę) z oczu, od oczu, w oczach; otrzc (a. ucierać) (z złez) oczy; strumienie z oczu ocierać; będzie otarta łza z oczu« = *abstergere lacrimam ab oculis Vulg* [szyk zmienny] (13:1:1;3;1;2): *RejJóz* M7; *SeklKat* R4; Oczy moye s gorących złez łam łáfkáwye otárł *LubPs* aa2, O2v; *SarnUzn* C3v; *RejAp* 69v, 70 [2 r.], 174v, 176 [2 r.]; *RejPos* 198; *CzechRozm* 117v; *KarnNap* E2; *SkarŻyw* 22, [237]; *MWilkHist* Iv; *LatHar* 598; otrze Bog włzelką łzę z oczu ich. *WujNT Apoc* 7/17, *Apoc* 21/4; *SiebRozmyśl* B.

»łzy, płacz z oczu wyciskać (a. wycisnąć)« = *lacrimam exprimere Mącz* [szyk zmienny] (4:1): *MurzHist* T2; *Mącz* 321a; Których wzgárdá ciężki z oczu płáč wycifka moich. *KochPs* 184; *ReszList* 175; Te rzeczy mnie łzy z oczu moich wycifkáia *CiekPotr* 20.

»łzami, płaczem, potoki oczy zalać (a. oblewać, a. polać); oczy (oko) łzy leją (leje) (a. wylewają); łzy, wody, płaczliwe zdroje z oczu wyl(ew)ac; oko łzami się zalewa (oczy łzami się oblały); łzy z oczu się lały (a. wylewają); łzy oczy zalały; oczy łzami oblanc« = *deducant oculi lacrimas Vulg* [szyk zmienny] (3:1:1;3;1:1;2;2;1;1): oczy przecię moje łzami fie oblały *OpecŻyw* 20; *Leop Ier* 9/

18; *RejPos* 166v, 196; *StryjWjaz* A4v; głęboko weftchnie do Pána Bogá/ łzami oczy fwoie poláwfyz *SkarŻyw* 151, 599; *KochFr* 129; *KlonŻal* A3; O Nieuchronna śmierci/ tákżeś oczy moię/ Smętnie łzami zálaá? *WisznTr* 18; *ArtKanc* R17v; *GórnTroas* 32; *GrabowSet* G2; *LatHar* 266; *CzahTr* C2; *GoslCast* 26; Wielu zálem ná ten czás fercá fkámieniáły/ A z fwoich wod wylewác oczu nieprzeftáły. *SapEpit* A2v.

»zamoczyć oczy; oczy płacz (łzami) (za)moczy; zamoczone są oczy« (1;2;1): Tu oczy/ Wfzytkim pátrzącym/ płáč łzami zámoczy. *GrochKal* 9; *WisznTr* 21; *GrabowSet* C4v; *GoslCast* 21.

»oczy zaplákać« [szyk zmienny] (3): v drzwi fie náftawfyz/ Vzyębnáwfyz musí precz oczy záplákawfyz. *RejWiz* 122; *RejAp* 93v; *RejŻwierc* 194v.

»łzą oczy zatapiać; zdroje łez oczy zatapiają; oczy zatopione« (1;1;1): Nie gościem záłość v mnie/ ktora/ łzą me oczy Zátapia *GrabowSet* E4, K3, S3.

»nie moc (z)łez w oczu (w oczach) zatrzymać, zadzierzać« (2;1): *BielKron* 17v, 413; kto pátrzy ná poľpolity lud/ nie moze záprawdę łez w oczách fwoich zátrzymác *ReszList* 176.

Wyrażenia: żart. »deszcz z oczu« = płacz (1): Acz więc będzie pewny defzcz/ ále z oczu komu *RejWiz* 122.

peryfr. »kropia z oczu« = łza (1): Vpuść ná tę moglię ktora kropię z oczu *SzarzRyt* D2.

»oczy łzami obciążone« (1): Obracam oczy/ łzami obciążone/ Y fnem iefzcze/ k wiecznemu Bogu *GrabowSet* K4v.

Szereg: »oczy, serce« (1): Iuż y oczy iuż fercze fnadz nie moze zetrfać [...] Bo iuż wytrfać nie mogą aby nie plakały *RejJóz* O5.

d. *W związku ze snem i przebudzeniem* (58) : Vprzedyły [!] czuciem ranym oczi moie/ (koment) To iefť ranom wfťawał ná to rozmyflanie *WróbŻoľt* 76/5, 118/148; *RejPs* 186v; *Leop Ps* 76/5; doftawfyz piščzálki iego ná kthorey gľos [Argus] vfnáł ná iedny oczy/ á gdy drugimi widzyał/ Merkurifuż tknáł go rozgá poľelfká vfnáł ná drugie/ á gdy záfnáł ná wfzytki oczy/ zábił go. *BielKron* 20v; *BudBib Ps* 118/148; komu pan iefť miľośćiwu/ Dáie mu fen oczom poządliwy *KochPs* 191; Sen z fwoich oczu omy *PudľFr* 73.

Frazy: »były oczy o(b)ciążone« = *byli senni; erant oculi gravati Vulg, PolAnt* (7); *OpecŻyw* 100; nálał ie á oni ľpią/ bo były oczy ich obciążone. *Leop Matth* 26/43, *Mar* 14/40; *BibRadz Mar* 14/40; *LatHar* 693; *WujNT Matth* 26/43, *Mar* 14/40.

»nie postoi sen na oczu« = *recedit somnus ab oculis PolAnt* (2); *BibRadz Gen* 31/40; *Pervigilat noctes totas, [...]* cáley nocy nie ľpi/ nie poftoyi mu fen ná oczu przez całą noc. *Mącz* 496b.

»przyjdzie sen oczom, na oczy« (1;1): odiydzie chęć do iedzenia/ ľen nie przydzie ná oczy. *GórnRozm* D4; *GórnTroas* 33.

»oczy snem zaszyły, spać się wezmą; śpiące, snem zmorzone oczy« = *oculi graves Mącz* [szyk zmienny] (1;1;1;1): *Mącz* 149b; Oczy kiedy ľię ľpác wezmą/ myśli ferdeczne niech nie ľpią *ArtKanc* T13v; *LatHar* 707; *SiebRozmyśl* Mv.

»sen z oczu zszedł« = *nie można zasnąć* (1): Poządny fen z oczu zľzedł *GoslCast* 31.

»nie usnęły, nie dosypiają oczy« [szyk zmienny] (1;1): *LubPs* R5; Oczy moię niedofypiaią [*Praevenerunt oculi mei vigiliis*] w nocy/ ku rozmyflaniu wyrokow twoich. *BibRadz Ps* 118/148.

Zwroty: »otwierać oczy« = *nie spać (1)*: Nie miluy łpania ábyś nie z vbożał/ otwieray oczy twoie [aperi oculos tuos] *BudBib Prov* 20/13.

»otwierać oczy« = *budzić (1)*: Obroki łnu łłodkięgo chciałem brác łtrołkány: Brałem/ áno nie łporo/ łtrách otwięra oczy *GosłCast* 19.

»oczy otworzyć« = *zbudzić się (1)*: [dziecię] ták bárzo óspále/ Ze y oczu otworzyć nigdy nie vmiáło *RejWiz* 26.

[»posnać na oczy«: Aż iuż połnęli ná oczy Piyąc zówždy we dnie wnocy. *KorczRozm* E4.]

»oczy (prze)drzeć« = *przecierać oczy po przebudzeniu [szyk zmienny] (2)*: Ráno wftawłzy drze oczy áno mu zálnęły *RejWiz* 31; *RejZwierc* 144v.

»na oczy snu nie dopuścić« = *nie pozwolić zasnąć (1)*: Vftávicznie łzy ná oczy łnu nie dopuściły *KochZuz* A3v.

»nie mieć snu na oczu« = *nie spać; somnum non videre Mącz (2)*: Somnum hac nocte non vidi, Nie vfyziałem by drobiny tey nocy álbo nie miałem łnu ná oczu. *Mącz* 494a, 401d.

»przypuścić (a. przypuszczać, a. dopuścić) sen na oczy; dać sen oczom« = *zasnąć; dare somnum oculis Vulg (4;1)*: *RejPs* 198v; A ięłliż dam łen oczom mym áby wždy odpoczynęły *LubPs* dd2v; nieprzypułłczy łnu ná oczy twoie *Leop Prov* 6/4, *Ps* 131/4; *BudBib* b2.

»oczom nie dać zamknąć« = *nie dać zasnąć (1)*: ZAłóść moiá dłuogo w noc oczu mi niedála Zámknąć *KochTr* 20.

»oczy zmrużyć« = *zasnąć (1)*: Niechcę [...] Ani ná łwym łóžu lédz/ áni oczu zmrużyć *KochPs* 195.

Wyrażenia: »oczy krwawe« (1): Przyłzedł/ oczóm krwáwym łen dawno nie bywały. *GórnTroas* 33.

»oczy snem obciążone« (1): *GrabowSet* K4v cf c. »oczy łzami obciążone«.

Przen (15) :

Zwroty: »oczy otworzyć, sobie przetrzeć« = *zauważyć, zrozumieć to, co przedtem uchodziło uwadze (1:1)*: Aby kiedy Pan Bog [...] ratzył [...] zbudzić ie zęłnu/ áby otzy łwoie otworzyli *KrowObr* 203v; *VotSzl* Bv.

»przedrzeć oczy« = *opamiętać się (1)*: Nie mozym łobie włyłcy czemuś przedrzeć oczy/ Káždy s krzywdu by s ciotką łpráwiedliwość tłoczy. *RejZwierc* 245.

»oka nie zamrużać (a. zmrużyć)« = *czuwać, być czujnym (2)*: Suo toto consulatu somnum non vidit, Prześ cáły czás vrzedu swego oká nie zmrużył. *Mącz* 494a; *GórnRozm* M3v.

»zetrzeć sen z oczu« = *przestać być obojętnym (2)*: *KochPs* 66; Zetrzy łen z oczu/ á czuy wczás o łobie/ Cny Láchu *KochPieś* 38.

»[komu] sen z oczu zetrzeć« = *wyrwać z obojętności (1)*: przydą Nie dawno czály/ że rozboycę Rozboycá znidzie: ten mu łlotki Sen z oczu zetrze/ y bęłpieczne Serce zátrowoży *KochOdpr* C4v.

a) O śmierci (7) :

Frazy: »oko osiędzie sen« = *ktoś umrze (1)*: Kiedy [...] oko ofiędzie On łen twárdy: rácz Duchá wdzięčen być moięgo *GrabowSet* P2.

»sen nieprzespany zácmi, zawrze oczy« (1:1): Niech iuż łen nieprzełpány/ zácmi moię oczy *GosłCast* 55, 12.

Zwroty: »snem wiecznym oko zasłonić« = *zesłać śmierć* (1): w Bodze/ wfanie prawdziwe Mam: że fnem wiecznym/ oká nie zálłoni/ Aż mi da widzieć łalki požadliwe. *GrabowSet* G2.

»oczy [komu] zawierać (a. zawrzeć)« = *być obecnym przy śmierci; zrobić coś tuż po czyjejś śmierci* [szyk zmienny] (2): [Skanderbeg] vczyñił tedy thaki Teftáment [...] / áby fkoro mu zówrą oczy/ iecháli do fwyh miálth do Apuliey *BielKron* 258; przy konaniu ich oczy im zawierał: pomagając im do dobrego końca. *SkarŻyw* 99.

»[w co (= w grób)] oczy zmrúżyć« = *umrzeć* (1): LAkomy grobie/ [...] Tu wfzyfcy fwiátu/ [...] Gdy fie wyflúżą/ W cię oczy zmrúżą. *WisznTr* 20.

e. *W związku z wyrażaniem uczuć sposobem patrzenia* (25) : *OpecŻyw* 87v; Yáko w gniewye ma oko me dziwne poruffenye *LubPs* H2, ddv; *RejPos* 158; ftrách vczyñię w oczoch wálznych przed namnieyfzym nieprzyiacielem wálzym *RejZwierc* 256, 257v, 262; Twarz rumiána/ á oczy ku fmiéchu fkłonioné. *KochTr* 20; co mu dziś miło/ To mu będzie zá czáfem wftyd w oczu mnożiło. *KochFr* 32; nie rácz dopuflczáz ná mię wynioflóści oczu moich. *LatHar* 588, 607.

Frazy: »[co] z oczu patrzy (a. patrza), zrzy« [szyk zmienny] (3:1): *RejRozm* 407; nic mu dobrego z oczu nye pátrzáło. *GliczKsiąż* E2; Olet malitiam, Zrzi mu z oczu złość. *Mącz* 261c; práwie z oczu iego/ iáko mówią/ cnotá pátrzyła. *SkarŻyw* 459.

»wstyd w oczy wpada, zasłania oczy; wstydem oczy zasłaniać, pokrywać« [szyk zmienny] (1:1;1:1): Bo ci muflzá [...] wftydem między ludzmi oczy fwe pokrywać *RejJóz* O5v, G6v; *GliczKsiąż* M7; Bo/ grzech zálłania wftydem/ oczy moje *GrabowSet* Iv.

Zwroty: »oczy kryć« = *wstydzić się* [szyk zmienny] (2): *RejKup* q4v; Ale dziś fzeptnie then *Pater patriae*/ Pániey priwacie kwoli oczy krije. *RejZwierc* 222v.

»wstyd od oczu odrzucić« (1): wftyd ludzki od oczu fwyh odrzucili. *CzechRozm* A5v.

»rozdziwić oczy« = *zdziwić się* (1): rozdziejiliby ludzie oczy nato iz byto społ było *ActReg* 87.

W przen (2) : tak iz pofpolicie mówią na czele á w oczu ffrom fiada. *GlabGad* N3v; Lecz miłość dwie pochodni w oczu iéy zápali *PudlFr* 69.

f. *W idiomatycznych jednostkach frazeologicznych* (412) :

Frazy: »[od kogo] blask jest w oczy; [blaskiem w oczach być]« = *ktoś się kogoś boi* (1): thák iz od drugich dobrych [ludzi] bláfk mu będzie w oczy/ smyele ná nye pátrzyć nye będzie mogł *GliczKsiąż* B8; [dzielnością fwą káždemu nieprzyiacielowi koronnemu bláfkem w oczách byli. *WerReguła* 54].

»kto ma oczy« = *mądry, bystry* (2): *KrowObr* 130v; Kto ma oczy/ fnádnie to wfzytko w Papiéftwie vpátrzy. *NiemObr* 157.

»wstyd, strach kole (a. musi kłóć) w oczy« [szyk zmienny] (7:2): *RejJóz* D4, H5, P2v; *RejKup* Ccv; Przecżże ich ten frogi ftrách wfdy nie kole w oczy *RejWiz* 172; *RejZwierc* 7v, 109v; iużby go muflá iáki wftyd w oczy kłóć *RejZwierc* 143v; *GosłCast* 59.

[»śmierć z oczu patrzała«: gdyście widzieli, że panu leżacemu śmierć z oczu patrzała *PismaPolit* 161.]

»[komu] oczy zlipczáły, zalnęły« = *ktoś nie dopuszcza czegoś do świadomości* (1:1): A což kiedy nam zá grzech ták oczy zálnęły/ Ze fie nie obaczmy ázbychmy zginęli. *RejZwierc* 248; *CzechEp* 422.

Zwroty: »kłóć, bość, parzyć w oczy; oczy kłóć« = *przeszkadzać, drażnić, złościć* [szyk zmienny] (18:1:1;1): *RejKup* d6v, h5v; *KromRozm III* E4v; *RejWiz* 166v; *Prot* A2v; wżędy kole w oczy thy nikczemne sprawce krolestwa światła tego święta nauka jego. *RejPos* 26, 37, 322v; *HistLan* A2v; tedy teraz ten mój przekład będzie Czarta bość woczy *BudNT przedm* a2v; *CzechRozm* 81v, 125v; sprawy twe pocziwe/ Párzą w oczy łakome pogány złośliwe. *PaprPan* V3; *CzechEp* 112, 304; *NiemObr* 16; *ReszPrz* 22; *WujNT przedm* 6, s. 288, 386, 603.

»kłóć w oczy« = *wyrządzać coś złego* (1): [*Fortuna*] barzo ty kole w oczy Kto przeciw niey hardzie kroczy *RejJóz* E7v.

»oczy łupić« = *wyrządzać szkody* [szyk zmienny] (5): Coż to czyni iedno zbytki [...] Tyć nam wlytkim łupią oczy *RejRozpr* G2v; *RejKup* f3; *RejZwierc* 49; *RybGęśli* C3; choć co zdobędą/ tedy naprzod łami łobie o to oczy łupią *PowodPr* 14.

»oczcu nie mieć« = *nie rozumieć, nie wiedzieć* (2): *KrowObr* 220; Swiatłem nam łą [*pisma święte*]/ świecą/ y iálną pochodnią/ w pośrzod wżech ciemności światła tego nas oświecaiącą/ iżbychmy fię iakoby oczu niemaiąc na onych zawodach wielkich/ ktorych iest zewsząd dofyć około nas nie potknęli *BibRadz* *3v.

»[*dokąd*] obrocie oczy« = *pójść, udać się* [szyk zmienny] (5): *RejKup* cc6v; *BielKron* 12; Ut passim videre licet, Iako fię wżędzie nayżrzyłz gdzie yedno oczy obrocyłz. *Mącz* 192d; *RejZwierc* 191v; *GrabowSet* H2v.

»patrzyć (a. patrzeć) prostym, dobrym, zdrowym okiem (a. oczyma prostemi)« = *być życzliwym, mieć sympatię dla kogoś, mieć zaufanie* [szyk zmienny] (3:1:1): na Prawo w Polfzce prostym okiem [...] pátrzáli *OrzRozm* Ev; Przeto [*Saul*] nie pátrzył oczymá prostemi ná Dawidá zayrzác mu. *BielKron* 65v; kiedi pan pátrzy zdrowym okiem ná kogo/ niechay będzie iako nikczemny chce/ tedy co iedno pocznie/ káždy chwali *GórnDworz* M6; *SkarŻyw* 27, 333.

»srogimi oczyma, krzywym okiem patrzeć (a. patrzyć)« = *być nieżyczliwym, wrogim wobec kogoś* [szyk zmienny] (1:1): I coż mniemać/ áby [...] Pan Bog [...] frogimi otrzymá ná nieprzyaioły swoie niepátrzał *KrowObr* 1v; *RejZwierc* 113.

»w oczy plwąć« = *obrażać* (1): Os ad małe audiendum praebere, Dopuścić [!] łobie w oczy plwąć/ to yełt zie [!] mówić. *Mącz* 270c.

»oczy powracać« = *wysilać się, starać się* (1): oczy swoie powracaią [*oculos suos posuerunt*; náładzili *WujBib*] áby załtawić (łieć) ná ziemi. *BudBib Ps* 16/11.

»puszczać mgłę w oczy« = *chcieć zaimponować czymś nieistotnym* (1): wżákże niepułzczał nigdy tey mgły w oczy łąsiádom [*non offundebat oculis civium nebulas istas*] przodkow/ bogactw y możności *ModrzBaz* 43.

»dym w oczy, [ćmę między oczy] puścić« = *wprowadzić w błąd* [szyk zmienny] (1): chćieli piárzowi dym w oczy puścić/ wywrácaiac mu on dekret. *ModrzBaz* 88; [Puściwszy ćmę między oczy ludziom ślacheckim, że o pogłównie tylko szło *AktaSejmikPozn 1590/116*].

»stać przed oczyma« = *zbliżać się, bezpośrednio zagrażać* (2): gdyż widziłz iż czás twoy závłze łtoi przed oczymá twoimi/ á niewiełz ktorey godziny przypádnie tobie obiecána godziná twoiá. *RejPos* 6v, 6v.

»oczy trawić« = *nie spełniać tego, na co ktoś oczekuje* (1): Ieslim zábraniał vpodobánia vbogiem álbo oczy wdowy trawiłem [oculos viduae consumpsi]. *BudBib Iob* 31/16.

»widzieć, mieć przed oczyma« = *coś się zbliża, ktoś a. coś komuś zagraża* [szyk zmienny] (3:2): *LeszczRzecz* A5; *BielKron* 97; iákie też będzie nárzekánie nędzników onych widząc iuż írogi vpadek íwoy przed oczymá íwemi *RejAp* 173; iefliż my/ máiąc iuż nieprzyiaćielá przed oczymá/ dopiero dísputowáć będziemy o Przywileiach y práwiéch náłzych? *OrzJan* 69, 46.

»przed oczyma się wiercieć« = *zagrażać* (4): *RejKup* T; *LubPs* B5; Praca/ trudność/ fráfunkí/ niemocy/ y śmierćí/ To íie tu z nas káždemu przed oczymá wierćí. *RejWiz* 136v, 86.

»wykłóc oczy; oczy wykalaný [czym]« = *udowodnić, przedstawić jako dowód* (1:1): *MurzHist* M4; Z tymże go Teftamentem do íádu przywiodá Názáiutrz: wykolá mu oczy cudzá ízkodá. *KlonWor* 39.

»wyrzucać (a. zarzucać, a. wyrzucić), wymiat(ow)ać, wyrzucanie (a. wyrzucenie), wymiat(ow)anie, wyrzucan(y) (a. wyrzucony) na oczy (na oko); wyrzucać (a. zarzucać), wymiatać przed oczy; zamietować, wyrzucający w oczy; zamiatać [czym] oczy« [w tym: na oko (1)] = *wymawiać, zarzucać, czynić wyrzuty; exprobrare Vulg, Mącz, Modrz, Calag; obicere Mącz, Calep; probris afficere; increpatio PolAnt; carpere, castigare, impropere, inveni; correctio, exprobratio, obiectio, obiectus, obtrectatio, reprehensio; obiectus Mącz; imputare, obiectare Calag; in faciem alicuius iacere Cn* [szyk zmienny] (34:12:6:3:3:6:1:1:1:1): *BielŻyw* 50; *RejJóz* L5v; *LibMal* 1551/160v; *KromRozm II* f3; *GliczKsiąż* C2, M2; *LubPs* O3v marg; Będzieli mieřzkał miedzy wámi cudzoźiemiec w źiemi wáńfley/ niezámíatayćie mu tym oczu *Leop Lev* 19/33; ZárzUCA przed oczy Kainowi íź źiemiá wíeńfzâ w íobie ludzkość niź on okazáá *BibRadz* I 3b marg, *4v, *5, I 2d marg, 3a marg, 113c marg (11); *Satyrice, Vřagáýáć/ náfmiewáýáć íie áź do zâb/ ná oczy wyrzucáýáć. Mącz* 369d, 40b, 47a, 159c, 162c [4 r.], 323b [3 r.] (18); *RejPos* 178, 309; *HistLan* A4v; *WujJudConf* 126v; *BudBib Eccli* 29/28, 33, *Bar* 5/42; *CzechRozm* 67v, 81, 140v; *ModrzBaz* 29; *Calag* 550b; gdy íię dłuęo wymawíal á zły żywot domu íey ná oczy wymíatal/ oni popráwę íbecáá *SkarŻyw* 86, 81, 333, *StryjKron* 572, 577, 637; *CzechEp* 106, 165, 407; *NiemObr* 15, 118, 179; *ReszPrz* 52; *Calep* 395b; zâwíże téy myřli řlubołómnéy [...] wyrzUCA Pan Bóg íkryćie niecnotę ná oko *OrzJan* 35; *PowodPr* 18, 27; *SkarKazSej* 706a; *KlonWor* 77.

»na oczy wyrzucać« = *przedstawiać komuś dowody jego błędu* (2): Doktorowie Kofćiołá Bożego/ żeby pokazáli íź to íeft fáłfz/ to mieyńce y íego wykład s Páwłá ná oczy ím wyrzucáią. *SarnUzn* E2v; *StryjKron* 16.

»na, w oczy zada(wa)ć« = *zarzucać; os laedere Mącz* [szyk zmienny] (1:1): *Mącz* 270d; gdy niecnoty ná oczy íáwney ípráwíedliwie zádáć y oney dowieřć nie móże. *CzechEp* 62.

»[przed czym] zamrużyć oko« = *zlekceważyć* (1): wierzę íź bogowie [...] Iuż przed ípráwíedliwofćią zámrużyli oko. *PudłDydo* Bv.

»(za)mydlić (a. zamydlać) oczy; zamydlone oczy« = *oszuk(iw)ać, wprowadzić w błąd* [szyk zmienny] (11:1): Ktore řłowá/ gdyby kto wykřećić chćiał [...]: tedy y ták tymi mydlinámi oczu nikomu bácznemu nie zámydli *CzechEp* 268, 103, 333, 373; *NiemObr* 122; *ActReg* 14, 163; Co řczęřćiu dufářz, ktore mydlić oczy *Zwykło KlonKr* D2v; *CzahTr* 13; *KlonWor* 6, 54, 73.

»oczy zaplusnąć (a. zapluskawać)« = *wymówić, zarzucić; exprobrare Vulg* [szyk zmienny] (6): *Leop 2.Esdr 6/13, 3.Mach 7/6*; Nie tufzę tedy áby nam tym mógł kto oczy záplufnąć/ želmy mściwemi *CzechEp 26, 85; NiemObr 173; CiekPotr 55.*

[»oko zaproszyć« = *zepsuć opinię, źle o kimś mówić*: Z przeszłymi występkami/ tych ktorzy żywota íwego polepfzyli/ nie godzi íię wyieždźać: żeby komu oko záprofszyć. *PlutBBud E2v.*]

»zasłonić, (za)kryć (a. pokrywać), zatkać psin(k)ą oczy« = *utracić, odłożyć na bok wstyd* [szyk zmienny] (9:4:1): *Straciwfszy wftyd y wiare kryelz pfiną oczy RejJóz G8v, B2v, K5; RejKup x3; RejWiz 163v; RejZwierz 133; RejPos 224; HistLan Dv; áno dłużnicy v drzwi záglądáią/ á on íie krije/ [...]* pśiná oczy záfloniwfszy *RejZwierc 59v, 38v, 96, 114v, [233]; CzechRozm 101v.*

[*Wyrażenie*: »o oka wyjęcie« = *zaklinając się, że się mówi prawdę*: o tę prawdę chciałbym z tymi skryptormi mówić o oka wyjęcie, że tak jest, jako ja powiadam. *PismaPolit 487.*]

Wyrażenia przyimkowe: »na oko« = *na własne oczy, w sposób oczywisty, niezbity, niewątpliwy, wyraźnie, dowodnie; in oculis PolAnt (228); RejKup m3; naczynili íem rozlicznych chfál/ íktórych drugie na oko niezbożné były MurzNT 73v; CzahTr L; PowodPr 19; Błogońfáwieni ktorzy vwierzyli á nie widzieli. (marg) Wiárá nie íest wiárá gdyby ná oko rzeczy miálá. (-) SkarKaz 159b.*

~ *Fraza*: »znać na oko« (1): *íście znać ná oko Zechmy zábrnęli głębkó RejRozpr K.*

Zwroty: »na oko dozna(wa)ć« [szyk zmienny] (3): *Wielką moc tákich przykádów w Híftoriach mamy/ Y fámí tego ná oko częfto doznawamy. KochZuz A2; RejZwierz 59; PudlFr 73.*

»na oko poda(wa)ć (się)« (2): *to íuż nie trzebá y przyczyn do poznánia wíęcý/ gdyż fye tho ná oko podawa/ że wodá tę włafność z íobá nieíie/ którą w ziemi/ íkąd płynie/ wzięłá Oczko 4v, 5v.*

»na oko rozeznąć« (1): *A czo tey ímrodliwey wodj y dziś płynie z gęby [...] tego ímoká íprofnego [...] / to íuż ná oko rozeznąć wfszyfcy możemy. RejAp 104.*

»na oko pokaz(ow)ać (a. ukaz(ow)ać, a. okaz(ow)ać) (się), pokazany« [szyk zmienny] (53:1): *KromRozm II a3v, b4, e, o2v, q4v, y2v; Ale będzýe ínlíe myeýfcie dowodnyey to wywodzić/ y ná oko pokazác. KromRozm III E4, A2, Q3v; LubPs A4, F; OrzList í3; OrzRozm Bv; OrzQuin Fv, Nv, X, Aa2; GórnDworz I2, M2, V2v, Z6, Ee7; RejPos [77]v, 150; BiałKat 28v, 126, 143v; GrzegŚm 10; KuczbKat 10; BudBib bv, b2v; BudNT przedm b2v, c5v; CzechRozm 137v, 168v; PaprPan Dd2v; Oczko 11; Ktorą rzecz/ gdy/ íáko przyftoi/ z íłowá Bożego rozbierzemy: tedy íię nam y ten Antychriít [...] ná oko pokaże. CzechEp 349, 82, 104, 151, 423; CzechEpPORz **3; Kiedyć zmárłki twarz zorzą/ á gładkie źwiérciádło/ Okaże to ná oko/ że íię síłá ípádło. KochFr 55; GórnRozm B4v; GrabowSet D4v; LatHar +4v, 257, 577; WysKaz 14 [2 r.]; A wíębych Bogu nie miál wierzyć czego mi ná oko nie vkaże? SkarKaz 159b, 5b; GosłCast 44.*

»widzieć (a. widać), uj(z)rzec, (o)baczyć, oglądać, patrzeć (a. przypatrzeć się), dać (się) widzieć, widomy, użrzenie na oko« = *videre Mącz, JanStat; videre in oculis PolAnt* [szyk zmienny] (119:14:11:3:2:2:1): *PatKaz III 100; SeklKat E2, H4, K3, K4v; RejKup r4v; RejKupSekl a7; HistAlHUNG A3; MurzHist E3, K2, Tv; BielKom G2v; GliczKsiąż B2, B3v, F7v, H4v; Owa to cochmy przed tym z dáleká ftycháli/ Tochmy ná oko w myeýfcye Páńfkiem ogládáli LubPs N, D3v, Gv, H4; KrowObr A, 73, 137, 218v; Vźrzyfz [w Polsce] dofyc nierządu/ práwie áż ná oko. RejZwierz 111, 141; BibRadz 4.Reg 7/2; OrzRozm G2; BielKron 19; KwiatKsiąż M2; OrzQuin I2v, S2, V, Zv; Prot*

B2v; *SarnUzn* D5v, D7v, G; *RejAp* BB4v, 102v, 112v, 133, 143v (8); ia miłuiąc/ nierowno bym wolał/ widzieć tho na oko/ iż thá ktorey łłużę s ferczá mie miłuię *GórnDworz* Bb4v, G2v, G7v, Z, Bb7, Dd4v, Ll2v; *RejPos* 20, 72v, 160, 189v, 197 (13); *BielSat* B4; *KuczbKat* 300; *RejZwierc* A3, 90, 252v [2 r.], 267v; *BudBib* b2, b4v, cv, c2v, c3; *MycPrz* I B4v; *BudNT przedm* a3v [2 r.], Hh4; *CzechRozm* 90, 121, 222v; *PaprpPan* B3, C3, G; *ModrzBaz* 141; *SkarJedn* 16; *KochOdpr* D; *Oczko* 25, 29; rołpołtrzy łzóroko Sławę swoię/ niech będzie widoma ná oko. *KochPs* 83, 9, 33, 84, 118; *SkarŻyw* 187, 234, 496, 570, 599; *StryjKron* 597; *CzechEp* *2, 162, 172, 187, 333 (9); *KochFr* 109; *WerGość* 220; *WerGośćPaprp* 202; *BielSen* 15; *BielSjem* 7; *KochPieś* 12; *PudłFr* 28, 39; *ArtKanc* L11, S16v; *BielRozm* 14; *ActReg* 130; *KochPij* C2; *OrzJan* 10, 96; *WyprPl* A4v; *LatHar* ++2, 77, 81, 512; *KolakSzczęśl* C3v; *WysKaz* 32, 33, 47; *JanNKar* Av; *SarnStat* *6v, 195, 863 [2 r.]; Bo ácz go ná oko nie widzím: ále gdy ná ofoby chlebá [...] pátrzym/ ná łámego Páná pátrzym. *SkarKaz* 244a, 162b, 243b, 487a; *VotSzl* B; *GosłCast* 32, 58; *PaxLiz* B4, C; *KlonWor ded* **3. Cf »na oko widzieć i słyszeć«.

»na oko widzieć i słyszeć« (2): niepotrzebá otym wiele piłác bo to káždy ná oko dobrze widzi y łlyłzy *KrowObr* 80, 52.

»na oko wymalować« (2): Azáłz nie iáwnie Dawid/ Ezáiałz/ y ini Prorocy wypifáli á práwie iákoby ná oko wymáłowáli łpofob męki iego? *RejPos* 66v, 104.

»na oko znać« (4): *LubPs* ffv; *HistLan* E2v; *ArtKanc* I16v; ludzie zápamiętáli [...] Niechay dżis ná oko znáią/ Ze cię dobrzy łtrózem máią. *KochFrag* 20.

Szeregi [szeregi bezspójnikowe były prawdopodobnie wymawiane bez pauzy, dlatego w nagłówkach nie stawiamy przecinków]: »na oko dowodnie« (1): co fye włfyłtko przez cyę ná oko dowodnye okazało. *KromRozm II* a3v.

»jaśnie (a) na oko« [szyk 4:1] (5): Tu iuż y wykłádu nie trzebá/ bo tho ná oko iálnie widzimy/ iż [...] *RejAp* 145, 190v; ktorym łie iálnie káždy á práwie ná oko łłufznie przypátrzyć może. *RejPos* 189v; *HistLan* E2v; *WerGośćPaprp* 202.

»jawnie (a, i) na oko« [szyk 8:1] (9): *KrowObr* A; *RejAp* 133; A też tho iáwnie iuż á práwie ná oko widzimy/ iżechmy v niego wzgárdzeńłzy *RejPos* 230, 352v; *RejZwierc* A3; *PaprpPan* Dd2v; *ArtKanc* L11; chcę to pokázác zá pomocą Bożą práwie iáwnie ná oko/ że [rzecz jest] [...] potrzebna áby Czyściec był. *WysKaz* 14; *SkarKaz* 5b.

»widomie i na oko« (2): A wiemy iż przyidzie [...] ná łąd widomie y ná oko. *SkarKaz* 242b, 242b.

»zrzetelnie na oko« (1): Bo to włzytko *exprefse*, zrzetelnie ná oko z ich włáfnych xiąg pokázác mogę *CzechEp* 82. ~

žart. »w oko« = *nie po myśli* (1): To tu Biłkupowi Rzymłkie^{mv} w brew/ á ledwie nie w oko *NiemObr* 57.

»w żywe oczy« = *jawnie* [szyk 4:1] (5): *RejKup* r8v; *OrzQuin* D4; Bo znas fortuná w żywe oczy łzydżi *KochPieś* 42; *ActReg* 143; Ty ofzúkác prołtaká kaželz w oczy żywe. *KlonWor* 1.

g. *Wzrok, spojrzenie, patrzenie; człowiek patrzącym też o przebywaniu w czyjejs obecności, tj. tak, że można kogoś widzieć lub być przez niego widzianym; przen (1444)*: *BierEz* D3v, I; bo tamo bywaią oczy gdzie miłofłz *OpecŻyw* 158; bo wiele kroć powiełcią okłaman będziełz ale oczyma nigdy. *BielŻyw* 52, 136, 137; *GlabGad* B6; *RejJóz* D5 [2 r.], E2 [2 r.]; *KromRozm I* I2v; *KromRozm III* C; *BielKom*

C8; wpojęcu też małżonki inffych ludzi oczy dokłádác fye nye będzie/ tylko fwoye máyąc/ [...] ledá yáką porwie *GliczKsiąż* Bv; Zacnym vbiorem fwym iego oczy zwyciężyła *LubPs* hh4, E3, cc4; Náfzym fie oczóm ták zda/ że gwiazdy fpadáią *RejWiz* 151v, 118v, 120, 141v, 145; *OrzList* c2v [3 r.]; *RejZwierz* 45v; áby tak od wiela oczu tá fprawá święta [tj. *przekład Pisma Św.*] będąc przeyzraná/ ftátecnie á porządnie miedzy ludzi podaná być mogła *BibRadz* *5, *Eccli* 23 arg; *Goski* 12v; *OrzRozm* C3; *BielKronCies* Mmmm3; *Mącz* 259b; *Prot* B2; oczy fáme/ iáko pewni od fercá pořłowie/ siła fpráwić mogą *GórnDworz* Cc4, M7, Aav, Aa8, Cc4, Ll [2 r.], Ll5 [2 r.], Mm4; *HistRzym* 56v, 76 [2 r.], 108v, 122; ieft fie wielu rzeczám czemu zádziwować oczóm náfzym. *RejPos* 270v, 208v [2 r.], 318v, 341; *KuczKat* 10 marg; nie być theż oná kożá co dziurá przez płót ná kápuřtę pátrzy/ á tylko iż oczymá onę fwoięć chuć odpráwi *RejZwierc* 18v, 31v, 47, 54, 103, 135v, 264; *KochMon* 25; *RejPosWstaw* [21²]; zá oczymá moiemá chodziło ferce moie *BudBib Iob* 31/7, *Deut* 34/4, *Iob* 31/1, *Prov* 20/8, *Cant* 4/9; ábyś też ty náwet/ nie tylko vřtam moim/ ále też y włáfnym oczám fwoim/ w tey mierze plác dáł *CzechRozm* 202v, 137v, 240v; *ModrzBaz* 45, 51v; *Oczko* 7 [2 r.]; *KochPs* 66, 80, 202; Przez řciani widzić dáł Pan Bog oczóm iego *SkarŻyw* 332 marg, 35 [3 r.], 292, 332, 333; oná (by był bóg chćiał) dłuřzym wiekiem fwoim/ Siła poćiech przymnożyć mogła oczóm moim. *KochTr* 6, 5, 21; *KochPam* 82; *PudřFr* 22, 70; *Zawřeft* 30; *GostGosp* 64; Com obłápiłá/ pořřło/ á cięń zořtał w oku. *GórnTroas* 35, 38, 55; Niebá pořępane/ oczy/ á žal duřę Rozlicznie trapi *GrabowSet* M2, G4, H, Iv; Wiele oczóm powinien/ o Páni/ kto ćiebie Ogládał *KochFrag* 26, 23, 25; Spátrzay przecię Alberte [...]/ Młodřzće oczy mařz *WyprPl* B4v; *LatHar* 109, 194, 200, 580; *WujNT Hebr* 4/13, *1.Ioann* 2/16, Aaaaaa3 [2 r.], Bbbbbb2, Cccccc; *JanNKar* F2v; áby ten ktory fię oká Bożkiego nie bał/ oká fię wřzyřtkiego řwiátá zářromał. *SkarKaz* 4a, 3b, 160a [2 r.], 487a; *CiekPotr* 67; Cyprydy fynie/ [...] Oczóm řzkodliwy/A fuřzácý kořci *GosřCast* 40, 6; *KlonWor* 37, 57.

W pořczeniu z przymiotnikiem okreřlájácym spojrzienie [przymiotnik + oczy (oko) (40), oczy (oko) + przymiotnik (28)] (68): *March*¹ A2; *OpecŻyw* [79]v; řaby [lege: za by] kto weřořym oblicřim á iařnymi oczyma řmierć podiał *BielŻyw* 145; *GlabGad* N6; *March*³ T7; Abowiem to řá cznoty vpominki wieczne Mieć oczy przezroczyřte a fercze przeřpieczne *Rejřoz* E2v, P7; *RejKup* q3, r3; *KrowObr* 1v; *Leop Prov* 6/17; *RejZwierz* 22v; *BibRadz Prov* 21/4; *BielKron* 65v; *KochSat* B4; Arguti oculi, Ořtre oczy. *Mącz* 16a, 259b, 460a, 488d; *OrzQuin* R4v; *SienLek* 187v; iż druga biařgłowá będzie miała nieřpokoine oko *GórnDworz* L18; Ale nam nic nie náleży iedno podnieř do niego řářobliwe oczy nářze *RejPos* 46, 13v, 59; Ponure oczy á vmyřł záćmiony/ S pořmiechem záwřdy idą *RejZwierc* 212v, 96v, 114v, 212; niechay nie będzie oko tve nie ochotne gdy iařmuřnę czyniřz. *BudBib Tob* 4/7, *Eccli* 35/8, 10, *Is* 2/11; *CzechRozm* 211v; *Oczko* 34; *KochPs* 7, 187, 188; záraz řlepym iáko ten co nieczyřtym okiem ná to pátrzyř/ zořtał. *SkarŻyw* 552; *KochTr* 8, 12; *StryjKron* 6; *KochFr* 67; *KochSz* C3v; Córká iey pycha řiedzi przed nią z byřtym okiem *KochMRot* Cv; *WisznTr* 28; *KochPam* 81; *Calep* [723]b; *OrzJan* 19; *WujNT Matth* 20/15, *Mar* 7/22, s. 264; *WitořLut* A3v; *SkarKaz* 514b, 549b; *CiekPotr* 27; *CzahTr* B4v; *GosřCast* 49, 66; *KlonFlis* E3, G4v. Cf »[jakim] okiem pojrzć«.

W pořczeniu z przymiotnikiem okreřlájácym ceřę człowieka patrzácego [przymiotnik + oczy (oko) (22), oczy (oko) + przymiotnik (22)] (44): Z pyřznym okiem á z nienařyczonym ná ferczu řtymem nieiadł. *Wróřřoř* 100/5; *KromRozm II* i; *LubPs* Ev, Pv, X3, eev; *Leop Ps* 100/5, *Eccli* 35/12; *BibRadz*

Prov 21/4, *Hab* 1/13; O ftráfznelf tám będzie weźrzenie oku złościwemu/ á wdzięczne bárzo á miłe oku wiernemu á pobożnemu *RejAp* 9, 9 marg, *Ee2v*; *GórnDworz* li8, *Mm6*; *RejPos* 57v, 144, 208v marg, [249], 251v, [279]v, 294v; *RejZwierc* 211, 220, 239; *BudBib Eccli* 14/10; *BudNT Matth* 20/15; *CzechRozm* 211v; Oczy łakome siła ludzi Záviodły *KochOdpr* C4; *KochPs* 50; Wfzák y Iudyt wdowá ku podobaniu wfzeteczne^{mv} oku/ vbierála fię *SkarŻyw* 341, 118, 599; *CzechEp* 308; *GórnTroas* 15; *GrabowSet* T2v; OKo śmiertelné Bogá niewidziáło *KochFrag* 15; *LatHar* 119, 145; Rychleyby oko rólpultné poltrzedz fie mogło w nieprzyftoyności *PowodPr* 80; *SkarKazSej* 675a; *KlonWor* 58; *SzarzRyt* A4.

W połączeniach szeregowych (37): OpecŻyw 2; ktorzy áni vft fwoich/ áni oczu/ áni vffu ná żadną fprawę fwążyć niemogą. *RejPs* 202; nofił bych Chriftufa w vsciech/ w oczu/ i w fercu z radością niewymowną *MurzHist* M; *BibRadz Eccli* 17/5; *BielKron* 82; *Mqcz* 165c; *OrzQuin* R4v, Aa4v; oczy chcą vpátrzyć/ nogi bieżęć/ ręce porwác/ to coby iedno vmyfl kazał. *GórnDworz* Ff5v, Ll3v, *Mm2*; day nam takie ferce á taką wiarę y takie oczy/ iákoś był dáć raczył tym fwiętym Apoftołom Twoim *RejPos* 336v, 85, 135v, 204 [3 r.], 207, 263v, 292, 332; *GrzegŚm* 31; *RejZwierc* 140v [2 r.]; *CzechRozm* 89v, 104; *ModrzBaz* 53v; Oczy/ fńák/ dotykánie mię omyla *SkarŻyw* 203, 261; *OrzJan* 19; *LatHar* +5v, 386; *RybGęśli* D; *WujNT* 264; *Precz* oczy/ *precz* fńáku/ *precz* vftá/ [...] prawdy nie poznácie. *SkarKaz* 159b, 159b, 205a.

W przeciwstawieniu: »rozum ... oko« (1): Zona mądra rozumem fobie męża wybira á nie okiem. *BielŻyw* 53.

W porównaniach (2): profzę nie opuľczáy nas: bo wiefz ftany náfze w puľtyni/ á (ták) będziefz nam iako oczy. *BudBib Num* 10/31; *SkarJedn* 58.

W charakterystycznych połączeniach: oczy (oko) [= spojrzenie] baczne, bystre (6), chciwe, czujne, harde (garde) (2), jasne (3), krńqbrne, łaskawe (4), miłosierne (2), nieczyste, niespokojne, ochotne, ostre (4), ostrowidne, pochmurne (2), ponure, powyszszone, proste, prześpieczne, przezroczyte (2), rozumne, smutne (smętnę) (6), srogie (3), surowe, śmiałe, wdzięczne, wesole (4), wstydlive (2), wyniosle (2), wysokie (2), zasępięne, złe (4), złościwe (2), żalobliwe; oczy (oko) [= człowiek (Bóg) a. jego cecha, np. 'chciwość'] chciwe, czyste (3), dobre (3), grzeszne, jasne, łakome (2), miłosierne, możne, nędzne (2), niefortunne, niegodne, niewierne, pobożne (2), poćciwe (2), przekłęte, pyszne (4), rozpustne, sromiężliwe, święte (6), wierne, wszeteczne, wyniosle (2), złe (3), zmazane.

Przysłowia: fkoró z oczu to iuż wfzytko ná ftronę *precz*. *RejZwierc* 100; Bo kto tego niewidzi ifz co z oczu/ to z fercá *SkarŻyw* 301.

Oko w miłości wodzem *GórnDworz* Cc4.

[Bowiem oko Páńfkye Koniá tuczy *WirzbGosp* D2.]

Frazy: »oczy biegają (a. zbiegają)« = *ktoś patrzy na wszystkie strony* [szyk zmienny] (3): [biała głowa] Wfzytko chce mieć/ wfzytko wiefzjeć/ [...] wfzędý zbiegaią oczy *RejJóz* C4v, B4v; *KlonWor* 3.

»w oczoch błędzi« (1): Aż mi w oczoch y wglowie iakos wfzytko błędzi *RejJóz* G4v.

»w oczach się broi« = *komuś się zwiduje* (2): Czo mi fie w oczoch przez fen czos wfzytko broiło *RejJóz* K3; *RejKup* x7.

»[czym] oczy się brzydzą« = *ktoś nie chce na coś patrzeć ze wstrętu*: czyni się oczy y wízy brzydzą/ tego się wízytkiego wyftregaymy [!]. *CiceroKosz* 67.]

»oczy chytają się [za co]« = *ktoś patrzy chętnie i często na coś (1)*: iż oczy iego chytáią się za onę piękność thwarzy *GórnDworz* Mm.

»w oczoch się mieni; w oczoch się pstrzyć« (1;1): *Aż się w oczoch coś mieni/ ták cudna robotá. RejWiz* 24v, 36.

»oczy (oko) nasyc(a) (a. nasyci) się, nasycone, syte (są)« = *ktoś ma dość patrzenia; ktoś patrzy z przyjemnością; satiantur oculi Vulg, PolAnt [szyk zmienny] (3;1:1:1)*: pracować nieprzeftawa/ áni się iego oczy náfycáią bogactw *Leop Eccle* 4/8; *BielKron* 79, 80; *BudBib Eccle* 1/8; *Syté mé oczy tego/ co się działo frodze. GórnTroas* 45.

»noc przed oczy (u)padnie, oczy zachodzi« = *robi się ciemno w oczach (2:1)*: światła nie widzę/ Noc mi iákaś przed oczy nagła vpádlá. *KochOdpr* Dv; *KochFr* 80, 106.

»żadne oko nie obeszło« = *nikt nie zobaczył (1)*: Pan Bog [...] oney zelżywości wftydu pánieńkiego ták zábieżał: iż ciáła iey żadne oko nie obefzło. *SkarŻyw* 69.

»oczy się ostrzą (a. ostrzeją)« [szyk zmienny] (2): *Oczy się przeto ofstrzą aby oftro patrzyli. BielŻyw* 92; *PudlFr* 70.

»podź mi (precz) z oczu; idź (precz) z oczu moich; z oczu isć, kazać precz« [szyk zmienny] (3;2;2:1): *BielKron* 194; *Idź niefláchetny niewdzyęczniku precz z oczu moich ná wieczne męki RejPos* 160, 163; *Rozgniewány ná lekarze y doktory Iuftynian: z oczu im isć kazał SkarŻyw* 593, 480 [2 r.]; *SkarKaz* 316a; *podź mi z oczu ty metlarzu. CiekPotr* 75.

»gdzie(kolwiek) oczy (po)niosą (a. niosły)« = *quocumque faciei est appetitus Vulg; quocumque, quolibet, quoquo, quovis Mącz [szyk zmienny] (13)*: *Vdał się ná wíchod fłońcá gdzie go niosły oczy RejWiz* 64, 46; *Leop Ez* 21/16; *Abemat quovis gentium, Niechay idzie w ymię boże gdzie go oczy poniofá/ gdzie yedno chce Mącz* 344d, 343c, 344b; *RejZwierc* 137v; *HistHel* C3; *BiałKaz* Bv *SkarŻyw* 51, 167, 411, 473.

»[co] nie powstało w oku« = *nikt nie widział, nie zdarzyło się (1)*: *Co nigdy niepoftało ná iálnym widoku/ Ani w żadnym śmiertelnym iáko baczę oku. GosłCast* 55.

»oko przenika« (1): *Stworzyćiel wízyftkich rzeczy/ którego oko przenika wízytki rzeczy [cuius oculus penetrat universa JanStat 756] SarnStat* 998.

»oczy (są) [na kogo, na co a. k komu a. nad czym]« = *oculi super aliquid Vulg, PolAnt; oculi in aliquem PolAnt (5)*: *LubPs* cc3v; *Leop Ier* 16/17; *Abowiem oczy iego fą nád drogámi człowiczemi BibRadz Iob* 34/21, *Ier* 16/17; *oczy twoie ná mię álic mnie nie będzie. BudBib Iob* 7/8.

»oko (oczy) widzi(-ą), przepatruje (upatrują) itp.; widzieć okiem (oczyma)« [w tym: czyje, czyim(i) (24)] = *o Bogu: widzieć rzeczy niewidoczne, przenikać wszystko; oculi respiciunt Vulg; oculi contemplantur a. lustrant, vidit oculus PolAnt; oculi conspiciunt Modrz [szyk zmienny] (19;8)*: *OpecŻyw* 98v; *ktory od uyekow [...] umyřzył fłapycz náfzwyath aby czlouyeka odkupyl [...]/ tego uydząc bofkymy oczyma yfch myal zgrzeřycz po ftworzenyu rychlo PatKaz II* 30; *bo oko iego záfwdzy przezry wíftytki národy fwiátá RejPs* 95, 22, 206v; *Pirwífle záfzęcye w żywocye tego cyáła mego/ Ogládály możne oczy Pánye Boftwá thwego LubPs* eev, hh6v; *Leop Ps* 65/7; *BibRadz Iob* 28/10, *Prov*

15/3; y wnętrności y natáiemniejszye mylli násze przepátruie á widzi fwięte oko twoie. *RejPos* 192v, 144, 162v, 177, 192v [2 r.], 249, 279v, 349v; *BudBib* 2.Par 16/9; *ModrzBaz* 136v; Y co ná niebie/ y co ięft ná źiemii/ Oczymá widzi nieuchronionemi. *KochPs* 173; *SkarŻyw* 118, 383; *GrabowSet* D4v, Ev; *SiebRozmyśl* I2.

»oko (oczy) nie wid(zi)ąło(-y), nie ogląda, nie przejrzy; okiem nie oglądan(y), nie widany« [w tym: oko nie widziało, ucho nie słyszało itp. (17)] = nie ma takiego, podobnego (21:4:2;2:2): nycz czudnyeyfzego nyemoze bycz oglądano oczyma czyefełnyma jako [...] panna [!] maryą *PatKaz* III 123; *TarDuch* D5; Gdyż tám takie doftátki á rofkołszy takie/ Ze takich nie widáło oko wżeliyákcie. *RejWiz* 105, 25, 121v; *SarnUzn* B5; Iuż nam rozliczne owoce poydą dziwnych rofkołszy onych żadnym okiem nie widánych [...]/ gdy będziemy wftáwicznie pátrzyć ná dziwną wielmożność iego. *RejAp* 188v, BB5v, 2v, 46v, 184; iż/ iáko oney Rzeczypołpolitey Platonowey/ thák też takiego páná/ nie ogląda nigdy śmiertelne oko. *GórnDworz* Ii8; *HistRzym* 97; iż im takie vpominki zgotowác á záfłubić raczył/ kthorych áni oko oglądác może/ áni ięzyk wyfláwiác/ áni żadne piśmo wypifác. *RejPos* 263v, 67, 135v, 292; Boć idzie o ták kołztowny zakład/ ktorego kołztowneyfzego áni oko nie widziało/ áni vcho o takim nie słycháło. *RejZwierc* 130, 127; Bo od wieku niesłycháli (á)ni do wżu przychodziło/ oko nie widziało [*non audierunt, neque perceperunt aures, oculus non vidit*] Bogá (inśzego) oprócz ciebie *BudBib* Is 64/3; gdzie ony wesołe polá/ gory/ rzeki/ łąki/ y inne okiem ludzkim nieoglądáne/ áni fercem obięte rofkołszy. *SkarŻyw* 125, 3; *NiemObr* 92; *KochMRot* A3; *ReszPrz* 69; Gdyfmy rozumieli/ że nie okrutneyfzego Nie miały oczy widzieć nád śmierć prześławného Hektorá/ oto wżrzá coś ięfche frołfzego. *GórnTroas* 53; *LatHar* 586, 599, 681; Czego oko nie widziało/ y vcho nie słyszáło [*quod oculus non vidit nec auris audivit*] [...] co nágotowál Bog tym ktorzy go miłuią. *WujNT* 1.Cor 2/9; *SkarKaz* 638a.

»świat oko widzi« = ktoś żyje (1): A częfto mi žal tego/ że świat oko widzi *GrabowSet* Ov.

»zamierzka się między oczyma; zamierzknienie (a. zamirzkanie) w oczu, przed oczyma« = *caligo oculorum* *Mącz* (1;2:1); *FalZioł* I 13d, V 51; *Scotoma*, *vertigo oculorum*, Choroba gdy fie zamierzka miedzi oczimá. *Mącz* 374a, 31d.

»oczy są zatrzymane, zadzierżane« [*aby ktoś nie widział czegoś*] (2:1): *RejPos* 112v; *MWilcHist* I3v; że łam Iefus przybliżywłszy fie łzedł półpołu z nimi. á oczy ich były záttrzymáne [*oculi ... tenebantur*] áby go nie poználi *WujNT* *Luc* 24/16.

»oczu [komu] nie zstanie« = ktoś daremnie czegoś wypatruje, oczekuje (1): Słów twych pátrząc/ y ratunku/ oczu mi nie zftáne *KochPs* 184.

Zwroty: »przed oczyma, na oczach być« = być widzianym, obserwowanym, znajdowác się w miejscu widocznym dla kogoś; *esse ante oculos* *PolAnt*, *Vulg*; *in conspectu esse* *Vulg*; *adesse, repraesentare se* *Mącz*; *observari* *Calep*; *oculis subici* *JanStat* [szyk zmienny] (12:2): Ziemiá Egiptfka ięft przed twemi oczymá *Leop* *Gen* 47/6; *BibRadz* *Apoc* 9/13; *BielKron* 334v; *Mentem ab oculis avocare*, O czym ynřzym myślic niřli o tym co przed oczimá yęft. *Mącz* 505a, 429c, 431b; *RejPos* 28v; *SkarŻyw* 91, 310; *ActReg* 47; *Calep* [720]a; *WujNT* *Apoc* 9/13; *SarnStat* 842; A czy iuż podfzálawłszy łobie, gdy ná oczách Twych będzie, obaczy fie. *CiekPotr* 89.

»ciągnąć [czyje] oczy« = *sprawić, że ktoś patrzy, musi patrzeć na kogoś a. na coś [szyk zmienny]* (3): *GórnDworz* 17; *Nieźczęfné ochędoftwo/ żálobné vbiory/ Moiéy namillzhey cory: Po co mé smutné oczy zá sobá ciągniecie? KochTr* 8; *ZawJeft* 47.

»dać oko [czemu]« = *spojrzeć na coś* (1): *Iák w roli vpráwioney/ Barw różność wltanie/ zá tym Dafz oko ozdobioney GrabowSet Fv.*

»dać jasność oczom« = *zachować przy życiu* (1): *dałes iálność oczom moiem ktorey vżywały oni ktorzy iuz máiac [lege: mają-ć] żyć ná wieki. RejPs* 83v.

»okiem donieść [dokąd]« = *móc dojrzeć coś dalekiego* (1): *bo człowiek okiem nie doniesie Nic dalej, jedno jako kamień z ręki niesie KochMon* 19.

»oczyma doświadczyć« = *przekonać się osobiście* (1): *pewniechmy iuz tego y oczymá náłzými wielekroć doświadczyli. RejPos* 190v.

»z oczu (oka) ginąć« = *znikać oddalając się* (2): *Iák obłok vplywa/ potym z oká ginie/ Ták fię z człkiem dzieie GrabowSet B2v, X.*

»godzien (być) oczu [czyich]« [szyk zmienny] (3): *namawiał go Aráfpo [...] áby iá ogládał/ powiedáiąc mu iż godná oczu krolewkich. RejZwierc* 47; *SkarŻyw* 51; *BielSenJoach* 4.

»oczum kryć« = *patrzeć śmiało, dumnie* (1): *Też dał pan Bog iafny wzrok/ bych my iem patrzali Na każdego beśpiecznie/ a oczum kryli RejJóz* Ev.

»na oczy leżć, lażący; leżć przed oczym« [w tym: komu (2)] = *zwidywać się* (1:1;1): *RejKup* Iv; *Mirabiles imagines obrepunt in animos dormientum, Dźiwne fántáliye ná oczym láżá łpiącym przes fen Mqcz* 352c, 407a.

»oczum mamić« = *wywoływać złudzenia wzrokowe* (1): *Z Dopułzczenia Bożego może Czárt/ oczum ludźkie [!] mamić SkarŻyw* 36.

»mieć oczym« = *dobrze widzieć* (1): *Certe oculis uteris, [...] Zápawdę [!] małz oczym/ widziłz dobrze/ nie dałz fie ofzukác. Mqcz* 510b.

»oczum mieć [gdzie]« = *patrzeć gdzieś; zwracać się do kogoś (do Boga)* (4): *Adnuo in terram intuens modeste, Przizwoliłem skromnie oczym ku ziemi máyąc Mqcz* 228d; *RejZwierc* 114v; *A ia iuz wołam do ciebie/ Smutné oczym máiac w niebie. KochPs* 7, 35.

»mie(wa)ć przed oczyma, w oku« = *widzieć; mieć w swym towarzystwie, w zasięgu, blisko; [aliquid] prae oculis est Modrz [szyk zmienny]* (23:1): *KrowObr* 51, 89v; *RejWiz* 95, 110v; *A teraz wywiędły dułze náłze/ gdyż nic przed oczymá nie mamy iedno tylko Mánnę [non quicquam praeter man oculi nostri vident]. BibRadz Num* 11/6, *2v; *OrzRozm* P3v; *BielKron* 9, 227v, 334v; *Iż do którego kolwiek kątá w Cynku oká przyłóżyłz/ hnet włyłstek Cynek w oku łwym rázem małz OrzQuin* H3v; *RejPos* A6, 67, 75, 87v, 112v, 167; *RejZwierc* 14; *BudNT przedm* d3; *ModrzBaz* 7; *WujNT przedm* 17 [2 r.], 21; *poćiechę/ w któryś fię kocháłá/ Małz záwždy przed oczymá/ pátrzyłz ná twarz iego SiebRozmysł* L.

»mieć pełne uszy i (pełne) oczym [czego] (przed sobą)« = *często słyszeć i widzieć a. czytać* (2): *Iuz małz pełne vłzy y pełne oczym piłmá thego RejPos* 70v, 230.

»w tyle oczym mieć« = *patrzeć poza siebie, na wszystkie strony [szyk zmienny]* (2): *RejZwierc* 116; *Radby iáko on Ianus miał y w tyle oczym KlonWor* 2.

»oczyma miotać, kręcić; oczy miotać; miejące się oczy« = *patrzeć w różne strony; oculis vestigare; emissicii a. lubrici oculi Mącz* [szyk zmienny] (2:1;1;2): *Oculus vestigare, Oczimá kręcić/ y tám y lám źrzec. Mącz 490b, 198a, 226b, 405d; Oczymá ięłám miotác/ z owéy y z téy łtrony GórnTroas 35; WitosłLut A3v.*

»nacieszyć, bawić (swe) oczy; oko się cieszy« = *widzieć, patrzeć na coś z przyjemnością* (1:1;1): *Gęby do vřzu ná mię rozdźiėwili/ Mówiąc/ owałmy przętsie náćiefzyli Chciwé fwé oczy. KochPs 50; PudłFr 25; GrabowSet N.*

»[czyje] oczy nacieszyć« = *sprawić radość swym wyglądem, obecnością* (1): *Ták rósć/ piękny Michniku/ iákobyś połpiełzył Wiekiem/ á oczy iefcze dźiádowłkié náćiefzył KochFr 122.*

»oczy (na)paść, nasycić, [karmić]; oczy się napasły; napasienie oczu« = *patrzeć na coś z przyjemnością; oculos pascere Mącz, Modrz* [szyk zmienny] (7:1;1;3): *Mącz 419d; te rzeczy máią tyle ozdoby w łobie/ iż kto ná to pátrzy/ mnima áby ták wiele dla pożytku/ iáko dla nápáfienia oczu to było wczyniono. GórnDworz Ll6, O2 [2 r.]; RejZwierc 20v; ModrzBaz 67; KochDryas [A3]; páłá oczy fwoie/ Na niełtycháné pátrząc męki moie. KochPs 31, 60, 85, 119; SkarKaz 519a; [niemniey oczy fwe karmiłá widząc ołobę tego/ dla ktorego łnu w nocy mieć niemogłá HistOtton 77v].*

»[ku komu] oczy nieść« = *patrzeć na kogoś, zwracać się do kogoś* (1): *ku tobie oczy niołę śmieie. GrabowSet O4.*

»nieść przed oczy« = *ofiarowywać* [szyk zmienny] (2): *Nieś fwe wćifki/ złoż y doległóści/ Przed oczy święte/ Páná wřzech lutości. GrabowSet Q4; Iefliżes tedy W.M. [...] łácinę moię [...]/ ktoram przed oczy nioł po ten czás/ z łáłką odemnie przyimowác zwykł RybGęśli A3.*

»oczy obracać (a. obrocić); oczy się obracają« [w tym: *k(u) komu, ku czemu a. do kogo a. na kogo, na co* (14); *na stronę* (2), *na południe* (1), *w ziemię* (1)] = *spojrzeć na kogoś a. na coś; zwracać się do kogoś, uciekać się do kogoś; oculi in aliquem PolAnt; oculos retorquere Mącz* [szyk zmienny] (17;1): *A gdy paⁿna Elzbiecie podáwała dzijecię/ ku pannie dzijecię oczy obratzalo OpecŻyw 12; TarDuch C5; BibRadz Iob 7/8; Pięc rázy przez dzień modłá fie Bogu obroćiwłzy oczy ná południe. BielKron 260, 110; Mącz 459d; RejPos 306, Ooo2; KuczbKat 355; SkarŻyw 119, 261, 441; GórnTroas 8; GrabowSet K4v, L2; Oczy wřzytkiego łtworzenia do ćiebie fię obracáią Pánie SkarKaz 278a; SkarKazSej 665a [2 r.].*

»oczy [do czego] obracać« = *zaczynać czynność wykonywaną przy pomocy wzroku* (1): *To mowiąc oczy do czytánia obracáł SkarŻyw 76.*

»[czyje] (wszystki) oczy na się obrocić; k(u) sobie oczy [czyje] obrocić, nawieść« = *zwrócić czyjás uwagę, przyciągnąć na siebie spojrzenia; in se oculos vertere Mącz* [szyk zmienny] (4;1;1): *Mącz 486a, 487a; GórnDworz Dd2; Przeto Paw ku Pawicy/ łwoy ogon rołtoczy/ By iey łwym pięknym pierzem/ nawiodł kłobie oczy. BielSat D3; oczy ná fię gdy ze łzkoły pánieńłkiey łzłá/ łyná Rzymłłkiego Stárołty Semproniulzá obroćilá. SkarŻyw 68; ZawJeft 47.*

[»od oczu oddalać« = *nie chcieć patrzeć*: *Abowiem co łámo przyrodzenie zátáilo/ to też wřzytcy [...] od oczu oddaláią á zakrywáią CiceroKosz 66.*]

»oddalić, odłożyć od oczu [czyich]; odjąć z oczu [czyich]« = *zaprzestać czegoś, aby ktoś nie musiał na to patrzeć* (1:1;1): *PatKaz III* 144; odeymcie złości myśli wállych z oczu moich [auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis] *Leop Is* 1/16; *BielKron* 94 [zawsze przekład tego samego tekstu].

»odjąć, odnieść, porwać od oczu [czyich]; odjąć z oczu [czyich]« = *zakryć widok; zniszczyć wszelkie ślady; suscipere ab oculis* *PolAnt, Vulg* (1:1:1;1): obłok porwał go od oczu ich. *BibRadz Act* 1/9; *RejPos* 32v; niech odeymą ich pamiętkę z oczu ludzkich *ReszPrz* 96; *WujNT Act* 1/9.

»odwracać (a. odwrócić), odwozić (a. odwieść) oczy« [w tym: od kogo, od czego (8); k czemu (1)] = *nie patrzeć, przestać patrzeć na kogoś a. na coś, zacząć patrzeć na coś innego* [szyk zmienny] (9:3): Zoná kiedy go widziała/ K ścienie oczy odwracała. *BierEz* B4, A4v; *OpecŻyw* 13v; *FalZioł* IV 17b; Odwoź oczy [Averte oculum] twoie od niewiałyty piękney *BibRadz Eccli* 9/8; *KochMon* 34; *BudBib Eccli* 9/8; *SkarŻyw* 271, 292; *StryjKron* 6; *ZawJeft* 20; *GrabowSet* [C4].

»odwrócić oczy [czyje]« [w tym: od czego (2)] = *sprawić, aby ktoś na coś nie patrzył* (5): Auerte oculos meos ne videant vanitatem [...] Racź odwrócić oczu moie miły panie/ aby nie widziały próżności *WróbŻołt* 118/37; *RejPs* 178; *LubPs* aa6v; *Leop Ps* 118/37; *LatHar* 608 [zawsze przekład tego samego tekstu].

»oczyma ogarnąć, osiągnąć« [w tym: osiągnąć a ogarnąć (1)] = *cernere oculis, in oculos incurrere* *Mącz* [szyk zmienny] (3:2): Horizon, [...] Krés álbo cyrkiel ná niebie yákogo kto może wokoł po ziemi oczyma ogarnąć. *Mącz* 158b, 48c, 158b, 259b.

»oczy [komu a. czyje] otworzyć (a. otwarzać)« = *da(wa)ć możność widzenia rzeczy przedtem lub dla kogo innego niewidzialnych; aperire oculos* *Vulg, PolAnt; detegere oculos* *PolAnt* [szyk zmienny] (6): *Leop Gen* 21/19; Otworzył tedy Bog oczy iey/ iż wyzrała źródło wody *BibRadz Gen* 21/19, *Num* 22/31; *BielKron* 12v, 42v; Przy podniesieniu ciała Chryśtułowego ná Mízy/ częftokroć iey Duch święty oczy otwarał/ iż widziała około wielki poczet S. Aniołow. *SkarŻyw* 581.

»pleść się przed oczyma, w oczach; plecienie na oczu« = *zwidywać się; inhaerere a. obversari oculis; obversatio* *Mącz* [szyk zmienny] (1:1;1): Inhaeret oculis memoria imaginis, Plecie mi fie w oczach xtałt obrázu *Mącz* 152b, 488b [2 r.].

»[czyim] oczom być poddan« = *być widocznym, bezpośrednio sprawdzalnym* (1): Acz tu Duch fwięty nie vczy táiemnic przyrodzonych/ [...] Ale to thylko przekładá co náńzym oczom ieft poddano *BibRadz I* 1c marg.

»podnieść (a. podnosić, a. wznosić, a. wznieść, a. wynosić, u. wynieść) oczy (oko), oczu; oczy (są) podniesione (a. wyniesione)« [w tym: ku komu (ku Bogu a. bóstwom) a. do kogo (do Boga a. bóstw) a. na kogo, na co a. ku czemu a. po czym (39); około siebie (1), na wszystkie strony (1); w niebo, ku niebu, do nieba (35), wzgorę, ku górze (10), tam (= do nieba) (2)] = *spojrzeć (patrzeć); spojrzeć (patrzeć) w górę a. przed siebie; zwrócić się do Boga (bóstw), modlić się; spojrzeć nabożnie w niebo modląc się; elevare a. levare oculos* *PolAnt, Vulg; attollere oculos* *Mącz, PolAnt; sublevare oculos* *Vulg; attendere a. sufferre oculos, oculi ad aliquem* *PolAnt* [warianty szyku, liczby i postaci przedrostkowych prawie wyłącznie w odcieniu 'zwrócić się do Boga'] [szyk zmienny] (133:6;2): ogládáy iako Iezus miły nabożnie oczy w niebo podniofwały dziękuie bogu oyttzu fwiému. *OpecŻyw* 53, 50v, 52, [57]v, 68, 143v, 151v; *HistJóz* B4, Dv; *GlabGad* B3; IVżem wynosił oczy fwoie po rozmáytých gorách *RejPs*

190, 192; A on podniofłwzy oczy fwoie na vcznie tak ieft mowił *MurzNT Luc 6/20, Matth 17/8, Luc 16/23, 18/13, Ioann 6/5, 17/1*; Wywyzłfaycyefz z wyełką czcyą Páná Bogá możnego/ Podnoiffac oczy w zgorę *LubPs XV, E3v, XV marg, bb6v, cc2v, cc3v [2 r.]*, ee3v; *KrowObr 111; Leop Gen 22/4, 31/10, 12, Ex 14/10, Dan 10/5 (9)*; Synowie Izráelłcy podniefli oczu fwych/ á oto Egipcycyánie tuż byli zá niemi *BibRadz Ex 14/10, Gen 13/10, 14, 22/4, 13, 1.Reg 6/13 (16)*; *OrzRozm Q4; BielKron 11v, 30v; Mqcz 457d; OrzQuin K4; RejAp 67, 111v, 114v, 136; GórnDworz O5; HistRzym 49 [2 r.]*, 79, 82v, 125v; *nielza iedno ábychmy oczy náłze podnošili do ciebie Pánie Boże náłz. RejPos 328v, 22v, 46, 80v, 161, 199v (15); GrzegŚm 58; KuczbKat 360; RejZwierc 236v, 260v; BudBib Gen 18/2, 22/4, 13, Deut 4/19, Ios 5/13 (11); BudNT Matth 17/8, Ioann 4/35, Luc 18/13; KochPs 156, 187, 188; SkarŻyw 20, 58, 75, 76, 262 (9); CzechEp 270; WisznTr 28; ArtKanc I18, T9; ZawJeft 47; w tey trwodze oko wznoši Dufzá moiá k tobie/ o Boże *GrabowSet N3, C, G4v, H3, M3v, S2; LatHar 57, 140, 145; KołakSzczęśl Cv; WujNT Matth 17/8, Luc 6/20, 16/23, 18/13, Ioann 4/35 (9)*; gdy ieich [kotów] Pan Bog opátrzył żywnoścíá/ tedy iey nie vzywáli/ áż pierwey podniofłwzy oczy fwe ku gorze y dwie łápce/ dźiękowáli mu zá opatrzenie żywnoścí CzahTr K4, K4 [2 r.]; *GoslCast 68; SzarzRyt B2v.**

»podnieść (*a. podnosić, a. wzniesić, a. wynosić*), podejmáć oczy; podniosły się oczy; oczy (sá) podniesione, wysoko patrzące; podniesienie oczy« [*w tym: wzgorę, ku górze (4), pod obłoki (1)*] = spojrzeć, patrzeć śmiało, dumniej być pysznym; *elati sunt oculi; exaltatio oculorum Vulg; levare in excelsum oculos PolAnt [szyk zmienny] (6:1;1;2:1;1)*; *WróbŻołt 130/1*; oczy nádętę [!] á podniefione wlfędy tłumić raczy. *RejPs 25, 198; LubPs K3v marg; RejWiz 32; Leop Ps 130/1, Prov 21/4*; Bo fie iuż ow áni ftráchu/ áni żadnego niebefpieczeńłthwá nie boi/ á oczy fwoie wzgorę záwždy iáko Ieleń rogi podnoši *RejZwierc 143v, 220*; ná kogo wynošileš głos/ y podeymaleš ku gorze oczy twoie? *BudBib 4.Reg 19/22; KochPs 135; GrabowSet Tv.*

»po oku pogłádać, wejźrzyć, patrzący; z oka patrzyć« = *patrzeć z ukosa, niezyczliwie; limis oculis inspicere, torve inspectare Mqcz [szyk zmienny] (3:1:1;1)*; (*nagł*) Ná Hárdego. (–) [...] pogłáday po oku. A kołnierzá potrzáfay/ ni o kogo nie dbay *RejZwierz 124, 133v; Mqcz 194a, 460a*; *Limus – Obłudni, pooku patrząci. Calep 605a*; *iż ná cnotę fortuná iák zywo, Nie zyczna, z oka pátrzy rádá krzywo KlonKr C4.*

»[jakim] okiem ([jakimi] oczyma) pojrzeć (*a. we(j)zrzeć*), patrzyć (*a. patrzeć*), (p)ogłádać« = *patrzác wyrażáć jakieš uczucie [szyk zmienny] (4:3:2)*: Tu człowiecze miły okie^m milofiernym/ na twégo milégo pana wezrzy/ a ogłádáy iakotz fie fmeći/ drży od ftrachu przykré fmierci *OpecŻyw 99, 141; TarDuch C3; RejAp 22; ModrzBaz 56v; SkarŻyw 552*; Iákim dla BOgá okiem pátrzyć mogá ná groby y ná napify Oycow/ Dźiádow/ Prádźiádow fwoich *ReszPrz 96*; Surowem okiem ftráfzliwie pogłáda? Czy nád potomłtwem nápáłtwić fie żáda? *WisznTr 24; GórnTroas 59.*

»przed oczy postawić (*a. wystawić*), kłáść (*a. przekłádać*), położyć, podłożony, wystawiony; przed oczyma postawić, postawiony, jest dany; na oczy kłáść; pod oczy podrzucić; w oczu stawić« = *postawić tak, aby było widoczne, pokazać naocznie; ob oculos ponere, ante oculos statuere Mqcz; oculis subiectus JanStat [szyk zmienny] (2:2:1:1:1;1:1:1;1:1)*: POwiedáłz tełz iż košćioł wáłz Rzymłki/ dla tego ty rozlitzne znáki y Cerymonie ludziom ná otzy vftáwitztne kłádzie áby ták zacnego

dobrodzieyftwá P. Kryftufowego niezápomináli *KrowObr* 108, 116v [2 r.]; Nápomina ie áby dobrym przykúdem wftytkim swięćili [!] iákoby byli wyftáwionemi wżem przed oczy. *BibRadz* II 22a marg; Demonstrativum, Okazáliſte/ yákoby przed oczy podłożone. *Mącz* 106c, 256a, 412b; *WujJud* 49; mię frzebrną/ pod oczy mu podrzucił/ áby go łákomftwem od záczytey drogi odwiodł. *SkarŻyw* 57, 301; *WisznTr* 22; *SarnStat* 842; A zeby wćzęſćiu nie odftąpił cnoty, Kładł ſwoie liche przed oczy choboty. *KlonKr* B.

»[czego] oczyma prze(j)źrzyć, przenieść nie moc« = *coś jest bardzo wielkie (3:1)*: Okrywały myę yuż wyęc ták ony froye złości/ Zem oczymá przenieść nie mogł ich dziwney wielkości *LubPs* L2; *RejZwierz* 33v; Kto máiętności oczymá ſwemi nie może przezyźrzyć/ iuż muſi przez ſługę *GostGosp* 1; *CzahTr* D3v.

»oczyma (okiem) przenosić (a. przenieść), prze(j)źrzyć, przenoszony, [przenoszenie]« = *patrzeć nad czyjś głową lub nie patrzeć na kogoś, tj. gardzić, też lekceważyć coś; oculis pertransire JanStat [szyk zmienny] (8:2:1)*; *RejPos* [219]v; *PaprPan* T2; tych ludzi ktorzi ſą ná wielkich doſtoynościách poftánowieni/ poty ſprofności bywaią zátáione/ á oczymá przenoſzone [*dissimulantur*] poki fię im ſzczęſliwie powodzi. *ModrzBaz* 40v; *KochPs* 194; Ze drugi wyſzýy nołá gębę noſi/ A wftytki inſze oczymá przenoſi. *KochPieś* 35; *PudłFr* 56, 65 [2 r.]; *RybGęſli* A3; *SarnStat* 954; Gdy nas hárdóſć nádęta przenoſi oczámi *SzarzRyt* B3; [*PlutBBud* Q].

»na oczy, przed oczy [czyje] przychodzić« = *być widzianym przez kogoś; zwidywać się [szyk zmienny] (1:1)*: Wiele roſkoſznych rzeczy przed náſze oczy przychodzi [*visui nostro occurrunt*] *HistAl* K3v; *Observatur species in somnis, [...] prichodzi ná oczy poftác nieyáka we ſnie. Mącz* 488b.

»[kogo] przywieść (a. przywodzić) przed oczy [komu a. czyje]; przywieść [komu] w oczy« = *przyprowadzić przed kogoś; ante oculos adducere Mącz (2:1)*: nyewolniki vpile y włokáne zwykli byli im [*dziatkom*] przywodzić przed oczy *GliczKſiąż* D8; *Mącz* 65b, 96b.

»[kogo] na oczy puścić, [przed oczy przypuścić]« = *wpuścić do kogoś (1)*: *SkarŻyw* 299; [ysz do tych czasow poslow pana woyewody voloskiego przed oczy swoye przipuszczycz nye raczył *CorfusDocum* 151].

»[na kogo] rozedrzyć oczy« = *patrzeć na kogoś zachłannie (1)*: Swá gárdzi/ á ná cudzá czárt rozedrze oczy. *BielSjem* 7.

»rzucić oczyma, oczy [gdzie]« = *spojrzeć gdzieś; oculos advertere Mącz [szyk zmienny] (1:1)*: *Mącz* 487a; gdybyſcie/ tám rzucili oczy/ Gdzie nieſmiertelnych rzeczy krąg fię toczy *GrabowSet* X.

»schronić się z oczu« = *ukryć się przed kimś nie chcąc być widzianym (1)*: *Fugere e conspectu, Schrónić ſie zoczú. Mącz* 98c.

»spuścić (a. spuszczać), skłonić oczy; oczy spuszczone, zniżone; oczu spuszczenie; patrzeć niespuszczonym okiem« [*w tym: na doł (4), na ziemię, k ziemi (4)*] = *spojrzeć w dół, zwłaszcza przez skromność lub wstyd; człowiek pokorny; deicere oculos in terram, terram intueri Mącz; affigere vultum humo, deicere lumina a. oculos a. vultum, declinare a. defigere lumina, defigi oculis terrae, demittere a. submittere oculos, dimittere caput a. lumina a. oculos a. vultum, figere lumen in humo a. oculos solo a. terrae, non flectere vultus, gerere vultus deiectos, intueri terram demisso capite, servare lumina fixa solo, spectare humum a. terram, tenere lumina infixata humo Calag [szyk zmienny] (11:1;2:1;1;1)*: Bacż też

iako náfwiétfá panna ftoij w onym rozmáwianiu oczy na doł fpućiwífy *OpecŻyw* 24v, 45v; *BielKron* 28v; *Mqcz* 162b, 468a; bo (on) zniżone oczy [*humilem oculis*] zbawia. *BudBib Iob* 22/29; *Calag* 112a; wżyfcy oczy ná ziemié fpuźczą/ prze wielką boiazń *SkarŻyw* 121, 79, 238, 262, 310, 391; *KochJez* A2; *GórnTroas* 73; *SkarKaz* 347a, 353a.

»spuścić (a. spuszczać), skłonić (a. skłaniać) oczy (oko)« [*w tym: ku czemu a. na kogo, na co* (4)] = spojrzeć z nieba na ziemię [*szyk zmienny*] (3:2): *KochPs* 152; Kroká pátrż/ iáko fiedząc ták wyfoko [*tj. w niebie*]/ Przedfię ku miáftu fwému fklánia oko *KochPieś* 12; OYcże náfz ktoryś iefł w niebie/ [...] fpućć oczy fwe miłofierne/ ná nas *ArtKanc* M16; *GrabowSet* R4v; *LatHar* 334.

»spuścić (a. spuszczać) oczy (oko) [*z kogo, z czego a. od kogo*]; spuścić z oczu« = przestać patrzeć na kogoś, na coś; *e conspectu amittere, dimovere oculos* *Mqcz* [*w tym przen* (1)] [*szyk zmienny*] (4:1): PAnna pod krzyżem ftoiątz/[...] ku oytzu niebiefkiému mowila niefpućczaiątz oczu od fwé⁸⁰ fyna. *OpecŻyw* 147; *Mqcz* 225b, 234c; *SkarŻyw* 118; *KochPam* 81.

»oczom, na oczy się stawić; przed oczyma, w oczach (w oku) sta(ną)ć; na oczy wystawiony« = być widocznym, widzianym (też: *we śnie, w widzeniu*); przyjść przed kogoś; *spectaculum fieri* *Vulg* [*szyk zmienny*] (4:1;3:2;1): wierzę [...] iakoby fám pan bog [...] ftał przed oczyma moieimi *SeklWyzn* C; *KrowObr* 170v; *RejWiz* 58v; kościół Boży w wrzędnikách fwoich/ wktorych fię fwiátu wżytkiemu ná oczy ftáwi/ zákryty y táiemny y ná on czás nie był *SkarJedn* 14; *WisznTr* 16; Gdy ftrapionému fercu odpoczynek máły Przyfzedł/ [...] przed oczymá ftánał ón mój Hektor drogi *GórnTroas* 33; *LatHar* 143, 236, 246; *WujNT Hebr* 10/33; *GosłCast* 12.

»z oczu stracić« = przestać widzieć (o zniknięciu) (2): ocknął y wżytko z oczu ftrácił. *SkarŻyw* 334; *PudłDydo* B2v.

»[komu] w oczach tkwieć« = być widocznym, widzianym przez kogoś (1): ná brzegu łáznia blińko ná palono/ iefli by ktory prze oną frogą mękę [...] do ciepłej łázniey gdy mu w oczách tkwiáła wćiec chćiał. *SkarŻyw* 207.

»oczy w ziemię nie tłoczyć« = patrzeć dumnie, śmiało (2): Pięćnie kto oczy/ W ziemię nie tłoczy. *RejZwierc* [238]v, 211.

»oczy trzymać« [*w tym: w kim* (2); *wzgorę* (1)] = patrzeć; w Bogu: uciekać się (3): W tobie [*Boże*] oczy fwé trzyma wżelákíe ftworzenie *KochPs* 211; Póki go [*ukochanego*] widziéć mogła/ oczy w nim trzymála *KochPam* 83; *GosłCast* 74.

»[czyj] obraz z oczu [czyich] uchronić« = usuwając sprawić, aby ktoś kogoś nie widział (1): ktorymi [*kacierzami*] fie nawięcey Bog w Krześciáńftwie obraża. Przetoż ná tym nawięcey należy do porátowánia tákowego zátonienia [*ojczyzny*]/ tákowych obraz z oczu Bołkich vchronić. *PowodPr* 54.

»udawać oczy [*za kim*]« = patrzeć na kogoś (1): Izali ci nie vdawiaią oczu fwych zá nią [*niewiastą*] [*in eam intendunt*] *BibRadz 3.Esdr* 4/19.

»uderzyć w oczy« = porazić (1): gdy światłem vderzy go w oczy Słońce *SzarzRyt* A3.

»oczom swym ukazać« = zobaczyć (1): iż go [*Boga*] ná potym y oczom fwóim cieiefnym iáwnie á iáfnie vkaże/ [...] po z martwych wftáníu fwóim. *RejPos* 266.

»nie śmieć ukazać oczu« = nie śmieć spojrzeć (1): zlékł fie niebożátko/ nie śmieiąć vkażáć oczu fwóich. *RejPos* 101.

»ukazać się (a. pokazać [co]) oczom [czyim]; ukazać się przed oczy [czyje]« = *pokazać (się); zostać zobaczonym* (2;1): nie może być żadne [...] źwirzątko vkazać przed oczy iego/ áby go nie gonił *RejPos* 247, 337; Wolał od łtrzał zginąć pohánćá zdrádnego/ Niż tył łwoy pokázác łprośnie oczom iego. *SzarzRyt* C2.

»oku [czyjemu] nie ulec« = *nie skryć się, zostać dostrzeżonym* (1): Ptak oku memu żaden nie włęże *KochPs* 75.

»okiem swym upatrować« = *odnajdować [w tym: w kontekście przenośnym (1)] [szyk zmienny]* (2): *KochPs* 21; ty [mądrości] okiem łwym nieuchronionym Nędzniká vpátruiefz pod dáchem złoconym. *KochTr* 9.

»[komu] wędrzeć się w oczy« = *stanąć przed kimś* (1): Smiele ia pánu Wędřę łie w oczy *GosłCast* 76.

»oczyma (okiem) widzieć, patrzeć, oglądać itp.; na oczy widzieć; oczy (oko) ogląda(ją), widzą, patrzą itp.« [w tym: czyim(i), czyje (143), „własnym(i)” (4); *oczy widzą, uszy słyszą itp., oczyma widzieć i (uszym) słyszeć itp.* (25)] = *widzieć na własne oczy, być świadkiem, osobiście się przekonać; videre oculis, vident oculi Vulg, PolAnt; oculi intuentur PolAnt; oculis cernere a. lustrare Modrz [szyk zmienny]* (162;1;71): *OpecŻyw* 25v, 26, 42v, 81, 163v; *OpecŻywPrzedm* C4v; *WróbŻołt* 34/21, gg5v; *RejPs* 52, 137v; *LibLeg* 11/134; Ale łwego łozepha wiem że go požádałz łćie w rychle dalibog oczyma ogládałz *RejFóz* P5v; *LibMal* 1547/132v; *GliczKsiąż* C4; *LubPs* I3v, V, V2; *KrowObr* 129; A iefłieć to dziwno co oczymá widziłz/ Wierz mi gdy weřrzyłz wyłzłzey/ bárzyey łie zádziwiłz. (*marg*) Więłzi dziw/ cze⁸⁰ oczimá nie widzemy. (-) *RejWiz* 144v, A7, 49, 110v, 140v, 143v (11); *Leop Ios* 24/7, 3.Reg 10/7; *OrzList* c2v; *RejZwierz* A5v; *BibRadz Deut* 28/32, 34, 2.Reg 24/3, *Iob* 13/1, *Is* 30/20 (8); Páweł Wenet wielki żeglarz y gwiazdarz piłze powiádaíac iż ie [*salamandry*] widział okiem. *BielKron* 269, 45v, 135v, 138, 277v, 419v, 460v; pokił wdomu moim Nieułłifziłz nic uchem/ ani okiem łwoim Vyrziłz/ cżimby łię zgorłzić mogł *KochSat* B3v; *Mqcz* 215a; thu iuż wywodow wiele o tym nie trzebá/ iuż łie temu oczy przypátrzyły. *RejAp* 77v, AA3, AA6, 12v, 19, 27 (21); *GórnDworz* B3, Gg8v; *HistRzym* 15v; połtánów iá [*ofiare Chrystusa*] w myłli łwey/ ták iákobył ná to oczymá łwemi pátrzył. *RejPos* [105]v; iż chociaý iáwnie oczymá włzytko widzą/ á włzymá łłyłz/ á wđdy łie vznác áni obaczyć nie mogą. *RejPos* 239, 9, 23v, 28v [2 r.], 35v [2 r.], 50v (68); *GrzegŚm* 4; *KuczBKat* 10; y mychmy łie temu zá cżáłow łwoich máło oczymá nie przypátrzyli. *RejZwierc* 185, 64, 70v, 119, 131, 131v (12); *WujJud* 239v; *BudBib* 2.Reg 24/3; *BudNT przedm* a4v, 1.*Ioann* 1/1; Włzák co będzie vyrzemy da Bog włáfnym okiem. *StryjWjaz* C4; żebył teý ich głúpieý powiełci [...] więceý wierzyć miał/ á niż temu co oczymá widzę y rękómá łie dotykác mogę. *CzechRozm* 85, 127, 131v; *PaprPan* A3v, G4, X4v, Cc4; Aleby łię dáleko dowodnieý tá rzecż łpráwić mogłá przez tych/ ktorziby byli ná to obráni/ áby ieđdzili do káżdego máietnołci/ oczymá łwemi włzytko oglédowáli *ModrzBaz* 120v, 40; *SkarJedn* 270; Máiac páná obrońcę/ vpad vyřřę łwemá Nieprzijácielłki oczemá. *KochPs* 177, 18, 71, 138; O iákíe będzie łykánie y nędzne plákánie/ gdy ná oczy widzieć będziem: z iedney łtrony niewymowne krolełtwo niebiełkie: z drugieý wieczne męki y piekło *SkarŻyw* 121, A5v, 113, 478, 485, 583; *MWilKHist* L2, L3; *StryjKron* 120, 777; *CzechEp* 124, 141, 149, 176, 208, 289, 405; *KochFr* 37, 85; *ReszPrz* 18, 22, 26; *ReszHoz* 114; poniewázechmy łię też łámi dołyc temu przyłłucháli/ y oczymá łwemi przypátrzyli/ że [*pijanice*] [...] márníe y nikczemnie z tego łwiátá łchodźili *WerGołc*

232; Oczy moje widziały wczorą przy biésiedzie/ Ali ná ftól/ nálz Rožen/ ze ftem złotych iedzie. *PudlFr* 13; *ArtKanc* C9v; *GostGosp* 52; *GórnTroas* 15; *OrzJan* 35, 135; *LatHar* 103, 223, 237, 528, 531, 640; *WujNT Matth* 13/16, *Luc* 2/30, 1.*Ioann* 1/1; *WysKaz* 47; *SiebRozmyśl* Gv [2 r.], Hv; *SkarKaz* 207a [2 r.], 487b; Bywa tego sílá Ze ízukałz tego co więc w ręku trzymałz; y ná Co oczymá pogładałz *CiekPotr* 70, 73, 85; Wfzákże prawdę miłuiąc tym przéspiecznie pífze/ To co oczymá widze y wfzymá ftyfze. *CzahTr* C4v, A4v, C4v, F4, G3, H, H3, K2v; *GoslCast* 70; *KlonWor* 47; [ktorey [księżny *Uliany*] ia obraz tymi oczymá widział po ftárofwiecku [...] málowány *StryjKron* 461].

»oczyma (okiem) widzieć, ujrzyć; oczy widzą, patrzą; ogląda oko« = *ktoś, coś jest widziane(-y), a więc żyje, istnieje; respiciunt oculi Vulg; aspicit oculus PolAnt* [szyk zmienny] (6:1;2:1:1): Bo to co oczy widzą wfzytko s czáfem minie *RejWiz* 1v; Nic inego nie widzą oczy náffe iedno Mánnę. *Leop Num* 11/6; *BielKron* 281; wfzytko to co iedno oczymá widzimy tylko iednym fłowem [...] Pan ten ftworzyć y poftanowić raczył. *RejPos* 270v, 204, 337v; *RejZwierc* 151, 167; *BudBib Iob* 7/8; Póki to niebo ftá lat nie przetoczy/ Niech cnéy oyczyzny pátrzą ná cię oczy *PudlFr* 59; Oftátni ogień zgładzi/ co okiem widziemy. *ZawJeft* 36.

»w oczy nie widzieć« = *wcale nie zobaczyć, nie zetknąć się (1)*: A ták náfwarzywfzy fię/ á nieprzyacióła w oczy nie widziawfzy/ [...] muflieli wyciągnąć názad do Prus *StryjKron* 432.

»[kogo] wieść z oczu [czyich]« = *zabrać, aby ktoś kogoś nie widział (1)*: porwiecie go mężnie/ A wiedźcie z oczu moich *GoslCast* 67.

»oczy wlepić; oczy (były) wlepione« [*w kogo, w co a. w kim*] = *patrzyć; oculi sunt intendentes Vulg* [szyk zmienny] (2;2): wflyfcy ktorzy byli w Bożnicy oczy weń wlepili. *Leop Luc* 4/20; *SkarŻyw* 118; *WujNT Luc* 4/20; *GoslCast* 57.

»oczy wrazić (a. wrazać) [gdzie]« = *patrzyć; dispicere, intueri Mącz* [szyk zmienny] (4): Silicernium, [...] pro sene, Miáfto ftárego ftarułzka [...] wráziwfzy oczy w ziemię chodzącego. *Mącz* 393b; *Circumspectator*, Który [...] tu y owdzie oczy wrázá. *Mącz* 405d, 405d, 468a.

»wrzucić oczy [na kogo]« = *spojrzeć, zwrócić uwagę, może: zakochać się (2)*: po wyelu dni páni wrzutiła otzy fwoie ná Iozefa *HistJóz* A3; *GoslCast* 49.

»oczy wytrzeszczone mieć, nosić [na kogo]« = *uporczywie patrzeć (1:1)*: Iż ieden ná drugiégo oczy wytrzfzczoné Wełbie nośi *GoslCast* 44, 24.

»od oczu wziąć« = *uczynić niewidocznym, zakryć (1)*: Tám go obłok od oczu wziął *ArtKanc* G12v.

»wzięty być, wzięcie od oczu ludzkich (a. naszych)« = *wstąpić w niebo (3:2)*: *CzechRozm* 192v, 193; Ktory vmárl dla nas/ y wzbudzony będąc prawdźiwie wzięty ieft od oczu ludzkich *CzechEp* 311, 309, 310.

»od oczu [czyich] zakryć (a. skryć się), być zakryty; oczom się zakryć« = *uczynić niewidocznym; abscondi ab oculis PolAnt* [szyk zmienny] (3:1;1): *BibRadz Eccli* 39/23; *BudBib Eccli* 39/23; co mogli poznác y widzieć/ to imo fię pułzczáli á co było zakryto od oczu ich tego fię nápierali *CzechEp* 142; wnet go obłok od oczu ich zákrzył *ArtKanc* G17; *LatHar* 386.

»zalepić oczy [czyje]« = *odebrać możność widzenia (1)*: Nie wiedzieli áni zrozumieli/ bo (Bog) zálepił oczy ich [*oblevit a videndo oculos eorum*]/ aby nie widzieli/ y fercá ich áby nie zrozumieli. *BudBib Is* 44/18.

»zawściągnąć oczu [czyich]; oczy są zawściągnięte« = *nie dać poznać patrzącemu (1;3)*: *BibRadz* II 49c *marg*; przybliżywszy się Pan Jezus szedł też pośpołu z nimi/ á oczy ich były thák zawściągnięte iż go poznać nie mogli. *RejPos* 111, 112; *RejZwierc* 184.

»z oczu zby(wa)ć« = *przesta(wa)ć widzieć coś, co się oddala (2)*: *GórnTroas* 68; Właśnie iák ptak co pátrząc z oczu go zbywamy. *GrabowSet* Ev.

»zej(ś)ć (a. schodzić) z oczu« [w tym: komu a. czyich (3)] = *oddalić się nie chcąc być widzianym przez kogoś, unikać spotkania z kimś, zniknąć, abdere se a. discedere a. fugere e(x) conspectu, ab oculis concedere, a conspectu recedere* *Mącz* [szyk zmienny] (5): *Ex conspectu heri se abdere*, *Z oczu Pánfkich zeydz á krieć się. Mącz* 92a, 44a, 45a, 138c, 278a; [Potym ze wżyftkim ludem/ [...] Złzedł z oczu wżzech pátrzących/ zá łobą wgęfty lás. *RymszaDeket* 14].

»[czyim] oczom się zjawić« = *zostać ujrzanym (1)*: *Zaby wżdy požądliwy Dzień się mym oczom ziawił* *GrabowSet* F2.

»z oczu zjechać« = *zniknąć oddalając się jakimś pojazdem (1)*: *Vix e conspectu Siculae telluris in altum vela dabant laeti*, *Ledwie z oczu z tey kráiny ziecháli. Mącz* 405c.

»z oczu znieść« = *usunąć z pola widzenia; auferre e conspectu, privare aspectu, de medio remove* *Mącz* (3): *Privare aspectu*, *Z oczu znieść Mącz* 405b, 122b, 234d.

»zniknąć (a. znikać), zejść (a. pość), ginąć z oczu; zniknąć, odejść od oczu« [w tym: czyich a. komu (20)] = *przestać być widocznym, zniknąć; opuścić kogoś; evanescere (ex oculis)* *Calep, Vulg; ab conspectu ablatum esse Vulg; abire ab oculis PolAnt; raptum [esse] ex oculis Mącz* [szyk zmienny] (14:4:1;2:2): poznali go/ a on zniknął od oczu ijch. *OpecŻyw* 168, 166v; *Czo nam z oczu zeydzie to iuz za nicz mamy RejJóz* K4v; *RejWiz* 126, 146v; *Leop Tob* 12/21; *BibRadz Iudic* 6/21; *Mącz* 346a; *OrzQuin* S4v; *HistRzym* 46v, 128; *MWilKHist* Kv; *Co bacząc Kállifthenes/ zniknął z oczu ludzkich/ ták iż go potym nikt nie widział/ áni o nim łyżzał. KochWz* 138; *ReszPrz* 86; *KochPieś* 2; *Calep* 375b; *GrochKal* 10; *RybGęśli* D4; *WujNT Luc* 24/31, s. 297; *WysKaz* 7; *SiebRozmyśl* K3; *SkarKaz* 208a.

»oczy zwodzić« = *swoim wyglądem zwodzić (1)*: *miedz y mośiądz polerowany y farbowány połyfkánieniem łwym oczy ludzkie zwodzác/ [...] CzechEp* 233.

Wyrażenia: »w oczu blask, błyskanie« = *fulgur oculorum Mącz* [szyk 1:1] (1:1): *Iako farba iańna á biała czyni gwałt wzrokowi, iż bywa w oczu blańk* *GlabGad* B7; *Mącz* 345a.

»oko (oczy) cielesne« (4): *SeklKat* R3; *RejAp* BB5v; *RejPos* 266; *Gdyż áni ten bogacz potępiony/ áni Abráám/ wżzu/ oczu/ y ięzyká cielesnego nie miał: á przecię oto widział y łyżzał y mówił. WujNT* 264.

»od oczu daleki« = *niewidoczny (1)*: *ponieważ przyrodzenie ták náłze ciało łprawiło/ iż nie ktore części chciało mieć zákryte/ á od oczu ludzkich dálekie [ab oculis hominum remotas]* *ModrzBaz* 51.

»oczu (oko) ludzkie, człowiecze, ludzi« = *oculi hominum Modrz* [szyk 29:3] (30:1:1): *LubPs* aa6v *marg*; *RejWiz* 25, 36; *Praestigiator*, [...] *czárnoxiężnik/ który oczy ludzkie vmie zmamić. Mącz* 319a; *GórnDworz* I5v; *RejPos* 67 [2 r.]; *HistLan* B2; *ModrzBaz* 51 [2 r.], 53, 69; *KochDryas* A2, *KochPs* 158; *Oczu ludzkich páńny chronić się máią* *SkarŻyw* 341 *marg*, 57, 118, 125, 292, 341; *CzechEpPorz* **4; *KochWz* 138; *ReszPrz* 69, 80, 81, 86; *ReszHoz* 140; *LatHar* 214; *WujNT* 314, 669; *CiekPotr* 18; *GosłCast* 52.

»oko niezamrożone« [o Bogu] (1): [Bóg jest] niewymyślona wyfokość, podłtata wżitkich rzeczy oko nie zamrożone *BielŻyw* 135.

»obliczność oczu [czyich]« = *conspectus oculorum Vulg, PolAnt* (2): *Leop Eccli* 27/26; Odrzuconem od obliczności oczu twoich *BibRadz Ion* 2/5.

»okiem w oko« (8): *RejAp* BB5v, 70v; ábyś iedno nas thám doprowadzić raczył/ gdziebychmy cie okiem w oko mogli oglądać *RejPos* 266, 128, 131, [137], 207, 319v.

»ostrowidzowe [= rysię] oczy« (1): gdyż przy roboćie ták wielkich kfiąg nie mogło to być áby fię w czym włładzić nie miało/ by też wierę y ołtrowidzowe oczy v drugie⁸⁰ były *BibRadz* *6.

»plecienie na oczu« = *zwidy* (1): *Mącz* 488b cf »wicie na oczu«.

»pociecha oku (a. oczom uciecha)« (2): Filary kłtałthowne trzymáią ná łobie w kołcielech wyfokie fklepy/ y nie mnieyfza s tego ieft oczom vciechá/ niż pożytek kołciołowi. *GórnDworz* Ll6v; *GórnTroas* 63.

»oczy przypatrzone« (1): GDy wzgóre myśl fwą oczy przypátrzone Podnożę z ziemie/ ná páłace oné *GosłCast* 68.

»rozkosz oczom« = *bardzo piękny* (1): Zony Perłkie fą roskofz oczom/ á boleść fercu. *BielKron* 124v.

»sokole oko« (1): przedśie ón [*Moskwicin*] niema ták Orlégo wzroku/ áni ták Sokolégo oká/ iáko naychudfzy POLak ma? *OrzQuin* R4v; [*TerentMatKęł* R5v].

»światłość oczu moich« = *ktoś ukochany; lumen oculorum meorum PolAnt* (4): Ach o moy námileyfły fynu/ pocieffenie moie/ fwiatłofci oczu moijch *OpecŻyw* 111, 89v; *BibRadz Tob* 10/4[5]; *HistRzym* 125v.

»wicie na oczu« = *zwidy* (1): *Obversatio*, [...] lezienie czego ná myśl álbo wicie/ plecienie czego ná oczu. *Mącz* 488b.

Szeregi: »oko a doznanie« (1): ponyewalż iz łámi okyem fwym á doznánienm częłto á gęłtho dołwyadłłamy y obaczamy fkwyerk a gomon myędzy temi/ ktorzy płodu nyemogą dołtác *GliczKsiąż* C4v.

»głowa, (i) oczy« [*szyk* 3:1] (4): *OpecŻyw* 45v; Cemu cłowiek nie czo wymyłłaiąc podnołi głowę y oczy wzgóre. *GlabGad* B3; *RejJóz* G4v; *RejKup* e5v.

»(nie tylko) myśl (a. umysł), (i, a, ale, ani) oczy« = *oculi animusque Mącz* [*szyk* 9:7] (16): *RejPs* 198; *RejKup* q3; [*astronomia*] ku wyfokiemu onemu naiáfnieyfzemu domowi [...] oczy náłze y vmysł przywodzi. *KwiatKsiąż* I3v; *Mącz* 468a, 488b [2 r.]; *RejAp* 111v; *RejPos* 25v, 113v, 273; gdzie śie kolwiek z oczymá y z myślá obroćifz/ bárzo pewne znáki [...] dobroći Bożey ogladałz. *KuczbKat* 410; *RejZwierc* 212v; *KochPs* 35; *SkarŻyw* 52; *SkarKaz* 519a; *GosłCast* 68.

»przed obliczem i oczyma« (1): ZAchowyummy kołcioły Bożé w wielkiey czći/ [...] iáko przed obliczem y oczymá Bozkimi/ nic w nich świeckiego y nieprzyłtoynego nie czyniác: [...] śpiewánia nabożne/ rozmyślánia odpráwuummy. *SkarKaz* 456a.

»oko a poźrzenie« (1): iz [...] łámym okiem/ á łámym tylko fwowolnym poźrzeniem/ iuż każdy zgwałćić muśi thę powinność fwoię. *RejPos* 345v.

»(i, ni) oko (oczy), (i, ani) rozum« [szyk 6:4] (10): *KrowObr* 114; Acz y to ieft rzecz dziwna/ iáko fie to toczy/ Gdyż ni rozum nie íprofta temu/ áni oczy. *RejWiz* 148v; *GórnDworz* C4; *RejPos* 148v; *RejZwierc* 1, 8v; *NiemObr* 97; *GostGosp* 66; *LatHar* +4v; *SkarKaz* 520a. [Ponadto w przeciwstawieniu 1 r.]

»(ani) oczy (oko), (i, ani, a) serce« = *cor (neque) oculi Vulg, PolAnt* [szyk 10:5] (15): *OpecŻyw* 141; *WróbŻółt* 130/1; *RejJóz* E2v; *LubPs* Xv marg; *BielKron* 79v, 82; *RejPos* 299; *BudBib Is* 44/18; *BudNT Ioann* 12/40; *SkarŻyw* 75, 262, [282]; *KochMRot* Bv; áby oczymá nie widzieli/ y sercem niezrozumieli *WujNT Ioann* 12/40; *SzarzRyt* B2v.

»słuch i oczy« (1): *dym żywego írebra* [...] fluch y oczy pfiue *FalZioł* III 35d.

»oczy (oko) i smysł(y); więcej zmysł niż oko« (3;1): *SLáchetnie to Minerwá człowieká ípráwuie/ Íż mu by Sokołowi/ oczy záwięzuie. Aby* [...] Więcey zmysłem niż okiem/ pátrzył w tey ciemności. *BielKronCies* Mmmm3; iálnie tego káždego z nas nie tylko rozum/ ále y oczy y káždy ímyśł iuż dofiádczyć może. *RejPos* 190v, 113v; *SkarKaz* 160a.

»(ani, nie tylko) oko (oczy), (i, ani, a, ale też i) ucho (uszy)« = *oculi (oculus) (et, atque, nec) aures (auris) Vulg, PolAnt, Modrz* [szyk 39:13] (52): *PatKaz II* 33; *TarDuch* D5; *SeklKat* R3; *KrowObr* 220; *RejWiz* 140v; *Leop Matth* 13/16; *BibRadz Eccle* 1/8, *Is* 11/3; *BielKron* 79; Ale co nośimy tu y owdzie oczy y vfyzy íwoie po świećie/ w Polńkę/ to ieft/ íami w się weyrzimy *OrzQuin* Y4, N4v; *SarnUzn* B5, *RejAp* BB5v, 2v, 46v, 63v, 80v; *HistRzym* 97; *RejPos* 23v, 67, 204, 312v; *BiałKat* 113v; *RejZwierc* 119, 127, 129v, 182, 184v; *BudBib Eccle* 1/8, *Is* 64/3; *PaprPan* A3v; ponieważ dziatki y młodzieńcy nietylko vřyzymá/ ále też y oczymá od ítárfzych [...] biorą przykład *ModrzBaz* 11v, 24v; *KochPs* 141; *SkarŻyw* 50; *NiemObr* 92; *KochMRot* A3; *ReszHoz* 140; *GórnRozm* F [2 r.], M2v; *GrabowSet* G2v; *LatHar* 586, 599, 681; *WujNT Matth* 13/16, s. 264, 1. *Cor* 2/9; *SkarKaz* 638a. Cf »mieć pełne uszy i oczy«.

»oczy i usta« (1): *Iezu ktorys* [...] ku płaczącem niewiaftam oczy y vfta obrocił. *TarDuch* C5.

Wyrażenia przyimkowe: »(o)krom oczu« [w tym: *czyich* (1)] = *w nieobecności, gdy ktoś nie widzi* (3): W oczy niekogo chwalić, á krom oczu obmawiać, nie fláchetnego rzecz ieft. *BielŻyw* 52; *KrowObr* 62; gdy brácia ich íobie okrom oczu ítárfzych nieprzyftoynie poczynáli. *SkarŻyw* 298.

»na oczy« [w tym: *czyje* (3)] = *tak, że ktoś może widzieć, w czyjeś pobliże* (17): Y nas [*dryjady*] o twym przyiezdzie głofy dochodziły/ Y z tych íáfow ná oczy ludzkie wywabily: Abychmy też twoię twarz wdzięczną ogládály *KochDryas* A2.

~ *Zwroty:* »nie dać (a. nie kazać) na oczy (do siebie) przystápić, przyść« [szyk *zmienny*] (1:1): *RejPos* 133v; *Więtfza to ízkodá y zelżywość twoiá: íżci P. Bog ná oczy do siebie przyftápić nie każe. SkarKaz* 316a.

»na oczy przyść (a. (przy)chodzić, a. íść), ukaz(ow)ać się« [w tym: *z przeczeniem lub w sensie przeczącym* (9)] = *pokaz(yw)ać się komuś; in conspectum venire Mącz* [szyk *zmienny*] (6:4): *BielKron* 131; *Conspectum patris vereri*, Nie ímieć fie oycu ná oczy vkázác *Mącz* 484d, 405c [2 r.], 480b; *GórnDworz* S7v; *SkarJedn* 297; Ale íkoro ná oczy przyśzedł S. mężowi: zdáleká nań záwołał *SkarŻyw* 251; *WerGość* 250; *SkarKazSej* 672a.

Cf »na oczy kłáść«, »na oczy puśćć«, »na oczy się stawić; na oczy wystawiony«. ~

»na oko« = *za pośrednictwem wzroku* (4): *Oczko* 5v; gdyż też [*Chrystus*] nie ná oko ładzi: áni z powieści która by do wízu iego przyślzá *CzechEp* 329; dowodow żadnych ná oko y zmyłly niechcę. *SkarKaz* 160a, 383a.

»na oko« = *aby stworzyć pozory, aby ludzie widzieli; ad oculum Vulg* (4): *SeklKat* H2; Słudzy/ bądźcie posłufzni we wízytkim pánom wedle ciáłá/ nie łluząc ná oko/ iákoby ludziom fię podobáiąc/ ále w łzczeroci fercá *WujNT Col* 3/22, *Eph* 6/6, Bbbbbbb4v.

»przed oczy« [*w tym: czyje* (13)] = *tak, że ktoś może widzieć, w obecności; ante oculos Vulg; coram Calep* (20): *PatKaz II* 33v; kładł Iakob różgi do koryth w wodę przed oczy Baránow y owiec *Leop Gen* 30/41; *GórnDworz* L7v; niechay naniepotrzebnieyfy ptałek przyłeci przed oczy iego/ iákie będye nań pilne dybánie iego *RejPos* 247; *WujJudConf* 49v; *Calep* 259a.

~ *Zwroty*: »puścić przed oczy« = *przeczytać* (1): Puściłz przed oczy/ łmutne rymy moie *GrabowSet Mv*.

»przed oczy przyść« (1): Iákoż ia niewłtydliwa przed oczy tve naprzod/ Mężu moy miły/ przydyę *KochOdpr Bv*.

»przed oczy ukazować« = *dawać do oglądania* (1): Bo ci nárułzáią pocźciwości/ ktorzi przed oczy ludzkie vkázuią [*oculis hominum obiciunt*] łprołne máłowánia *ModrzBaz* 53.

Cf »przed oczy postawić«, »przed oczy przychodzić«, [»przed oczy przypuścić«], »przywieść przed oczy«, »ukazać się przed oczy«. ~

»w oczy« = *z przodu, od przodu, naprzeciw, w kierunku kogoś zwróconego przodem* (22): *BielKron* 319v; tęzey łtrzeláią wćiekáiąc/ niź fię w oczy potykáiąc *BielSpr* 43, 44; *KochPs* 29; obroćić do nich łodkę im w oczy kazał. *SkarŻyw* 392; Gołędzinowłkich ołtrow będyć w oczy *KlonFlis* F4.

~ *W przeciwstawieniach*: »z tyłu (3), w tył ... w oczy« (4): *RejŁas w.* 21; Iź fię wiernym nigdi w oczy źli nie záłtáwyą iedno w tył. *LubPs* cc6v *marg*; Iełliś młody/ z tyłu fię łmierći zdrádlıwey obawıay: iełliś łtary/ otoć iuz w oczy lezie *SkarŻyw* 4, 30; [*RymszaDeket* 49].

Zwrot: »w oczy zaść (a. przyść), (za)chodźić (a. wchodzić), zabiegać, zajechać, leźć« = *ukaz(yw)ać się naprzeciw, zastępować drogę, posuwać się w jakimś kierunku (często w kontekstach przenośnych)* [*szyk zmienny*] (5:4:1:1:1): mucha łwiatłó rada widzi á w oczı mu chodzić nie vmie. *FalZioł* IV 29a; *RejWiz* 55v; *BielKron* 81; *WujJud* 131; *SkarŻyw* 4; Iedź potężnie do nieprzyáćielá łwego. Záiedź mu drogę w oczy *KmitaPsal* A4v; Ták poćiechá fráłunkom přętko zaidźie w oczy. *RybGęśli* C4; Támżeć łzpiklerze Brzełtkie zaydą w oczy. *KlonFlis* Gv, F2, F4 [2 r.], G.

Szereg: »i w oczy, i w zad« (1): Bábie [*królowej w szachach*] fię prožno náwıyáć: y w oczy/ Y w zad vderzy *KochSz* A3. ~

»w oczy« = *w obecności; jawnie, bez ogródek; coram Mącz, Calep; in os Mącz* (47): Gdy kto w oczy niedołmiewa Tedy fię młci iako może *RejJóz* C6; *RejZwierz* 102v, 116; Os praebere ad male audiendum, Dopuścić łobie w oczy złorzeczyć. *Mącz* 316d, 65b; *RejPos* 2; *HistLan* B4; s tym [*Fortuna*] ná zdrádzie s kim napięknıey w oczy. *RejZwierz* 229v, 69v, 116, 226v; *MycPrz* I B3v; przyzwawłzy wczonych y Kátolıkw/ ktorzyby w oczy im přełożyć rzeczy potrzebne mogli/ [...] *SkarJedn* 382; *NiemObr* 41; *Calep* 259a; áźby pierwey ten ná ktorego wınę kłáda/ miał te ktorzyby

nań w oczy fkrzżyli [*priusquam is qui accusatur praesentes habeat accusatores*] *WujNT Act* 25/16; *KlonWor* 30.

~ *W przeciwstawieniach*: »w oczy ... z tyłu (6), po cichu (2), na stronie (2), w kącie, odszedszy, krom oczu, w tył« (14): *BielŻyw* 52; *W oczy to rad pochlebuie/ A ná ftronie ofzácuię BielKom* G3; *LubPs* O6v marg; *Nie ieden choć nie w oczy počichu mu łáie. RejWiz* 92; *RejZwierz* 100, 124; *RejZwierc* 49, 69v, 96, 225v, 226v; *A łotrowie/ co to widzą/ W oczy pięknie/ w kącie fzykuią fwé draby. KochFr* 17, 61; *VChodziłz mię pięknie w oczy/ A z tyłu obłudność kroczy PudłFr* 15.

Zwrot: »rzec, mowić, powiedzieć w oczy« [*szyk zmienny*] (6:5:1): *RejRozpr* K4; *RejJóz* C7; *LibLeg* 11/154v; *RejWiz* 39; *Káždemu w oczy powie/ co mu fie nie widzi RejZwierz* 79v, 123; *Acz fie to przełożonemu á poważnemu zá málo zda być wżárdzonym v ludzi/ bo mu nie fmie nikt w oczy rzec. RejZwierc* 147, 84; *Paprpán* N4; *SkarŻyw* 546; *Paprup* F4; *KlonWor* 2.

Wyrażenie: »w oczy świata wśzytkiego« (2): *nigdy w oczy światá wśzytkiego/ to ieft/ ná Koncyliách prawdy fwey ktorey nie ma/ nie pokaże SkarJedn* 26; *SkarŻyw* 301.

Szeregi [*szeregi bezspójnikowe były prawdopodobnie wymawiane bez pauzy, dlatego w nagłówkach nie stawiamy przecinków*]: »jawnie w oczy« [*szyk 2:1*] (3): *Ano drugi prawie w oczy/ iawnie fie więcz ná fzydzy RejJóz* C6v; *SkarŻyw* 546; *Paprup* F4.

»nie tak w oczy, jako przed ludźmi« (1): *Chwalić go nie ták w oczy/ iáko przed ludźmi/ kogo chcefz przyiácielem mieć KochCn* B4. ~

»pod oczyma [*czyimi*]« = *w obecności, tak że ktoś może widzieć* (1): [*widzisz wilka*] *iuz málo nie pod oczymá thwemi drapiejącego ftdko á owieczki Páńfkie RejZwierc* 186.

»przed oczyma« [*o złudzeniach wzroku*] (9): *FalZioł* I 2d; *Aż práwie przed oczymá wśzytko fie záćmiło. RejWiz* 110; *Ciéniki przed oczymá iáko muchy SienLek* S[ss]v, 19v [2 r.].

~ *Zwrot*: »przed oczyma się ukazować« (2): *iż onemu choremu będą fie przed oczyma vkazować iakie czyrwone rzeczy. FalZioł* V 7, V 67.

Cf »zamierzknienie przed oczyma«, »pleść się przed oczyma«. ~

»przed oczyma« [*w tym: czyimi* (8)] = *przed kimś, na wprost, naprzeciw; in conspectu, in oculis Vulg* (11): *łama [baba] przed oczyma oney paniey ma fiedzieć á pilnie baczyć iako fie dziecię obracza FalZioł* V 20b; *Przed oczymá ięgo oboz połóżyte nád morzem. Leop Ex* 14/2, *Ez* 37/20; *KwiatKsiąż* L4v; *przylepił ij [obraz] ná śćienie przed oczymá fwemá. HistRzym* 54v; *RejPos* 309; *żeby [...] vkazał fię z bogáтым podárzem przed oczymá Bogá fwęgo SkarŻyw* 113; *ReszHoz* 122. *Cf* »przed oczyma postawić«.

»przed oczyma (okiem) [sg (1)]« [*w tym: czyimi* (155)] = *w obecności, w pobliżu; na co ktoś może patrzeć, za czyjęgoś życia; in conspectu BartBydg, PolAnt; in oculis Vulg, PolAnt; ante oculos Vulg, Modrz; coram, a facie Vulg; praeter oculos, sub oculis Mącz; impraesentiarum Calep* (197): *bo przed ijch oczyma po kázaniu/ vzdrowil wiele niemotnych OpecŻyw* 47, 81, 173v; *HistJóz* C3; *BartBydg* 34b; *RejPs* 136; *KromRozm II* o; *LubPs* B5v; *KrowObr* 236v; *RejWiz* 58v, 105v; *co ięfli będziem bić tho przed ich oczymá co Egiptczykowie zá Bogá chwala/ vkámienuią nas. Leop Ex* 8/26, *Deut* 25/3, *4.Reg* 21/9, *Ier* 16/9, 28/5 [2 r.], *Ez* 16/41, 43/11; *OrzList* e2v, i2; *LeszczRzecz* A6, A6v [2 r.]; *Cherubinowie [...] podniefli fię od zięmie przed oczymá moimi BibRadz Ez* 10/19, *2v, *Deut*

9/17, 28/31, *Ios* 10/12, *Ier* 29/21, *Ez* 4/12; ty niewiesz co fie łobą łámym ma sítác ná zyemi przed oczymá blińko/ á což ná niebie małz wiedzyeć dáleko. *BielKron* 123; y s łtáło fie ták przed wšzytkimi Oczyma *BielKron* 464v, 57v, 95, 96, 126v, 130 (10); *Mqcz* 319c, 425a; *OrzQuin* N2v; *RejAp* 47v, 128, 164; *GórnDworz* E2v, O6, Ee6; *HistRzym* 121v; że wiele krolełtw vpadało iuż y przed oczymá náłzemi *RejPos* 312v, 25v, 42v, 66v, 68, 114v (24); ktora [*mamka*] przed oczymá rodzicow dziećie pieści/ á záfzedłzy z nim zá węgíeł to ie wšczytynie *RejZwierc* 146, B4, 47, 103, 108v, 172v [2 r.] (18); pobije ie przed oczyma wálzemá. *BudBib Ier* 29/21, *Ex* 7/20 [2 r.], *Deut* 1/30, 4/25, 34, 1.Reg 12/16 (14); *Strum* I3v; *CzechRozm* 118, 226; *ModrzBaz* 11v; *KochPs* 7, 54, 61, 120; *SkarŻyw* 52, 63, 76, 496; *KochTr* 6, 12; *CzechEp* 329; *KochWz* 142; *GórnRozm* B4; *PaprUp* C3, I4; *Calep* 513b; przed onym okiem/ Ktore widzi zákrytość fercá wšzelákiego/ [...] bierz fię do dobrego. *GrabowSet* D4v; *OrzJan* 85, 97 [2 r.], 135; Przed ich oczymá wftąpił do niebá. *WujNT Act* 1 arg, s. 392, *Apoc* 12 arg; *SiebRozmyśl* L2v, [M2]; *CiekPotr* 88; *CzahTr* C3, Iv, I2; *SkarKazSej* 703a.

~ W przeciwstawieniu: »przed oczyma ... okrom oczu« (1): Słudzy záfię/ áby niethylko przed otzymá pánom swoim flúżyli/ ále y okrom otzu *KrowObr* 62.

Zwroty: »przed oczyma chodzić« = być widocznym (1): przywiążełz ie [*te słowa*] łobie ná rece [!] twoiey/ [...] y będąc [*lege: będąc*] wftáwicznie przed oczymá twemi chodzić *Leop Deut* 6/8.

»przed oczyma ginąć« = znikać (1): Abowiem świátłość (práwi) zówždy nam przed oczymá iákoby vmieráiąc ginie *KuczKat* 90.

»ukazać się przed oczyma« = stanąć przed kimś (1): wkaże fie Iop/ Dániel/ ábo Noe przed oczymá memi [*bożymi*]/ to iełt/ ktokolwiek tákiey wiáry iáko byli ci przebráni [...]/ iż káždy będzie zachowań w pokoiu/ á w opatrności iego. *RejPos* 244v.

»widzieć przed oczyma« = widzieć kogoś a. coś, co jest blisko; przekonać się osobiście; *prae oculis videre HistAl* [*szyk zmienny*] (7): *HistAl* M; *RejWiz* 58v; niewiáłtá widząc drzewo y owoc iego przed oczymá cudne y rołkołzne/ rwáła owoc z drzewá zákazánego *BielKron* 1v; *HistRzym* 83; pewnie będziełz miał ty wśi y ty oliádłóści/ kthore widziłz przed oczymá twemi. *RejPos* 239v, 256; Bo kto tego doczeka widzi przed oczymá/ Iáko w ten czás niezczęfna będzie miefzániná. *RejZwierc* 249v.

»wiercić się przed oczyma« = być widocznym dla kogoś (1): z domowych á widomych przykłádow/ kthore fie iáńnie á iáwnie wierczą przed oczymá twemi/ rozeznoway pilnie/ iáka iełth rozność wielka miedzy cnotą á miedzy niecnotą *RejZwierc* 268.

Cf »przed oczyma być«, »mieć przed oczyma«, »przed oczyma postawić«, »przed oczyma stanąć«.

Szeregi [*szeregi bezspójnikowe były prawdopodobnie wymawiane bez pauzy, dlatego w nagłówkach nie stawiamy przecinków*]: »jaśnie przed oczyma« (1): [*Pan Bóg*] iáńnie ie [*cuda*] okázuye tuż przed oczymá náłzemi/ thák iż ledwo fie ich y páłczem nie dotykamy. *RejZwierc* 184.

»jawnie przed oczyma« (1): ktore [*sprawy*] on [*Bóg*] żadnym rozumem nieogárnione fpráwuie/ tuż iáwnie przed oczymá náłzemi *RejZwierc* 9. ~

»przed [czyim] okiem« = wskutek tego, że ktoś patrzy (1): niech/ łzátáńłka chytróć/ przed twym okiem ginie. *GrabowSet* P3.

»za oczyma« = z tyłu, tak że nie można widzieć (1): ále y tego co fię w tyle ich zá oczymá dzieie/ [...] wiedzieć y widzieć/ procz łkutku/ á powieści nie mogą *CzechEp* 329.

»na oczach (oczu) [czyich]« = *w obecności* (4): iżby w co namnieyfzym poczcie ludzi/ męftwo/ á przeważność fwą pokazał/ á ná oczach/ co nayzacnieyfzych ludzi *GórnDworz* I6v; Ná oczu pánfkich wiecznie będzie siadał *KochPs* 88. Cf »na oczach być«.

»przy oczu (oczach) [czyich]« = *w obecności* (3): niewftydliwie przy oczach Sędziow biorą pieniądze/ żeby o tákich rzeczách przyśięgáli/ o ktorých iáko żywi nic niewiedzą. *GórnRozm* G3v; Przy twych oczu nie będą wfće fzykowáné. *GórnTroas* 53; *PowodPr* 4.

»w oczu« = *naprzeciw* (1): Uterque, utrique est exercitus conspectu, Yedno woysko drugiemu w oczu ftoyi/ albo oboye woysko pátrzą ná fie. *Mącz* 509d.

»w oczu (oczach, oczoch)« [w tym: czyich (25)] = *w obecności; za życia* (26): *OrzList* e2; *OrzQuin* N4v; gdyż fie tho tráfiá málo nie káždego dnia/ w oczoch nálfzych *RejPosWstaw* [41⁴]; *SkarJedn* 135, 276; Nie obrażay fye/ iefli w oczu twoich Zły człowiek w fzczęściu dni vżywa fwoich *KochPs* 52; w oczách wfzytkiego Senatu/ y przed Neronem Chryftufa wyznawali *SkarŻyw* 601, 101, 305, 318, 493; *NiemObr* 22; W czym v Małzonká niełáfkęs poczuła? Ześ czárną ziemią w oczách fie ofuła? *WisznTr* 16; *OrzJan* 77; w oczu fáme go kościoła [...] głofy rozmaitych muzyk świeckich/ y fáme kościoły nápełniáią *PowodPr* 74, 3, 9, 53; *SkarKazSej* 705b.

~ *Wyrażenie*: »w oczach wfzytkiego świata« (3): *SkarJedn* 164, 276; Prožno przeć máią tych cudow y poćiech ludzkich/ ktore fię [...] w oczách światá wfzytkiego dzieią. *SkarKaz* 42b.

Szeregi [szeregi bezspójnikowe były prawdopodobnie wymawiane bez pauzy, dlatego w nagłówkach nie stawiamy przecinków]: »w oczach jawnie« (2): Co fie y w nálfzych oczoch/ iáwnie okazało. Ze drugich y s korzeniá/ znáku nie zoftáło. *RejZwierz* 59; *SkarŻyw* 273.

»w oczach i wiadomości« (1): iáko fię to wielom ich woczách y wiadomości nálfzey przydało. *SkarŻyw* 152.

»widomie i w oczach« (1): Widomie y w oczách ludzi onych [...] w niebo wfąpił P. IEZVS *SkarKaz* 244a. ~

»[jaki] w oczu (oczach)« = *jak wyglądający* (2): Widzyála nyewyáftá/ [...] iż dobre było drzewo ku yedzenyu/ á pyękne w oczu *KromRozm I* N2; *SkarKaz* 121a.

a. O słońcu (2) :

Zwrot: »[z czego] spuszczać oczy« (1): Z iey głowy napofiedzey [słońce] fpufcza fwoie oczy. *WitosłLut* A3.

Wyrażenie: »oko słoneczne« (1): Zadna tobie kofteczka táyna nie była/ Gdy mię iefzcze w żywoćie mátká nofiła: Gdziem ia rófl [...]/ Okiem iefzcze fłonecznym nie oglądány. *KochPs* 203.

h. *Mysł, pamięć, wyobraźnia, uwaga; uczucie; człowiek myślący lub doznający uczuć; przen* (1142) : *BierRaj* 23; Oczy moje [Ps 118/18], (*koment*) to iefł rozum moy. *WróbŻołt* nn6v, 118/83; vćieiflyło fie oko moye táką poćiechą *RejPs* 80v, 36v, 44v, 130, 209; *KromRozm I* D2v, D4v; *Diar* 22; káždy kłámca oczom moyim yeft brzydki *LubPs* X3, D3v, G, N6v, Rv, R2 (9); *RejWiz* 21, 49; Oczy wfíech ludzi w tobie Pánie duffáią *Leop Ps* 144/15, *Sap* 3/2, *Ez* 9/10; *RejZwierz* 100; *BielKron* 67, 79v; *OrzQuin* F; *GórnDworz* M7, Ii2v; ktore [błogosławieństwo] tákim oczom obiecować raczyfz/ ktore ták poznáią ciebie *RejPos* 209, 85, 204, 208v [3 r.], 211, 218v (11); *KuczbKat* 309; *RejZwierz* 211v; *BudBib Ez* 9/10; fłufznie/ moye oko/ Y nigdy przed tym/ y dziś nie zmiérza wyfoko. *KochPieś* 36;

ArtKanc K6; *Phil* M; iáko słuźebnicá/ chęci pániey swoiey CzeKa: ták y náłze oczy/ łálki twoiey *GrabowSet* S2; *LatHar* 204, 594; *WujNT* 2.*Petr* 2/14; przez Lwa leśnego/ słuźnie rozumieć możemy moc Turecką/ przed tym oczom náłzym nie ták dálece wiadomą. *PowodPr* 8; *SzarzRyt* B3.

W połączeniu szeregowym (1): te [...] piękne sentencye/ w sercach y myślach/ y w oczu wálznych wítawicznie mieycie *ReszPrz* 110.

Frazy: »oko duszne bielmem zachodzi« (1): áby oko twoie duźne/ bielmem iákim niełzczerości z Pánem Bogiem nie zachodziło *LatHar* [+11].

»błonką [komu] oczy [ku czemu] zarosły« = *ktoś nie rozumie czegoś (spraw boskich) (1)*: błonkę/ którą wam były oczy ku słowu Bożemu zároflly/ zdárl. *KromRozm* I L.

»będą oczyścione oczy« = *ktoś dozna łaski rozumienia spraw boskich (1)*: gdy nie będą oczyścione oczy náłze przez łálkę Pána Boga náłzego/ nie widzieć/ áni zrozumieć nie możemy. *RejPos* 129.

»oczy patrzą (a. patrzają), poglądają, wezrzą [na kogo, do kogo, ku komu (= Boga(-u))]*«* = *ktoś zwraca się do Boga, oczekuje pomocy od Boga; oculi respiciunt Vulg (2:1:1)*: ták iż oczy każdego sformowania/ gdy wezrzą do ciebie naydą słuźne pożywienie káżdego czáfu swego. *RejPs* 214; *Leop* Is 17/7; *KochPs* 188; Oczy wálzkiego sformowania pátrzą ná cię Pánie/ á ty im dáiesz pokarm ich *SkarKazSej* 665a.

»oczy (oko) patrzą(-y), wezrzą (a. obezrzą); oczyma patrzeć, wejrzeć« [w tym: na kogo, na co (5)] = *o Bogu: zwrócić uwagę, sprawiedliwie osądzić [szyk zmienny] (2:2;1:1)*: *WróbŻołt* 16/2; oczy thwe niech obezrzą sřprawiedliwość [oculi tui videant aequitates] *Leop Ps* 16/2; Abyś wezrzał oczymá twymi [Ut sint oculi tui aperti] na próby słuźebnicá twego *BibRadz* 3.*Reg* 8/52; iáko Pan wítá prawdziwe á serce wierne á nieomyłne błogóślawić raczy: á iáko ná niewierne á ná niewdzyęczne zázwdy pátrzą swięte oczy iego. *RejPos* 251v, 162v; *RejZwierc* 32v.

»oczy nie chcą patrzeć [na co]*«* = *ktoś nie zwraca uwagi na coś (1)*: czemu oczy twoié/ Niechcą na wítawiczne pátrzyć próby moié? *ZawJeft* 41.

»oko wiary patrzy« (1): Oko/ powiáda/ wiary gdy się w sercu czyiem iásnie oświeci na báranká Bożego/ sřczerze patrzy *SkarŻyw* 119.

»oczy (są) [k(u) komu a. na kogo (= Bogu, Bogaj]*«* = *ktoś oczekuje pomocy boskiej (3)*: Ktobie sá oczy náłze abyśmy niezginęli *TarDuch* E2v; *BudBib* I 311d marg; *SkarŻyw* 414.

»[ku komu (= Bogu)] sřciągają się oczy« = *ktoś oczekuje pomocy boskiej (1)*: KV tobie się wítawicznie sřciągáią oczy moje moy pánie nieynáczey iako słuģá czeka łálkáwego wřpomożenia z ręki pána swego *RejPs* 191v.

»oko się [k koniu (= Bogu)] udało« = *ktoś zwrócił się o pomoc do Boga (1)*: Skoro się/ oko ich/ k tobie wdáło/ Wyśłuchawałeś *GrabowSet* I2.

»widzą oczy, przypatrzeć się może oko; oczyma widzieć« = *wiedzieć, stwierdzić (1;1;1)*: Iż chociay zle [= że coś jest zle] oczymá widzimy/ A przedlię się ni zač nie wřtydzimy. *RejAp* 199v; *RejPos* 281; przypatrzeć się może Oko wálzé/ namnieyřzý nie opuřczę rzeczy *GosłCast* 27.

»oczy (oko) widzą(-i), uźrzą(-y), ogláda« [w tym: czyje (5)] = *ktoś doznaje czegoś [szyk zmienny] (3:2:1)*: *LubPs* hh6v; á oko moje nie ogláda powtore sřczęłcia [non revertetur oculus meus ut videat

bonum]. *BibRadz Iob* 7/7; *RejPos* 240; *BudBib Iob* 7/7; Wždy miłosierdzia nie widzą me oczy. *GrabowSet* H2v, B2v.

Zwroty: »być przed oczyma« = *zostać omówionym* (1): co sie im potim sftało w onym rofkazaniu iego/ to iuż wlytko było przed oczymá twemi. *RejPos* 174.

»(być), nie masz [czego] przed oczyma [czyimi, a. komu, a. u kogo]« = (nie) być przedmiotem myśli, pamiętania; *in conspectu, ante oculos Vulg; ante a. coram oculos PolAnt* [szyk zmienny] (25:4): *PatKaz II* 33; *WróbŻołt* 13/3, 25/3; *RejPs* 164v, 166v; ty trzy rzeczy tēm ktorzy łą nie ćwiczēni/ wczytaniu teftamentu nowęgo/ maią być przed oczyma *MurzNT* 8v; *LubPs* Gv; *Leop Ps* 37/18, *Rom* 3/18; *BibRadz Ps* 25/3, II 59d *marg*, *Rom* 3/19[18]; Krzywdá fwoyá ząwždy przed oczymá á cudza w tyle. *RejPos* 252 *marg*, 14, 164, [219], 273, 299; *KuczKat* 140; *RejZwierc* 177; *CzechRozm* 229; nie próżna chłubá/ ále pożytek połpolity/ przed oczymá był *Oczko* A4v; *KochPs* 24, 31, 168; *GrabowSet* S4v; *OrzJan* 16; Nie máłz boiáźni Bożey przed ich oczymá. *WujNT Rom* 3/18; *GosłCast* 32.

»doglądać bystrym okiem« = *zważać* (1): Ktemu też ma być ostrożnieyła/ doglądáiąc tego byftrem okiem/ áby o niey zle nie mowiono *GórnDworz* V8.

»przed oczy kłaść (a. przekładać *itp.*), (wy)stawi(a)ć (a. postawić *itp.*), położyć (a. przedłożyć *itp.*), (po)da(wa)ć, (przy)nieść (a. przyniesiony), przywozić (a. przywieść), ukazać, miotać, postanowić, przytaczać, puścić; przed oczyma postawić (a. wystawić *itp.*), położyć (a. przełożony), pokazać, kłaść, wymalowan; na oczy kłaść, pokazać (a. ukazać), przywozić, wystawienie; w oczach (w oczu) (po)stawić« = *przedstawi(à)ć, da(wa)ć poznać, (po)informować, da(wa)ć do myślenia, przypominać; ante oculos praescriptum esse; proponere in conspectu, statuere contra faciem Vulg; ordinare in oculis PolAnt; ponere ante oculos, proponere Mącz; ponere a. subicere ob oculos, proponere (ob oculos) Modrz; repraesentare; subiectio Calep* [szyk zmienny] (68:42:33:4:4:4:2:1:1:1:1; 10:2:1:1:1:5:2:1:1:4): *BierEz N; WróbŻołt* 49/21; *RejPs* 75v; *RejFóz* H5; gdzie [w *Ewangeliu*] pan Bóg/ ludzkiemu rodzaiewi/ częfto kroc/ nadzieię fwyi świętyi záplaty przed oczy ftawia *MurzHist* R, B; *MurzNT* 103v; Co nam ten Pfalm przed oczy przekłada. *LubPs* K4 *marg*, B, C2v *marg*, M3v *marg*, O6v *marg*, T4 (13); *KrowObr* 9, 31v; *RejWiz* 134; *Leop Deut* 11/26, 30/1, *Ps* 85/14; prawdę świętą ludzjom/ przed oczy miotáli *RejZwierc* A6v, A5v; *BibRadz* *2, *Ps* 49/21; *OrzRozm* E3; *BielKron* 127; żadnego znamienitšzego przykładu przywieść ci przed oczy nie mogę *KwiatKsiąż* M3; *Mącz* 288b, 309c; *OrzQuin* Ev, I2v, M2, O2; *SarnUzn* D3; dopiro wiernym kładzye przed oczy/ iáko sie Pan ząwždy ftárał o nie *RejAp* 165, 1v [2 r.], 2, 9, 198v, 199; *GórnDworz* Dv, H7; izci tu Pan przed oczy tve położył hiftorią o flepym á nędznym żebraku/ ábyš sie wczyl/ co tho ieft miłosierdzie *RejPos* 69, 25v, 26, 28, 45v, 61v (40); *BiałKat* 51; *GrzegŚm* 59 [2 r.]; *HistLan ktv* [2 r.]; *KuczKat* 120, 255, 425; *RejZwierc* A3v, 5v, 148v, 170v, 180, 196v, 262v; *WujJud* 103, 207; *RejPosWstaw* 21v, 22, [41⁴], [110²] [2 r.], [143²], [143²]v; Ktora rzecz/ pod podobieńftwem rzeczy onych niebieskich ieft nam przed oczy przełożona *CzechRozm* 200v, A3v, 76, 90, 103, 111v [2 r.], 119v, 211v; *ModrzBaz* 12, 14v, 65, 65v, 67v (8); *ModrzBazBud* π5; wlytким ich głupftwo y fromotę ná oczy pokázác chciál *SkarJedn* 20, 365, 386; otoć Pan Bog ftawi woczú w tych żywotách świętych tákie przykłády męczennikow *SkarŻyw* A4, A4v, 82, 100, 134, 206 [2 r.] (11); Otoż tu iuż mamy wyltawionęgo przed oczy Antychriftá *CzechEp* 353, *4v, 22, 23, 27, 46 (24); *KochFr* 87; *WerGość* 237; *Calep* 914b, [1017]a; *OrzJan* 18; *LatHar* 79,

317, 577; *KotakSzczęśl* Dv; *RybGęśli* A2v; *WujNT Gal* 3/1, s. 780, *Iudae* 14 arg, s. 848; *SiebRozmyśl* [M]; *SkarKaz* 2a, 122b; *CzahTr* Ev; *GostCast* 59; *KlonWor* 3.

»kłaść się przed oczy [komu]« = *przedstawiać się a. swoje dzieło do oceny* (1): Nie ieftem táko wżeteczny [...] / żebym miał obiecować iż te rżeczy vmiem/ [...] to tylko wyznawam że chcę. Temu kto chce fluchác á powolen być/ kładę fie przed oczy *Leop* *B4v.

»leżć [komu] na oczy« = *przypominać się* (1): *Versabatur mihi ante oculos tempus illud*, *Lasł* mi ná oczy czás ón/ álbo nie mogł mi z myśli zeyść. *Mącz* 486b.

»leżec [komu] na oczu, w oczach« = *być przedmiotem myśli wspomnień; inhaerere a. observari oculis, ante oculos versari* *Mącz* [szyk zmienny] (2:1): *Mihi ante oculos versatur Reipub. dignitas*, [...] *Leży* mi ná oczu [...] poważność *Rzeczypołpolitey* *Mącz* 488b, 152b, 488b.

»mieć oczy przed ściem« = *być ostrożnym, nie działać bez namysłu* (1): *Acz* [...] miała oczy fwe przed ściem fwoim: wżákże ná inych duchownych rádzie przeftawála *SkarŻyw* 582.

»mieć oko (oczy) [w tym: pilne (15), wielkie (3), bystre, dobre, osobliwe, ostre, pirwsze, przestronie; na kogo, na co (54), „wszędzie” (1)]; mieć [co] na oku« = *uważać, zwracać uwagę* [szyk zmienny] (56;1): wtem ocyec koždy ma myec pilne oczy áby tákyemu w ręce nye dawał náuczycyelowi fyná fwego *GliczKsiąż* L5v; *KochZuz* A2v; *KochSat* A4; *Prot* A2v; *RejAp* 163v; kiedy też przez kogo inego páná prośic vmylli/ tedy będzie miał oko/ ná czás ktorego ma prośic *GórńDworz* K7, H8v, K, L7v [2 r.], Mv, V6; *RejZwierc* 49v, 133v; *BudNT przedm* dv; *SkarJedn* A4v, 271; *Ná* ty też ktorzy ine w poftępku duchownym wybiegali/ dobre oko mieli/ áby w pychę y rozumienie o sobie nie vpádli. *SkarŻyw* 298, 291, 305, 353; *StryjKron* 732; *KochPhaen* 20; *KochPieś* 35; *KochSob* 64; podobno zazdrości *Miałás* ná mię oko/ y ná mé vprzéymości. *PudłFr* 49, 75; *GórńRozm* F3v, I3v, K; *ZawJeft* 23; *ActReg* 27, 95 [2 r.]; *GostGosp* 60, 82; *OrzJan* 60 [2 r.], 108; *Toć* ia teraz będę miał napilniéy ná oku. *WyprPl* B; *LatHar* 1, 73, 111, 133, 191 [2 r.], 261, 662; *SarnStat* 410, 478; *VotSzl* A2v; *CiekPotr* 67; *CzahTr* H3, K3; *SkarKazSej* 667a, 679a, 686b.

»przed oczyma (okiem) mie(wa)ć, mający [sg (1)]; na oku (oczcu), w oczu (oczach) mieć [kogo (głównie Boga), co]« = *myśleć o czymś, zwracać uwagę, pamiętać, uwzględniać; przeżywać jakieś uczucie; prae oculis habere* *HistAl*, *JanStat*; *oculis intueri* *HistAl*, *ante oculis habere, proponere in conspectu* *Vulg*; *in oculis habere, tenere oculis, in conspectu videre* *Mącz*; *in conspectu a. ab oculos habere* *Modrz* [szyk zmienny] (109:3;4:2): *BierEz* F4v; *BielŻyw* 22; *WróbŻołt* 85/14, dd5v; *Aczkolwiek* on [Bóg] ma przed oczymá dobrego y złego. *RejPs* 16v, 79, 150, 177v, 202, 216v, Ff3; *LibLeg* 10/150v [2 r.]; *RejKup* Ov; *HistAl* G2, N2; *MurzNT* 28v; *BielKom* E5v; dobrze sóbye poczyná tá małżonká/ która záváfse Páná Bogá przed oczymá ma. *GliczKsiąż* P6; *LubPs* D2, I4, N3v; iże takich Prokuratorow wiele było/ [...] ktorzy niemáiąc Boiáźni Bożey przed oczymá/ wftydu przed ludźmi/ miłofci ku bliźnemu/ [...] nie zwyczáyńą zapłátę bráli. *GroicPorz* e4, tv, aa3v, gg3, ii2, pp; *KrowObr* 220; *RejWiz* 83, 172; *Leop* 2.*Mach* 8/17; mądry będzie miał przed oczymá imię twoie [*vir constans timebit nomen tuum*] *BibRadz Mich* 6/9; *OrzRozm* E, S4v; *BielKron* 299v, 334v; *KwiatKsiąż* G2; *In oculis aliquid habere, Závždy* ná oczu mieć/ álbo nie fpuścić z pámięcy. *Mącz* 259b, 133a, 301d [2 r.], 351b, 405c, 406c (10); *OrzQuin* R4v; *SarnUzn* B7v; záváždy miey przed oczymá ty fłowá Páńfkie *RejPos* 280v, 107, 139v, 147v, 246, 247v [2 r.], 253v; *BiałKat* 23v; *KuczbKat* 30, 35; *RejZwierc* 47 [2 r.], 73, 239v,

267v; *BielSpr* b4v, c2; *WujJudConf* 214; *RejPosWstaw* [41²]v; *MycPrz* II B4; *Strum* R4; *BiałKaz* C2, D, K2; *PapPran* Cc3v; *KarnNap* F; *ModrzBaz* 75v, 122v; Miećcie to przed oczemá zázwdy fwoiemi: Zeście miećfće záfiedli Boże ná ziemi *KochOdpr* B2v; *KochPs* 6, 20, 36; *SkarŻyw* 52; *CzechEp* 416; *KochSz* A2; *ReszPrz* 4, 94, 110; *WerGość* 232; *KochPieś* 46; Więc y niedořtátki iey [ziemi] miał mieć przed okiem [prawodawca] *GórnRozm* Ev; *Phil* B, B4, I, K, M2v, R4; *LatHar* 143; *KořakSzczęřl* A3v; *WujNT* Xxxxx3v; *WysKaz* 46; *SarnStat* 18, 74, 121 [2 r.], 158, 469 (14); Zázwfzem miał przed oczymá y chowałem twoie Przykazanie *CiekPotr* 21, 49.

»oko opatrności mieć« [w tym: ku komu (1)] = *myśleć, pamiętać, troszczyć się; oculo considerationis intendere* *JanStat* (5): ku wřzyřtkich poddanych pożytku y rozmnożeniu/ oko opátrności mielibyřmy mieć *SarnStat* 333 [*idem* 337, 368, 382], 333, 337, 368, 382.

»[na co] okiem mierzyć« = *brać pod uwagę (1)*: bo ná rzecz tylko lámę okiem mierząc/ ták ná nię wřzyřtkę myřl/ y pióro řwé řkádáfz/ iż téř nic řye ná řadného řtanu człowieká nie ogládáfz *OrzQuin* E.

»nosić [co] przed oczyma« = *pamiętać o czymś, przejmować się czymś (3)*: áby kářdy nořl boiařń iego przed oczymá řwemi *RejPs* 166v, 167; *RejPos* 173.

»oczy (oko) obroćić (a. obracać); oczy się obroćily, obrocone są; oczy (G) obrocenie [na kogo, na co a. k(u) komu, ku czemu, a. „tam”]« [w tym: drugie, łaskawe, niezyczliwe, pierwsze] = *zwrócić uwagę, wziąć pod uwagę, (po)myśleć o kimś a. o czymś; oculorum contuitus* *Mącz*; *oculos intendere, ante oculos observare* *Modrz* [szyk zmienny] (9;1:1;1): *LeszczRzecz* A6v; obroćily řie moię oczy ku Bogu nie ku opilřtwu *BielKron* 160v, 16v; *Mącz* 468a; *ModrzBaz* 4, 87; Tám oko řwoie obrácyćie/ gdzie řię chwařá Bořa przeniořłá *SkarJedn* 402; iefli ktory zazdrořćią z ięty oko náń niezyczliwe obroćił/ wmiął go rychłó pokorá wblágáć *SkarŻyw* 354; *Phil* S4; *SkarKaz* 484a; *GosřCast* 10; A my pierwfze oko ná řwoie domy obracamy *SkarKazSej* 669b.

»[na co] obroćić [czyje] oczy« = *skłonić kogoř do myřlenia o czymś (1)*: obroc ná drogę řprawiedliwą oczy náře *RejPs* 61v.

»odjąć řlepoteę od oczu [czyich]« = *dać zrozumienie spraw boskich (1)*: pořliřz mi tákief iákiego Anáńiařa/ áby mi mogł odjąć thę řlepoteę od oczu moich/ á řpráwić mi téř táká wiáre w řercu moim *RejPos* 284.

»odsłonić, odkryć oczy [czyje]« = *dać zrozumienie spraw boskich [w tym: odkryć abo odsłonić (1)] (2:1)*: Odkryi/ ábo odřłóń oczy moie/ á wyřrzę dźiwy w zakonie twoim [*Ps* 118/2]. *CzechEp* 124 [przekład tego samego tekstu] *SkarKaz* 81a.

»od oczu nie odstępować« = *być zawsze w myřli (1)*: Synu moy niechayřeć tedy od oczu twych nie odstępuią [ne recedant ab oculis tuis]/ á řtrzeř zakonu y ořtrořnořći. *BibRadz Prov* 3/22.

»[co] z oczu [komu] odwodzić« = *kazać lekceważyć coś (1)*: Częřto nam řławo koniec tákí wodziřz, Gdy boiařń řmierći z oczu nam odwodziřz. *KlonKr* A3v.

»odwroćić (a. odwracać) oczy; oczy są odwrocone« = *przeřta(wa)ć myśleć o czymś, zwracać uwagę na coś; declinare oculos* *PolAnt* [szyk zmienny] (4;1): *OrzList* c2v; *BibRadz Dan* 13/9; *SkarŻyw* 4; oczy řwoie Odwroć/ á nie pátrř/ ná wyřřepki moię. *GrabowSet* O4v, K3.

»oświecić (a. oświecać, a. roświecać), objaśnić, oświecający oczy; oczy miały się objaśnić; oczy (oko) oświecone; oświecenie oczu« = *da(wa)ć zrozumienie spraw boskich; illuminare oculos Vulg, PolAnt; revelare oculos; illuminati oculi Vulg* [szyk zmienny] (26:2:1;1;9;2): *TarDuch* E3; *WróbŻołt* 118/18; *RejPs* 27v; *Tákać to widzimi łye śwyátłóć/ yáką ośwecone łą oczy Yádámá y Yewy po grzechu KromRozm I E2v; KromRozm III B8v; Ośweć nędzne oczy moye by yásnye pátrzyły/ Ná ty dziwne łpráwy twoye LubPs aa5, D; Leop Eccli 34/20; RejAp 45; Gdyż iedno tákiemu káždemu obiecał obiásnić Duchem łwoim łwiétim y ferce y oczy iego RejPos 209v, 67v, 68, 112v, 113v, 173 [2 r.] (14); WujJud 167v; BudBib Eccli 34/19; Oczy roświeca iáłné przykazánié. KochPs 27; SkarŻyw 112, 113, [236]; CzechEp 112; NiemObr 86; GrabowSet H3v; LatHar 14, 52, 92, 219, 588, 613; WujNT Eph 1/18; SkarKaz 514b; SkarKazSej 702b.*

»otworzyć (a. otwarzać) oczy; otworzonymi oczyma patrzyć; otworzyły (a. otwierają) się (a. miały, a. mogły się otworzyć) oczy; otworzone (są) oczy; otworzenie oczu« = (z)rozumieć, pozna(wa)ć, dozna(wa)ć łaski zrozumienia; *aperiuntur oculi PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (8;1;15;7;1): *OpecŻyw* [34]v, 168; *MurzNT Luc 24/31; KrowObr B4v; Leop Matth 9/30; Zátym łię oczy obiémá otworzyły/ y poználi że byli nágiemi BibRadz Gen 3/7, Gen 3/5, I 136b marg, Luc 24/31; BielKron 1v [2 r.]; RejAp 199v; nie może to być/ áby mu nie łatwiey przyłło doiść thego czego prágnie/ kiedy mu łie iáką regułką oczy otworzą GórnDworz I4; RejPos 79, 85v, 111v, 149v, 205, 206, 210; RejZwierc 199; Ałz gdy im niewola y nędzá wielka doięła: dopiero oczy ná grzech łwoy otworzyli SkarŻyw 558, 261, 567; MWilkHist Kv; ZawJeft 35; LatHar 194 [2 r.]; kiedy zupełność Pogánów do kościoła wnidzie/ tedy też włzytek ołtátek Zydów pocznie oczy otwárzać WujNT 520, Matth 9/30, Luc 24/31, s. 297.*

»otworzyć (a. otwarzać) oczy; oczy będą otworzone« [w tym: na kogo, na co a. ku czemu (6)] = zwrócić uwagę; *oculi sunt a fiunt aperti Vulg, PolAnt, aperire oculos PolAnt* [szyk zmienny] (11;5): *Otworz oczy a ogládáy ktorytz to ielť/ tzo tak okrutnie za cię cirpi OpecŻyw 131v, 131; TarDuch A2; LubPs hh3; Leop 2.Par 7/15, 2.Esdr 1/6; oczy twoie niechay będą otworzone/ ábyś włłyżał modlitwę łłubebniká twe⁸⁰ BibRadz 2.Esdr 1/6, 2.Par 7/15; Poltronni Pánowie ná nię [Koronę] oczy otworzyli/ y łnadź iuz łye iá teraz niedawno podzielili OrzRozm C3; BudBib 4.Reg 19/16, Iob 14/3, Ier 32/19, Bar 2/15[17]; SkarJedn 340; CzechEp 244; PowodPr 25.*

»otworzyć (a. otwarzać) oczy (oko) [czyje a. komu]; otworzenie oczu« = dać możliwość zrozumienia (często: spraw boskich); *aperire oculos PolAnt, Modrz* [szyk zmienny] (33;1): *OpecŻyw 169; RejPs 176v; KromRozm I B2; KromRozm II ov, f; KrowObr B4v, 220; dał ci Bóg pióro/ otworzył ci téz/ iáko widzę ná przyłzłe rzeczy/ które ná Polłkę idá/ oko OrzQuin Z3, F2, Y2v; RejAp 3, 52v, 166v; GórnDworz Ee7; RejPos 113v; RejPosRozpr b3v; BiałKaz A4v; BudNT Act 26/18; ModrzBaz 144v; SkarŻyw 25, 535; CzechEp 20, 183, 357; A kto by ielczće tey obrzydłóści Rzymłkiey nie baczył/ niechay Bogá proši/ áby mu oczy otworzył NiemObr 66, 68, 149, 165, 180; ArtKanc N4v; GrabowSet Gv; LatHar 91, 636; do ktorych [pogan] cię ia teraz pošyłam: ku otworzeniu oczu ich WujNT Act 26/18.*

»[na co] rozokiemi oczyma patrzeć« = być niechętnym (1): ná nię [prawdę] rozokoyemi oczymá pátrzáią RejWiz 96v.

»patrzyć (a. patrzeć, a. przypatrzeć się) oczyma sw(oj)emi; pórzry oko« = pomyśleć o czymś (3;1): *Pátrzayże teraz oczymá łwemi/ wiele Pan nád tákiemi mieyfcy wypełnił dekretów łwoich*

RejAp 20; *RejPos* 247; *CzechEp* 308; Bo té nálezé poštáwy [...] by w klatki wáádzoné. Któré/ by kto otworzył/ á oštrowidnémi Chćiał lie mocno przypátrzyć oczymá fwoiémi/ Wárftát wšytkich bolešći [...] Obaczyłby *GosłCast* 66.

»patrzyć oczyma swymi« = szukać (1): Pátrzy oczymá fwymi człeká vbogyego/ Iákoby go pochłanáł [!] *LubPs* C2v.

»patrzyć (a. przypatrzeć się, a. patrzeć, a. upatrować), wejrzyć, widzieć, obaczyć, oglądać oczyma (okiem) dusznemi itp.« [sg (1)] = *mentis oculis contueri, animo intueri* *Modrz* [szyk zmienny] (13:3:3:1:1): Patrz tu okie^m ferdeczny^m/ iako lie tam na oné górze korzy przed oytcem fwym niebiełkim *OpecŻyw* 53v; *KrowObr* 57, 108, 113v, 196v; *RejAp* 47; *GórnDworz* Mm5; ábychmy lie práwie oczymá dułznemi mogli przypátrzyć fwiętemu Boštwu twemu *RejPos* 336v, 43v, 55v, 68, 90, 209 *marg*, 211, 211v; *KuczbKat* 80; *ModrzBaz* 6, 8; *SkarŻyw* 91; ábyfmy y my támże w niebie oczymá wnątrznemi/ tegoż páná [...] vpátrowáli *CzechEp* 330; *NiemObr* 92.

»oczy podać [w co]« = pomyśleć o czymś, wspomnieć (1): ktoby oczy podał ielcze w głębszé látá/ Przodkóm nálezym wielka część hołdowála šwiátá. *KochCz* A3v.

»podnieść oczy; oczy podniesione są [ku komu, ku czemu a. w co]« = myśleć o kimś a. o czymś znajdującym się wysoko (2;1): Pánie ktory miełfkalz w wieku/ kthorego oczy podniešione fá ku wierzchnim rzeczám [cuius oculi elevati in superna] *Leop* 4.*Esdr* 8/20; *RejPos* 202, 202v.

»oczy przedrzeć (a. rozedrzeć, [a. rozdzierać]), [wytrzeszczać] [na kogo, na co]« = zwrócić niezyczliwą uwagę [szyk zmienny] (3): *RejZwierc* 57; *KochPs* 22; ná cudze wyštępki názbyt przedarli oczy [in aliorum erratis sunt nimium oculati]: á ná fwe by namniey. *ModrzBaz* 140v; [Odwroćiwšy fię od šwiętych/ wytrzelzczelišćie oczy ná Zakony mnichów *ŁaszczOkulary* C4v, C4].

»[co] przejrzyć okiem« = przemyśleć coś (1): Co kiedyby ty przeyrzał okiem fwoim/ Frymárczyłby fye džiš ná fwóy ftan zmoim. *ZawJeft* 26.

»przed oczy sobie (a. swe, a. nasze) przekładać (a. kłaść, a. zakładać), stawi(a)ć (a. postawić), przełożyć (a. położyć), przywodzić; na oczy sobie kłaść; przed oczyma swema (a. serca swego) kłaść, położyć« = rozmyślać o czymś, rozważać; przypominać sobie; interesować się; *accipere ante oculos* *Vulg*, *PolAnt*; *proponere ante oculos* *Vulg* [szyk zmienny] (17:5:2:1;1:1:1): Nigdy nie kładł miły panie przed oczyma mema rzeczy nie šprawiedliwey *WróbŻołt* 100/3; *LubPs* K, R5, X2v, ccv *marg*, dd; *Leop Ps* 100/3, 3.*Mach* 4/4; *BibRadz* 2.*Mach* 8/17; *HistRzym* 53v; ktorą [ofiárę *Chrystusa*] gdy my w fercu fwoim rołczytawamy/ á przed oczy fwe iá šobie przekładamy *RejPos* 87v, 41, 87v, 190, 245, 247, 305, 328v; *KuczbKat* 419; *RejZwierc* 143v, 204; *SkarŻyw* A4v; Kładźćie šobie przed oczy/ [...] co zá ftan wálz [będzie]/ gdy lie temu okrutnikowi doštániećie. *OrzJan* 18, 22; *LatHar* 135, 670; *WujNT* 688; *GosłCast* 10.

»przypatrować się (a. patrzyć, a. patrzeć), oglądać, widzieć cielesnym(i) oczyma (okiem); oko cielesne upatrzeć może« = kierować się rozumem w oparciu o doświadczenie zmysłowe [szyk zmienny] (11:3:2;3): *BielKron* 133v; iáko šády Pánłkie bárzo trudne fá ku wyrozumieniu/ kto lie ná nie tylko ciełfnemi oczymá przypáthrowác będzie. *RejAp* 130v, 12v, 128 [2 r.]; *GórnDworz* Mm4v; *RejPos* 130v, 131, 182, 207, 207v (8); *WujJudConf* 138v; *CzechRozm* 39, 185 [2 r.], **.

»inszymi oczyma się przypatrzeć« = *zmienić dotychczasowy pogląd na jakąś sprawę (1)*: niech się też inszymi oczyma/ niż do tych części czynił/ sprawie swej lepiej przypatrz *CzechEp* 98.

»przyć, toczyć się przed oczy; na oczy przychodzić« = *przypominać się [szyk zmienny] (2;1;1)*: O czym nie potrzebą dawnych przykładów sięgając/ gdy teraznieyfych bardzo wyle na oczy mi przychodzi *GliczKsiąz* B7; *RejZwierc* 41v; gdy mi się przed oczy/ Niewymowna łalka/ y twa dobroć toczy. *GrabowSet* O3; *LatHar* 142.

»sobie przed oczy przytaczać; [komu] przed oczy się przytaczać« = *nasuwać (się jako) przedmiot rozmyślań (1;1)*: Iaka się nam w tym Pfalmie sprawa przed oczy przytacza. *LubPs* R4v marg, V v marg.

»rzucić okiem [gdzie]« = *pomyśleć a czymś (1)*: Rzuciwszy [!] okiem przed się a potem zaś zalię [tj. w przyszłość i w przeszłość]/ Obaczył co za ludzie naitali w tym części. *CzahTr* D.

»skłaniać (a. skłonić) oczy (oko); nakłonić oczu; oczy skłoniły się [na co, a. do czego, a. ku czemu, a. za kim]« = *zwracać (a. zwrócić) uwagę; skłaniać (a. skłonić) się ku czemuś; oculi ad aliquid Vulg [szyk zmienny] (5;1;1)*: *WróbŻółt* Z6v; Aby nie kłaniał oczu swoich na niesprawiedliwość *LubPs* X2v marg; *Leop Ier* 22/17; Nie patrzy on na dzielność wyprawnych koni/ Ani oka za chypkim źermierzem kłoni. *KochPs* 213, 59, 135; *LatHar* 153.

»oczy skłonić ku ziemi, spuścić na ziemię« = *myśleć o sprawach doczesnych (1;1)*: *WróbŻółt* 16/11; oczy swe wdali a spuścili na ziemię [oculos suos statuerunt declinare in terram]. *Leop Ps* 16/11.

»oczy spuścić [z czego]; [co] z oczu spuścić« = *przestać o czymś myśleć, pamiętać (1;1)*: *CzechEp* 87; mam na dobrej pieczy y baczeniu W.M. zachowałe y ftarodawne przyacieltwo/ ani go z oczu y z fercą [...] chcę spuścić. *WerKaz* 276.

»przed oczyma (okiem), w oczu (oczach) sta(ną)ć« = *być przedmiotem myśli, wspomnień; [esse] animo infixum Mącz [szyk zmienny] (8;2)*: *MurzHist* L2; *Mącz* 126d; iż zawždy krzywdą jego tuż wtawicznie stoi v progu jego/ a przed oczyma jego. *RejPos* 252, 315v; *WisznTr* 19; Myśląc komubym pod rozładek ostry/ Miał dać tę sprawę/ [...] Tyś przed inszemi [...] W oczu mych ftanał *ZawJeft* 3; *GrabowSet* Cv, C3; *OrzJan* 35; *KlonWor* 37.

»zwierciadło przed oczy stawiać« = *dawać możliwość znalezienia podobieństw (1)*: Káždemu wdzięcznym być vpominkiem Chce moy POTROYNY. gdyż nie przymawia, Iedno zwierciadło przed oczy ftawia. *CiekPotr* ?(2v.

»przed oczyma się świecić; w oczu bliszcząć« = *być przedmiotem myśli, wspomnień (1;1)*: cnotliwemu zawždy iako iafna świeca przed oczyma się świeci *RejZwierc* 100; *WysKaz* 11.

»przed oczyma, w oczu tkiwić« = *być przedmiotem uwagi, pamiętania (1;1)*: Non videmus manticae quod in tergo est [...]/ Cudze wyftępy nam w oczu tkwią, a swoymy nad zádkiem powiesili. *Mącz* 208c; *RejPos* 285.

»[na kogo a. za czym] oczy udać« = *zająć się; zwrócić uwagę [szyk zmienny] (2)*: Boć za zyemskymi sprawami oczy swe wdali. *LubPs* D4, S5 marg.

»przed oko [czyje] wchodzić, wynikać« = *stawać się przedmiotem uwagi [szyk zmienny] (1;1)*: myśli/ co powftaię W fercu mym/ przed twe oko wynikaia. *GrabowSet* Sv, N2v.

»[jakim(i)] oczyma (okiem) wej(ź)rzeć (a. pojrzyć), przypatrzeć (a. dopatrzeć) się« [w tym: jasnymi (3), zdrowym (2), nielipkimi, ostremi, pilnym, prawym, rozumnym, subtylnym] = *zastanowić się,*

przemysleć (8:3): á też to znąc kto fie iedno temu iálnemi oczymá przypátrzyć będzie chciał. *RejAp* 10v, 106v, 148v; *GórnDworz* X6, Hh5; *RejZwierc* 184v; *CzechRozm* 197v; gdyby drudzy oftremi oczymá/ ná nálze vpadki chcieli poyrzeć [*acucioribus oculis lapsus nostros contueri vellent*]/ [...] *ModrzBaz* 66; *CzechEp* 186, 369; Gdy człowiek weyźrzy w to rozumnym okiem/ Strách y pomyslić o morzu głębokiem *KlonFlis* C2v.

bibl. »oczyma nie widzieć (*a.* oglądać, *a.* ujrzyć), uszyma nie słyszeć, sercem nie (z)rozumieć« = *ne ... videre (in) oculis (suis) et (in) auribus (suis) audire et corde (suo) intelligere Vulg, PolAnt* (7): *Leop Matth* 13/15; *BibRadz Is* 6/10; *BiałKat* 113v; *BudNT Act* 28/27; Abowiem zátyło ferce ludu tego [...] y zámrużáli oczy fwe: áby fnać oczymá nie widzieli/ á wśzymá nie fłyżzeli/ y ferce nie zrozumieli *WujNT Act* 28/27, *Matth* 13/15, s. 139.

»[co] widzieć przed oczyma« = *doznawać* (1): iedno poty poki ftrách przed oczymá fwemi widzieli wćiekáli fie kniemu *RejPs* 115v.

»[kogo] widzieć przed oczyma« = *móc czerpać z czyichś nauk* (1): ktorzy thy Proroki twoie wftáwicznie widzimy przed oczymá fwemi/ ácz ich oczywficie nie widzimy/ ále głofy oney ich woley [...] wftáwicznie brzmią w wśzoch nálznych *RejPos* 321.

»wiercieć się, latać, parać się, wić się przed oczyma; wić się na oczu« = *być przedmiotem myśli, pamiętania, wyobraźni, doznań; ante oculos versari Mącz [szyk zmienny]* (3:1:1:1;1): wyftępek moy wftáwicznie fie wierci przed oczymá moiemi. *RejPs* 76v, 25; *Mącz* 486b, 488b; *RejAp* 161; *ModrzBaz* 69; Smierć przed oczymá lata *KochPs* 80.

»oczy wlepić [w co]« = *zacząć myśleć o czymś* (1): Gdy oczy fwe z wyfoká fpuściwfzy/ á w głębokość ie ziemią wlepiwfzy/ do rzeczy fię w ziemi będących [...] przywiewzią. *CzechEp* 87.

»oczy duszne wylupować« (1): Bo tem fpofohem zwykł karać niezbożné i odrzuconé ludzie/ zátwardzaiąc ie i oczy iem dułzné wylupuiąc *MurzHist* Pv.

»wziąć, brać przed oczy [kogo, co]« = *pomyśleć, zastanowić się, uwzględnić; ponere coram oculis PolAnt [szyk zmienny]* (7:6): *RejRozpr* F; Co s tey piołneczki fłufznye przed oczy fwe brać mamy. *LubPs* O2v marg; *BibRadz* *3v [2 r.], *Ps* 100/3; *BielKron* 68v; weźmi przed oczy fwe ty frogości ktore tám [...] nád niewiernemi okázowác fie będą *RejPos* 6, 250, 313; *RejZwierc* [78²]; *MycPrz* I Bv; *ZapKościer* 1583/54; *SiebRozmyśl* [A3].

»oczy [komu] zabawiac [czym]« = *powodować doznanie czegoś* (1): Twe przykazanie oczy nam zábawia Wdzięczną rádością *SzarzRyt* A3v.

»(za)ćmić (*a.* zaciemnić) oczy; oczy się (za)ćmią; zaciemione (*a.* zaciemnione) (są) oczy (oko)« [*sg* (1)] = *odebrać zdolność rozumienia; obscurantur oculi Vulg [szyk zmienny]* (4;2;12): *RejPs* 27v, 66v; *KromRozm III* B5; Głowá v mnie ieft wátła y zaciemione oko. *Prot* B3; *RejAp* 52v; *RejPos* 185v, 196v, 209, 210, 284 (9); do vznánia prawdy oczy fię ćmią *SkarJedn* 357; *SkarŻyw* 384; Strzedz fie żeby oczu nie zacięły błędy *WisznTr* 32; *WujNT Rom* 11/10.

»zaciemnić oczy« = *nie chcieć rozumieć* (1): ktorzy zacięwfły oczy fwoie nic o bogu niepomnią *RejPs* 139.

»zakryć od oczu« = *przestać zwracać uwagę* (1): zákrywfły [!] od oczu twoich wyftępek ludu twoiego raczyłeś ná ftronę zgromádzić od nich rozgniewánie twoie. *RejPs* 126.

»zakrywać, zakryty (a. skryty) od oczu; zakrywać (a. skryć się), zakryto(-e) jest przed oczami; oku skryć się« = *czynić niezrozumiałym, nieznanym, zapomnianym; ująć uwadze; abscondi(tus) ab oculis Vulg, PolAnt; non esse oculatum Vulg; abscondere se ab oculis PolAnt [szyk zmienny] (2:8;2:3;1): KromRozm II o; Leop Is 65/16, Ier 16/17; Zawszy przed nim są iawne drogi ich/ a nie są zakryte przed oczyma jego BibRadz Eccli 17/13, Iob 28/21, BibRadz Is 65/16; Iako y s thym Nykodemem nie mowil iedno w przypowieściach/ część iemu dawał znać/ [...] a część zakrywa od oczu ich RejPos 152, 195, 196v, 271, 321, 338; CzechEp 16; NiemObr 97; Nic się oku nie skryje władncemu w niebie. GrabowSet Ev; WujNT Luc 19/42.*

[»oczy zamrożywszy« = *bez zastanowienia*: Zwykli królowie [...] wiele rzeczy dawać oczy zamrożywszy. SenekaGórń 221.]

»oczy zamrużyć (a. zamrużać), zawrzeć (a. zawierać), zamknąć« [w tym: *na co (1)*] = *nie chcieć rozumieć, wiedzieć; oculos comprimere PolAnt, Vulg; oculos claudere Vulg [szyk zmienny] (7:2:1):* oczy fwe zawarli: aby kiedy y oczyma niewidzieli/ y wśfyma niesfłfeli/ y sercem niezrozumieli Leop Matth 13/15; BudNT Act 28/27; iedno iż ślepi są/ ktorzy [...] na świecę na lichtarzu wśytkim świecą [tj. Kościół] oczy zamrużają? WujNT 21, Matth 13/15, s. 56 [3 r.], 139, Act 28/27; SkarKaz 82a.

»[komu] oczy zapluskać« = *odebrać rozsądek, możliwość rozumienia (1)*: *takci bārzo ten Luter nieczyfły oczy zapluskał/ [...] iż się się oszukac dał? SkarŻyw 520.*

»oczy (oko) [czyje a. komu] zasłonić (a. zasłaniać), zakryć; oko zasłonięte; zasłona na oczu« = *odebrać możliwość rozumienia (zwykle: spraw boskich) [szyk zmienny] (10:1;1;1):* ktohrych [!] otzy Antykryfł zakrył tymi Málfkary y pftrocinami/ iż prawdy Bożey poznać przed nimi niemożecie. KrowObr 107v, 1v, 55, 131, 179, 182, 216v; ktoremi [fałszywymi powieściami] obłudny świat a on chytry zwodnik narodu tego nędznego ludzkiego/ zawszy mieli zafłaniac ty omylne oczy nalsze RejPos 241v, 261v, 321; BielSjem 10; WujNT 393; aby nam zaflona na oczu w zakonie iego nie była SkarKaz 82b.

»(za)ślepić oczy (a. doślepić oczu); zaślepione (a. (d)oslepione), ślepe oczy; ślepotą (a. doślepienie) oczu« = *odebrać możliwość rozumienia (zwykle: spraw boskich); oszukać; excaecare oculos Vulg, PolAnt; oculos claudere PolAnt; obcaecare oculos Vulg [szyk zmienny] (62;32:6;2): RejPs 101; RejKup p5v, r8; Iako chytrze fwyat obłudny zaflepya oczy ludzkie/ aby odstapili od woley Bożey LubPs aa6v marg; GroicPorz bv, pp2v; RejWiz 174v, 180; Vpominki y dary/ zaflepią oczy fędziam Leop Eccli 20/31; BibRadz Is 6/10; BielKron 45; gdyż takowym omylnikom Pan owfzem obiecował zawszy doflepić oczu ich RejAp 43v, AA3v, 5, 24 [2 r.], 40v, 44v (14); HistRzym 3v; gdyż nam thy frogie bierzma zaflepiły oczy nalsze RejPos 173; A flepota takich oczu niškąd inąd nie przypada człowiekowi kádemu/ iedno z bępieczeńftwa grzechu iego RejPos 204, 3, 43v, 54v, 64 [2 r.], 67 [2 r.] (56); RejZwierc 63, 70, 190, [193]v, 248v, 259v, 261v; BudBib Deut 16/19; BudNT Ioann 12/40; SkarJedn 329; SkarŻyw 566; NiemObr 91; Bo w rozeznaniu ludzie ślepe mają oczy. PudlFr 76; Phil H4; KolakSzczęśl B; RybGęśli B3v; WujNT Ioann 12/40, 1.Ioann 2/11; SkarKaz 205a; KlonWor 50.*

»zaślepić oczy swoje« = *nie chcieć wiedzieć (1)*: *Czemuż tak zaflepił oczy fwoie/ iż nie widzisz tych Lázarzow leżących przed drzwiami twemi? RejPos 163.*

»być zatajon od [czyich] oczu« = *nie być wiadomym (1)*: áni złość ich zátáioná ieft od moich oczu [est abscondita ... a conspectu oculorum]. *BibRadz Ier* 16/17.

»zatkać oczy [czyje]« = *odebrać możliwość rozumienia spraw boskich (1)*: Bo pokrył was Iehowá duchem ínu twárdego/ y zátkał oczy wálze [clausit oculos vestros] *BudBib Is* 29/10.

»oczy zatykać« = *nie chciał rozumieć (1)*: ma go [ojciec syna] ták wypráwić á nágotowác/ yákoby dobrze przyyęty był/ á tho nye żadnym vbyorem/ [...] ále dobrym á bogoboynym wychowányem á ćwiczenyem/ w rzeczách tych [...] ná ktoreby y Bog rad pátrzał/ y íam ínich myedzy ludzmi oczu íwych íoby nye zátykał. *GliczKsiąż* E8.

»oczy [czyje] zawrzeć, zatwarzać« = *odebrać możliwość rozumienia spraw boskich [szyk zmienny] (1:1)*: iefzcze zátwarza oczy y wízy ich/ íz íáko ílepi á głufzy nic o nim rozumieć nie mogą. *RejPos* [278]; *BiałKat* 113v.

»z oczu zejść, schodzić« = *zostać zapomnianym; ab oculis abesse Mącz [szyk zmienny] (1:1)*: Mącz 429c; niech nie íchodzą z oczu twych blizny ran iego ná wieki *LatHar* 271.

»z oczu łuskę zjąć, zedrzeć; odpadną łuski z oczu« = *dać łaskę zrozumienia swego błędu i poznania prawdy (1:1;1)*: Rátz Pánie Wízechmogący z otzu łuskę zedrzeć ludu temu áby kiedy przeyrzał y ná wieki niezginął *KrowObr* 199v, 107v; *RejPos* 286.

Wyrażenia: »oczy (oko) cielesne, mięsne« [szyk 15:13] (27:1): *KrowObr* 114, 196v; że zá thą ípráwą w wierze nie będzie iuż żadnego MYSTERIVM trzebá/ íedno rozumu potrzeb íámego będzie/ á oczu y wízu mięsnych *SarnUzn* H5; Cieleífnemu oku dziwnie íie wízitko widzi. *RejAp* 176v marg, Dd3, 47; *RejPos* 28, 207; *LatHar* 219. Cf »przypatrować się cielesnymi oczyma«.

»czułe [= czujne] oko« (1): ízby on ímok ítáry/ Co/ czułym okiem/ záfwe pieczołuie/ [...] Prozno złoíny prácowáł *GrabowSet* I3.

»oczy (oko) duszne (a. duchowne), dusze« [szyk 24:2] (16:10): *OpecŻyw* [34]v; *KrowObr* 57, 196v; *RejAp* 47; *GórnDworz* Mm5; íz ni w czym ínżym nádzieíá twoiá/ íedno gdy oczy duíze twoiey poznáią tego to zbáwicielá íwego. *RejPos* 58; ácz tego oczymá cieleífnemi doíładz ábo widzieć nie możemy/ ále oczymá duíznemi á wíará tego doílegác mamy. *RejPos* 130v, 55v, 58, 68, 79, [105]v (15); *WujJud* 167v; *SkarŻyw* 91; *LatHar* 14; *PowodPr* 25. Cf »oko duszne bielmem zachodzi«, »oczy duszne wyłupować«, »zácínione oczy dusze«.

»oko czyste, jasne« [szyk 2:2] (2:2): íáko trzebá oká czyítego temu/ który by chćiał Królestwo Bożé dobrze poznác *OrzQuin* F; *RejZwierc* 182, 191; *ArtKanc* L10v.

»oczy ludzkie« = *hominum oculi Modrz [szyk 15:1] (16)*: *RejPs* 174; Nye rácz wżdy ich [tj. pogaństwo] zábiyác do końcá moy Pánye/ [...] Lecz ye róíprofz mocą twą á rácz ye potrwóżyć/ Ná przykád oczom ludzkyem rácz ye tu poíożyć. *LubPs* O4v, aa6v marg; *BibRadz* *2; niechay będzie chocia náder dobrze/ íednák ludzkim oczom w ímák to nie poydzie. *GórnDworz* E5, E8v; *HistLan* ktv, B2; *ModrzBaz* 69; *SkarŻyw* 100, 212; *NiemObr* 97; *KołakSzczęśl* Dv; *Phil* H4; *WujNT* 669, 790.

»oko niewidome« = *niezrozumienie spraw boskich (1)*: Byś mi oczýścił oko niewidome/ A światło dáł znác/ twym wiernym wiadome. *GrabowSet* N3.

»oko opatrowania« (1): ACz z powinności Królewskiej łczodroblności/ ku wżytkich poddanych pożytku y rozmnożeniu/ okiem opátrowánia mamy pilność czynić [*oculo considerationis intendere debeamus JanStat 112*] *SarnStat 82*. Cf też »oko opatrności mieć«.

»oko ostre« [szyk 1:1] (2): *OrzQuin F*; Ná te łłowá rozmyślác łię począł: á ostre oko ná dobrá ráde máiac/ rychło przyzwolił/ áby łię dołkonáłości żywotá Chrześciánłkiego chwycił *SkarŻyw 353*.

»pilne oko« [szyk 16:1] (17): *GliczKsiąż L5v*; *KochSat A4*; *Prot A2v*; ábyś pilnym okiem weźrzał ná łpráwy Náтуры *GórnDworz X6, K, Mv*; *RejZwierc 49v, 133v*; Stephan Woiewodá Wołofki máiac ná Albrichtowo przedłiewzięcie [...] pilne oko/ [...] począł tym wiecey być ostroźnieyłzym *StryjKron 672, 732*; *KochPhaen 20*; *KochPieś 35*; *GórnRozm I3v*; *OrzJan 107*; *LatHar 73*; *SarnStat 410*; *VotSzl A2v*.

»oko przezroczyte« = *bystry umysł* (1): O moy miły brácie tocieś czyłtego oká przeźroczyłtego *RejZwierc 191*.

»oczy (oko) serdeczne, serca« = *animus, mentis oculi Modrz* [szyk *cum ai 8:6*] (14:7): *OpecŻyw 53, 131*; *KrowObr 108, 113v*; *HistRzym 53v*; *RejPos 43v, 90, 202, 202v, [203]v marg*; *WujJud 167v*; *ModrzBaz 5v, 8*; *GrabowSet Q*; To co po niey [*epistole*] śpiewáią [...] łtáwi oczóm łercá twego potężne łkrułzenie opoczyłtych łerc Zydow bezboźnych *LatHar 79, 91, 135, 636*; *WujNT Aaaaaa3*; day mi ták vniżone łerdeczne oczy/ żebych łię tego niebá włtydźił *SkarKaz 353a*. Cf »źrzenica oczu serdecznych«.

»tępe oko« = *niemożność rozumienia spraw boskich* [szyk 1:1] (2): W Kapłániéh Vrzędnych/ tych rzeczy wykłády łchowáné łą. [...] krótká rękę/ y tępe oko ty ná to małz. *OrzQuin F4v, Fv*.

»oczy (oko) umysłu (a. smysłu), myśli, [rozumu, rozumne]« (5:1): *PatKaz III 145v*; *RejPs 176v*; bo iż z głupłthwá włzythki niepráwości rołthą/ ielli pirwey nie wypurguie człowiek oczu vmyłłu łwego *GórnDworz A2v*; *RejPos 58*; *CzechEp 20*; *NiemObr 86*; [ktorzy zámrużywłzy oczy rozumu łwego łádáiáko czytáli. *CerGór 77, 70*].

»oczy (we)wnętrzne« [szyk 3:2] (5): *OpecŻyw 25*; *CzechEp 330*; wnątrznymi oczymá vpátruiemy ty rzeczy/ ktore [...] włzytko wyrozumienie człowiecze przechodzą. *NiemObr 92*; *LatHar 14, 670*.

»oczy (oko) wiary« (3): że my początek/ vrzędy/ y godności Kościołá/ nie rozumem ludzkim poznawamy/ ále oczymá wiary widzimy. *KuczbKat 80*; *LatHar 14*. Cf »oko wiary patrzy«.

»oczy wytrzeszczone« (1): Niechże lud łcebietliwy oczy wytrzęłczoné Obráca ná w márnościách rzeczy ółádzoné *GosłCast 10*.

»zámione oczy dusze« (1): pewnie wiedz iż będą ółwiecone ony zámione oczy dułze twoiey *RejPos 69*.

»oczy ząwściągnione« = *niemożność rozumienia spraw boskich* [szyk 1:1] (2): rácz ółwiecić z miłofierdzya łwego łwiętego/ ty ząwściągnione niewiárą y grzechem oczy náłze *RejPos 113v, 113v*.

»źrzenica oczu sedecznych« (1): Ták ia źrzenicą oczu mych łerdecznych/ Ku tobie obroconych/ [...] Dułżę bym cięłzył *GrabowSet Q*.

Szeregi: »i oko i baczenie« (1): iż Vrodzoność twą znam miedzy włzytkiemi łtany iáłnego á przełtronego y oká y baczenia *RejZwierc 182*.

»oczy, (i) myśl(i)« [szyk 2:1] (3): *RejPos* 173; K tobie myśli mé wzdycháią/ Ciebie oczy mé łzukáią. *KochPs* 37; niechcę tu oczu y myfli twoiey/ tych rzeczy powtarzaniem y wykładem zábáwiác. *LatHar* 381.

»oczy i (to jest) rozum« [szyk 2:2] (4): który [Stary Zakon] do końcá zákryty był od oczu/ to yeft/ rozumow ludzkich *KromRozm II* o; *RejAp* 5; iáko thym niewiernikom zállepił y rozum y oczy *RejPos* 233, 191v.

»oczy i (a) serce« = *oculi et cor Vulg* [szyk 6:2] (8): *Leop* 2.Par 7/16; *RejPos* 197, 209v, 284, 285v; iáko Páweł ziąwłzy zálłone Moyżeszowę z fercá y z oczu ich. [...] náwrocił ich do Páfterzá y Krolá ich Dawidá. *CzechRozm* 68; *SkarŻyw* 112; *WerKaz* 276.

»oczy (oko), (i, a) uszy (ucho)« = *oculi et aures Vulg*, *PolAnt* [szyk 12:10] (22): *WróbŻołt* 91/12; *KromRozm III* B5; *KrowObr* B4v; *Leop* 2.Par 7/15, 2.Esdr 1/6; *BibRadz Is* 6/10; iedno iż łá zállepione oczy y vłzy twoie/ iż ani o tym łyłzeć áni rozumieć nie możelz *RejPos* [292]v, 197, 206, 207 [2 r.], 210, 218v (13); *WujJud* 167v; RAcz otworzyć/ Pánie Iezu Chryłte/ vłzy y oczy fercá mego/ ábym łłuchał náuki twoiey/ y wyrozumiał iá *LatHar* 91, 636.

Wyrażenia przyimkowe: »przed oczyma (okiem) [w tym: czyimi (84)], przed oblicznością oczu [czyich]« [sg (4)] = *wskazuje na nosiciela sądu lub stosunku uczuciowego: według kogo, u kogo; in oculis PolAnt, Vulg; in conspectu oculorum, ante oculos Vulg; coram oculis PolAnt (85:2): OpecŻyw* 179; *RejPs* 147v, 171v; *WróbŻołt* 100/7; *MurzNT Matth* 21/42; *LubPs* Ev, Q4v; iż łami przed otrzymá náłzymi bárzo łię łobie podobamy *KrowObr* 189v; *RejWiz* 95; który niepráwe rzeczy mawia/ niebył wzdzięczén przed oblicznością oczu moich. *Leop Ps* 100/7, 1.Reg 20/3, 29, 25/8, 2.Reg 15/25, 2.Par 36/12 (16); tedy włzytki iego [ludu] ofiáry były obrzydłe/ a iáko plugáłthwo łprołne przed oczymá iego [Boga] *BibRadz I* 381b marg, *Deut* 9/18, 13/18, *Iudic* 2/11, 1.Reg 1/18, *Ps* 115/15 (13); Noe łáłkę Páńłką náłazł przed oczymá *BielKron* 4v, 30, 49v, 53, 62v, 115 [2 r.]; *RejAp* 132v; boł iełł iáko nędzny robaczek á nikczemne ździebłko przed oczymá iego. *RejPos* 46v, 46, 54, 71, 102, 104 (16); *RejZwierc* 175v, 258 [2 r.]; niech droga będzie dułzá moiá przed oczymá twemá. *BudBib* 4.Reg 1/14, *Ex* 11/3, 24/17, *Deut* 12/8, 2.Reg 10/3, 4.Reg 1/13 (13); *CzechRozm* 211v; *SkarJedn* 330; *KochPs* 108; *WerGośc* 203; Sćiefzki twoie przed iego okiem rozważone *GrabowSet* D4v, N3, N3v; *WujNT* 669; *SkarKaz* 350b.

»w oczu (oczach) [czyich]« = *wskazuje na nosiciela sądu lub stosunku uczuciowego: według kogo, w kogo; in oculis Vulg, PolAnt (66): RejPs* 174; *KromRozm I* N4v; *MurzNT* 98v marg; *LubPs* aa3v; iáko obcego mię łobie mieli/ y byłem w oczu ich iákoby pielgrzym. *Leop Iob* 19/15; *BibRadz Prov* 26/12; *OrzQuin* K3; *SarnUzn* C5; *RejPos* 190; iáko to czynić zwykły nikczemne ptałżetá/ Acz w oczoch ludzkich brzydkie ony bocianiętá. *HistLan* B2; łpodobáłá łię tá rzecz w oczu moich *BudBib Deut* 1/23; vczyniłz mu/ co łię tobie zda dobrego, (marg) Wł. co dobrego w oczu twych. [...] (–) *BudBib* 2.Reg 19/37, *Gen* 6/8, 18/3, 29/20, 32/5, 47/25 (29); *CzechRozm* 140v; *SkarJedn* 313; *KochPs* 131, 160; ktorzy łię w oczách ludzkich wzgárdzonymi być nie łromáią. *SkarŻyw* 212, 112, 212, 285, 391, 589; *CzechEp* 285; iż nie w wielkiej wadze/ y miłości/ pobożni ludzie/ w oczu te⁸⁰ łwiátá być mieli *NiemObr* 13; *KochFr* 18, 42, 103; *ReszPrz* 100; *KochPieś* 9; *ZawJeft* 45; *KochFrag* 27; *WujNT Matth* 21/42, *Mar* 12/11, s. 237, 790; *PowodPr* 14; *SkarKaz* 83b; *SkarKazSej* 658a, 686a.

W przen (1) :

Wyrażenie: »oczy sowie« (1): Ci ludzie z rozumem swoim do tajemnic Bożych idą/ y przeto ślepemi y głupimi zoftają. światłość [!] nieprzytępna oczy ich łowi ślepi. *SkarKaz* 205a.

i. *O stosunku do kogoś; w zależności od kontekstu: opieka, łaska lub niełaska (najczęściej o Bogu względem ludzi) (157) :* iako ieft sprawiedliwe nád káżdym święthe oko iego *RejZwierc* 204.

Frazy: »oczy się ciągną [ku komu]« (1): Oczy moię (zawždy sie ciągnęli) ku wiernym ziemie [oculi mei ad fideles terrae] *Leop Ps* 100/6.

»oko (oczy) (jest, są), stoi [nad kim a. na kogo, a. „tam”]« [w tym: pilne (2), łaskawe (1)] = sunt oculi super aliquem *PolAnt*, *Vulg* [szyk zmienny] (19:2): *LubPs* I2, I4v marg; gdzye prawdziwa chwałá/ tám też oko iego/ A gdzye prawdy nie sftawa/ záprzał sie káżdego. *RejZwierc* 108; *BibRadz* 2.Par 7/16, *Ps* 33/16; nád którym [miastem Jeruzalem] było wftawicznie święte oko iego *RejAp* 24v, 20, 26v, 41; ktorego on opiekálnikiem á obrońcą ieft/ á thuż nád káżdym wftawicznie łtoi oko święte iego. *RejPos* 192, 144, 243v, [279]v, 321v, Ooo3; *RejZwierc* 42v, 173v; *KochPs* 46 [2 r.]; *KołakSzczęśl* C; *WujNT* 1.Petr 3/12.

»oko (oczy) patrzy (a. patrzą), ogląda, pojrzy, mają wzgląd [na kogo, na co]« = oculi in a. super aliquem *Vulg* [szyk zmienny] (9:1:1:1): Oculi eius pauperem respiciunt [...]. Oczy iego mają wzgląd na vbogiego *WróbŻołt* 10/5; *LubPs* I; *Leop Eccli* 34/15, 19; *RejAp* 30; *RejPos* 78v [2 r.], 200v, 227; że owo był tak święty á pobożny człowiek/ [...] á pilnie nań pátrzyło oko Páńskie. *RejZwierc* 175v, 175v, 176.

»oko pilnuie [kogo]« (1): Iedno tylko łámo oko iego pilnuie á ftrzeże tych którzy spoczwiwością chwałá ymię iego *RejPs* 48v.

»oczy są skłonne [ku komu]« (1): Oculi mei ad fideles terrae, [...] oczy moie były skłonne ku wiernym *WróbŻołt* 100/6.

Zwroty: »baczyć przed oczyma« (1): Bo obiecuię pan roftropnem vczynić káżdego/ á pilnie go baczyć przed oczymá łwemi *RejPs* 46v.

»(być) przed oczyma, na oku« (2:1): niechay będę zawždy/ ná twym oku *GrabowSet* I3v, D4; przed twemi oczymá y lewy y práwy. *SzarzRyt* B3.

»kryć oko [przed kim]« (1): Ty Pánie [...] Nie kryi oká przedemną *GrabowSet* B4.

»oko mie(wa)ć [nad kim a. na kogo]« (2): iako Pan dziwnie oko łwe zawždy miał nád ludźmi takich wiekow/ którzy łzedziwość łwą łtáteczenie połthánowioną zawždy okázoli [!] przed świętym máyełtatem iego. *RejZwierc* 125v; *SiebRozmyśl* [A4].

»mieć na się oko miłościwe« (1): vpadł w on grzech wftnego záprzenia. w którym miał ná łię oko miłościwe Zbáwicielá łwego. *SkarŻyw* 598.

»oczy (oko) obrocić (a. nawrocić); będą oczy obrocone« [w tym: k(u) komu a. na kogo a. na co (13); łaskawe (2), miłosierne (2), miłosierdzia (2)] [szyk zmienny] (13:2): iednácško náłła/ ony twoie miłosierné oczy k nám obroci *OpecŻyw* 190v, 20; *PatKaz* I 18; *MurzHist* F4; *BielKron* 77v; *RejPos* 257v; *SkarJedn* 386; *ArtKanc* R16v; *KmitaPsal* A5v; *GrabowSet* C4v, D2v, F3; *LatHar* 482; *SkarKaz* 633b; Oczy łwe święte gdy ku mnie náwrociłz/ Włzyftko niełzczeście [...] łkrociłz. *CzahTr* B3v.

»[czyje (= boskie)] oczy [k komu] obrocić« = zjednać komus łaskę bożą (1): ciebie pośrednika y iednaćá prośimy/ áby [...] Oycá twego oczy k nam [...] obrocił. *ArtKanc* D4v.

»od oczu swych odrzucać« (1): od oczu íwých fwiętych odrzucałz káżdego/ A nie dopuśczałz przed łobą miełzkáć wżetecznego. *LubPs* B4.

»odwrocić (a. odwracać, a. obrocić) oczy (oko); oko się odwraca; oczy odwrocone« [w tym: od kogo (6), na co (1)] = *avertere oculos Vulg; avertere faciem PolAnt* [szyk zmienny] (10;1;1): *RejPs* 32v; gdy wyciągnięcie ku niebu ręce wáffe/ odwrócę oczy íwe od was *Leop Is* 1/15; *BibRadz Eccli* 27/1; *BielKron* 94; *RejPos* 228; *BudBib Eccli* 4/5; *KochPs* 17; Oczy twoie Zaż wiecznie odwráćć ná wołanie moje Będziefz *GrabowSet* G2v, I3v; *LatHar* [+10]v; Nie widzą co zá tym idzie/ gdy ty oczy twoie Bozkie od nich odwróćifz. *SkarKaz* 316a; *SkarKazSej* 672a.

»[na kogo] otwarzać oczy« = być niełaskawym (1): Y ná tákiegoż ty íełzce otwarzałz oczy twoie [super hunc aperuisti oculos tuos]/ á pożywałz mię z łobą do łádu. *BibRadz Iob* 14/3.

»otworzyć oczy; są oczy otworzony (a. otwarte) [do czego a. na co a. nad kim, nad czym]« = okazać(yw)ac łaskę; sunt oculi aperti *PolAnt* [szyk zmienny] (2;4): *TarDuch* E2v; *RejPs* 47; *BielKron* 77v; Niechay oczy tve nád domem tym otwárte będą we dnie y wnocy *BudBib* 2.Par 6/20, 3.Reg 8/29; Íáko ná to niełzczęśliwe kroleństwo oczu nie otworzyłz? *SkarKazSej* 700b.

»patrzeć oczyma srogiami; weźrzy srogość oczu« (1;1): *LubPs* hh6v; Pátrza y ná grzełznę oczymá frogiémi *KochPs* 47.

»podnieść oczy [na kogo a. nad kim, a. na wspomnienie czyje]« (3): Pan záwždy ná vbogye podnyoł fwoye oczy *LubPs* C3v; A íákoż tu Pan prołzę cie ma podnieść oczy íwoie ná wlpomożenie náłze? *RejZwierc* 189v, 191v.

»oczyma przepatrować« = nie obdarzać łaską (1): oczymá fwięthey łáłki íwey nas nie przepátruie/ owłzem nas s káżdey ítrony vniżone dziwnie wywyzłzáć raczy. *LubPs* Z5v.

»[być] okiem przytomien« (1): Prołzę cie iednáć byś w żywoćie moim [...] Okiem przytomien *RybGęśli* D3.

»oku sfolgować« = złagodzić niełaskę (1): oku twemu: Zfolguy/ day wytchnąć *GrabowSet* Q3.

»oka (oczu) [z kogo] nie spuścić, nie zymać [= zdejmować]; [kogo] z oczu nie spuścić« (1;1;1): Okazęć drógę/ któręy fyemałz trzymáć/ A oká íwego z ciebie niechcę zymáć. *KochPs* 44; To twóy ítróć: ten cie z oczu nigdy nie ípuści/ Ani nodze ízwánkowáć twoiéy dopuści. *KochPs* 187, 28.

»strzec okiem« (1): Szczęśliwy íełteś káždy/ któręgo cie [...]Bóg połtánowił/ y íwym ítrzeże okiem. *ZawJeft* 24.

»[nad kim] trzymać oczy« (1): On [...] Nád wíżytkiémi trzyma oczy *KochPs* 94.

»udać oko [na co]« (1): Vdał oko íwe ná fercá ich [*Posuit oculum suum super corda illorum*] *BibRadz Eccli* 17/7.

»[nad kim] umocnić, utwirdzić oczy« (1;1): Wíłákże ya yednáć nád tobą vtwirdzę íwe oczy *LubPs* H4; *LatHar* 161.

»we(j)zrzec (a. po(j)zrzec), patrzyć (a. patrzeć), pogłádać (a. wygládać, a. zagłádać) okiem« [w tym: na kogo a. na co, a. ku czemu, a. za kim (44); miłosierdzia (21), miłosiernym (a. miłosciwym) (14), łaskawym (3), litościwym (2), miłosiernie (1)] [szyk zmienny] (39;4:3): *OpecŻyw* 141v, 159v,

160v; *RejKup* n7; *LubPs* H3, S4, cc2v; Trudno łie obaczyć mamy/ iefli na nas Pan nye weźrzy okiem miłofierdzia łwego. *RejPos* [105] *marg*, 76v, 104v, [105] [2 r.], 120v, 121 (14); *WujJud* B; chćiey tylko łwoim okiem z niebá Ná mię poyźrzćć grzćłźnćgo *KochPs* 6, 47, 85, 87, 97, 126, 138, 184; Poyźrzy okiem łáłkáwym ku tćy niłkićy źiemi *KochPhaen* 5, 16; *BielSen* 5; *ArtKanc* L5v, P8v; *KmitaPsal* A2; *LatHar* 24, 206, 239, 243, 440, 645; *SiebRozmyśl* E4v, F4v, H2; *CzahTr* B3v.

»włóżyć [na kogo] oczy« (1): firmabo super te oculos meos: [...] włóżć nacić mocno oczi moie *WróbŻółt* 31/8.

»łaskawe oko [przeciw komu] wynosić« (1): ty łáłkáwć twć oko Przeciw nam/ Pánie/ wynosiłz wyłoko. *ZawJeft* 18.

Wyrażenia: »oko łaskawe; oczy łaski« [szyk 7:5] (11;1): *MurzHist* F4; *LubPs* Z5v; *LeszczRzecz* A6v; *RejAp* 26v; *KochPs* 16; *KochPhaen* 5; *KmitaPsal* A2; Prołżć Oycze vźycz oká łáłkáwego *GrabowSet* B2v, Cv; *LatHar* 239, 645. Cf »łaskawe oko wynosić«.

»oko (oczy) miłosierdzia, miłosierne (a. miłosćiwe), litościwe, dobrotliwe« [szyk *cum ai* 8:14] (23:19:2:1): *OpecŻyw* 141, 159v, 160v, 190v; łwym okiem miłofćziwym Dayze pokoy yefćze źiwym *RejKup* p3v; *LubPs* H3, cc2v; gđzyeć on iuz bćdzye raczył obroćić ku tobye oko łwićtego miłofierdzia łwoiego *RejPos* 257v, 76v, 104v, [105] [3 r.], 120v, 121 (14); *WujJud* B; Ten ná niebie miełzkáiąc/ okiem litościwym Pátrza ná ludzkić trołki *KochPs* 97, 47, 87, 126, 138, 184; *SkarŻyw* 598; *KochPhaen* 16; *ArtKanc* L5v, P8v; *GrabowSet* D2v, I3v; *LatHar* 24, 206, 239, 243, 440, 482; *SiebRozmyśl* E4v, F4v, H2; *CzahTr* B3v. Cf »mieć na się oko miłosćiwe«.

»oko (oczy) pańskie, boże (a. boskie), Pana (Boga)« = *oculi Domini Vulg*, *PolAnt*; *oculi Dei Vulg* [szyk 18:2] (16:2:2): *RejPs* 50; *LubPs* I, I4v *marg*; Oczy Pána Bogá pátrziaią ná thego ktory łie go boi *Leop Eccli* 34/19, *Eccli* 34/15; *RejAp* 26v, 30; Náđ wiernym nigdy łie nie zmieni oko Páńłkie. *RejPos* 280v *marg*, 144, 162v, 177, 228, 321v; *RejZwierc* 175v, 176; *BudBib Eccli* 34/18; *KochPs* 46; *SkarŻyw* 250; Oko Páńłkie tuź czuiemy *ZawJeft* 15, 19.

Szeregi: »oko (oczy) i serce« [szyk 1:1] (2): obrałem y poświćciłem dom ten/ [...] y bćdą tám oczy y ferce moie [*oculi mei et cor meum*] po włzytki czáły. *BibRadz* 2.Par 7/16; *RejPos* 144.

»oko i twarz« (1): iefli ty oko twe y twarz twoię odemnie odwroćiłz: coź po mnie? *SkarKazSej* 672a.

»oczy, (a, i) uszy« = *oculi et aures PolAnt*, *Vulg* [szyk 6:1] (7): *TarDuch* E2v; *LubPs* I2; *BibRadz* 2.Par 7/15, *Ps* 33/16; *KochPs* 17; *KołakSzczćł* C; Gđyź oczy Páńłkie náđ łpráwiedliwymy/ á włzy iego ku prołbie ich *WujNT* 1.Petr 3/12.

Wyrażenia *przyimkowe*: »pod oczyma boskimi« (1): Y wroćił łię ná pierwłze łwoie mieyłce ná pułtynią: łam z łobá tyło pod oczymá Boskimi miełzkáiąc. *SkarŻyw* 250.

»przed oczyma [czyimi = boskimi]« (1): iż człowiek bćdąc wiernym Pánu łwemu/ [...] poydzie przed oczymá iego połiadáć onego błogoláwionćgo mieyłczá iego *RejPos* [136].

j. Człowiek, ktos (bez związku z jego wzrokiem lub myśleniem), teź Bóg (13) : A tu mnie teź przyniołło teraz łzczćłcie moie/ Iź w łwey zmiełzáney myłli widzę oczy twoie. *RejWiz* 85v; Otho łpráwić iż vłtánie od oczu wáłzych y zá wáłzych czáłow głos wełela [*cessare faciam de loco isto in oculis vestris ... vocem gaudii*] *BibRadz* Ier 16/9; *BudBib* Ps 5/4[6]; com wđdy winná? przćcz łye

brzydźi mémi Oczymá *ZawJeft* 41; Przeto/ przed twym okiem/ padáiąc/ ferdecznie Prośiłem/ o lutość *GrabowSet* O2.

Wyrażenia: »oczy (boskiego) majestatu« = *Bóg* (3): day áby offiárá/ ktorąm otzom twoiego máieftatu niegodny offiárował/ była przyjemna tobie *KrowObr* 170v; *LatHar* 143, 236.

»śmiertelne oko« (1): Któremu oštátniému moiému wyroku [*tj. śmierci*]/ Nic iuz niech nie závádzá w mym śmiertelnym oku. *GosłCast* 32.

Wyrażenia przyimkowe: »przed oczyma [*czyimi*]« = *wobec kogo* (3): iż on sie mnie okaże [...] [sprawcą iáwnem przed oczymá memi wybáwienia mego. *RejPs* 65; że złość wálzá wielka/ ktorąście vczynili przed oczymá Iehowy [*in oculis Domini*] *BudBib* 1.Reg 12/17; *SkarKaz* 352b.

»przed oczyma [*czyimi*]« = *w kim* (1): Nycz nyebylo krzyuego przed oczyma panny maryey *PatKaz* III 149.

k. Oko zwierząt służące jako lekarstwo lub środek magiczny [*czyje: G sb i pron* (5), *ai* (2)] (7) : Celonites/ ieft Indijlkiego żółwiu oko *FalZioł* IV 50d; Wezmi oczu rakowych iedną vnciją *FalZioł* V 111, IV 24b, V 27; ktemuż też służy dym z oczu fłonych łzczuk *SienLek* 114v.

Wyrażenie: »oko wylupione« (2): Przed okiem iego [*wilka*] wylupionym/ domowe zwierzęta vciekaią. *FalZioł* IV 12b, IV 13d.

1. Przedmiot w kształcie oka; oko figury przedstawiającej istotę żywą; rysunek oka (13) : A choć też [*falszywi bogowie*] z oczymá ftoją á wždy nye pátrzáją. *LubPs* dd4v, aa; Nie lepszełz to niż lewek co go z chlebá zlepią/ [...] Pozłotki nań nakładzły grochu miásto oczy *RejWiz* 14v; Szobol s Kamienmi. [...] Oczii s Ballasrubin *WyprKr* 20v; iż [...] obiecał drogę do Lorethu pieńzo/ [...] á tám zoftáwić oczy ftebrne/ iefliby mu pirwży wzrok v páná Bogá [*panna Maryja*] vprosiła *GórnDworz* T3v; ná kámieniu iednem siedmiore oczy *BudBib Zach* 3/9; *SkarŻyw* 299.

I sg w funkcji okolicznika sposobu: »oczyma [*do kogo*]« = *twarzą w jakimś kierunku* (1): tzemu ie [*obrazy*] otzymá ktorými niepátrzą/ do ludzi obrácaćie? *KrowObr* 113.

W połączeniach szeregowych (5): co ma obras w łobie? ma otzy á niewidzi/ ma vłzy á niefłyży/ ma nogi á niechodzi/ ma gębę á niemowi. *KrowObr* 114v; *BibRadz Ps* 113/5[13]; *KochPs* 174, 198; *SkarŻyw* 40.

Fraza: »oczy nie patrzą; okiem nie patrzeć« (1;1): Gębą niemówią/ okiem nie pátrzáią/ Vchem niefłyżą/ nosem nie wáchaią. *KochPs* 174, 198.

2. Pojedynczy otwór w sieci, pętka; macula *Mącz* (5) : Ocellatus, Pelny dziur/ á ok yáko sieć. *Mącz* 259c; Plaga [...]. Wielka polna sieć/ s wielkimi okámi. *Mącz* 302c, 203b [2 r.]; *Calep* 8b; [NAprzod poczni siatkę ná oku álbo ná dzieśiáci *CygMyśl* E2v].

3. Punkt na koście do gry (3) : Canicula, Yedno oko na kořcie/ [...] ktora ná grze tráci *Mącz* 33c; Senio – Kořtka o łzczci [!] okach. *Calep* 968a.

W porównaniu (1): Co iefliby liczbá w rádźie co ważyć miáła/ tedyćby naywięcey záprawdę o to się ftarác trzebá/ żeby dobre [...] ludzi obierano w rádę/ áby źli á niebáczni niebyli do przemagánia ábo do wygrawánia iáko oká v kořtek. *ModrzBaz* 30.

4. Okrągły otwór (1) : Zołny zálię łákome wpuřczáią ozory Do oká vlowego *KlonWor* 45; [tám małz w niey [*piszczalce*] przewierćieć dwie oce *CygMyśl* E].

5. *Kolorowe kółko na ogonie pawia (1)* : Oculi etiam dicuntur caudae pavonum Ogony pówie pełne ók. *Mącz* 259b.

6. *Liczba jeden; żart. (1)* :

Zestawienie w funkcji liczebnika złożonego: »sto i oko« = *sto jeden (1)*: TESTAMENT KVMELSKIEGO. Vczyniony w Rzymie dnia 1to y oko, roku Pánfkié⁸⁰ 1576. *PudłFr* 77.

7. [*Pączek pędu rośliny szlachetnej przeszczepionej na inną roślinę*: Gdyby gdzie blizu siebie były máńce białego y czarnego winá/ tedy zerznąwły po roždźce z obudwu ták ie 1połem złączyć/ áby oko 1średnie iedney práwie przytulił do oká drugiey *Cresc* 1571 504.]

8. *Zestawienia w funkcji nazw botanicznych (16)* :

»wołowe oko« = *Anthemis tinctoria L. (Rost)*, *rumian żółty*, *bylina z rodziny złożonych (Compositae)*; *buphtalmos(-us) Mącz, Calep*; *oculus bovis FalZioł, buphtalmum SienLek; sempervivum Calep [szyk 8:1] (9)*: WOłowe oka 11ft maia iako koriander rozdzielone *FalZioł* I 94b, +4b, I 94v żp, 94b; *Mącz* 28a; *SienLek* 208; *Buphtalmus* – *Panny mariey ziele*, vel, *S. Iana ziele*, herbario: wołowe oko. *Calep* 142b, 966b.

~ *W porównaniu (1)*: że bárziew Iudałzowá brodá Swiećila/ niż pochodnia [...]. Iáko iáfkień ná 1łákách; [...] Iák fię świecą owe Száfrány Ciłicyifkie/ y oká wołowe *KlonWor* 28. ~

»wronie oko« = *Paris quadrifolia L. (Rost)*, *czworolist pospolity*, *bylina z rodziny liliowatych (Liliaceae)*; *oculus cornicis Miech; herba Paris SienLek (7)*: *FalZioł* +4b, I 94c, II 15b; Rołcie też tam *Kuczilabuha ziele*: ktore v nas wronie oko zowá *MiechGlab* 26, **6v; *SienLek* 206, Xxx4.

9. *Zestawienie*: »wronie oko« = *odcisk, nagniotek; clavus Mymer¹, BartBydg (2)* : De Morbis. [...] *Clavus. Kroauge. wronie oko. Mymer¹* 38v; *Clavus, genus ulceris, quod maxime in pedibus nascitur, wronye oko BartBydg* 29.

Cf **BEZOKI, BLASKOOKI, BYSTROOKI, JEDNOOKI, KRZYWOOKI, MAŁOOKI, MODROOKI, NIEBLASKOOKI, OCEMGNIENIE, [OSTROOKI], PRĘDKOOKI, ROZOKI, [SPACZOOKI], [SROGOOKI], STOOKI, WIELKOOKI, [ZŁOTOOKI]**

KW